

Josef Smolík a jeho význam pro vývoj české archeologie

Karel Sklenář

V pomyslné galerii postupných představitelů české archeologie si mezi barvitými obrazy Jana Erazima Vocela a Josefa Ladislava Piče stěží povšimneme šedivého portrétu Josefa Smolíka, odsouzeného následným zápasem o pojetí oboru k roli přehlíženého spojovacího článku mezi velkými obdobími a osobnostmi. Jeho ústup z archeologie byl stejně nenápadný jako vstup do ní, souboj „škol“ jeho památku překryl a byl to teprve po půlstoletí Jaroslav Böhm, kdo ve své historii *Památek archeologických (Böhm 1954, 15–18)* v souvislosti se Smolíkovou redakcí tohoto časopisu spravedlivě připomněl jeho zásluhy o rozvoj oboru. Přesto ale – a přes podrobný a zdařilý popis Smolíkovy archeologické a publikační činnosti v monografii historičky matematiky doc. M. Bečvářové¹ – zůstává jeho osobnost stále jaksí ve stínu (stejně jako celá 70. a 80. léta 19. století).² Svědčí o tom i její dosavadní odraz v literatuře, kde se Smolík ve sféře historických věd objeví spíše jako numismatik než archeolog,³ například v historické kapitole, již akademik J. Filip uváděl rozsáhlé souborné dílo o pravěku Čech (*Filip 1978*), se Smolíkovy jméno ani neobjeví. Tento nedostatek je třeba napravit a 110. výročí jeho úmrtí v minulém roce dává k tomu vhodnou příležitost.

Důkladná práce M. Bečvářové zbavuje další případné smolíkovské autory povinnosti věnovat se detailům Smolíkovy životopisu či podrobnému popisu jeho publikací. Soustředme se tedy na to, čím Smolík přispěl k rozvoji a pokroku české archeologie, jaká byla jeho úloha v tomto procesu a co znamenalo jeho působení pro budoucnost oboru.

Obr. 1. Josef Smolík v mladších letech (portrétní kresba Fr. Bízy, Světozor 1883).

1 *Bečvářová 2007, 71–127* (numismatická činnost 128–192); *táž 2021*.

2 Toto období, pocitované jako „mezifáze“ mezi Vocelem a Pičem–Niederlem (lze je označit jako fázi raného, analytického pozitivismu), popsal sám *Smolík (1898, srov. tamtéž Buňat 1898)*, pak ale zůstávalo v historii oboru mimo hlavní pozornost. Více o něm teprve *Sklenář 2017*.

3 O Smolíkově *Anonym 1883; Anonym 1885 (Neruda 1954, 47–48); Domečka 1912; Podlaha 1915; Anonym 1915; Nejedlý 1915; týž 1916; Skalský 1925; Nemeškal 1968, 3–5; Nohejlová–Prátová – Šimek 1971, 41–45; Šimek 1982; Sklenář 1984, 31–36; Bečvářová 2002, 178–191; táž 2007; Husáková 2014, hl. 50–51. Slovníky: Ottův 23, 530; Masyrkův 6, 748; Filip 1969, 1329; Petrůň – Radoměřský 1996, 284–285; týž – týž 2001, 198–199; Šlechtová – Levora 2004, 272; Sklenář 2005, 518–519; Ryant 2018. Archivní fond: Sklenář – Běličová 1993.*

1. Josef Smolík se sblížil s archeologií v poměrně pokročilém věku

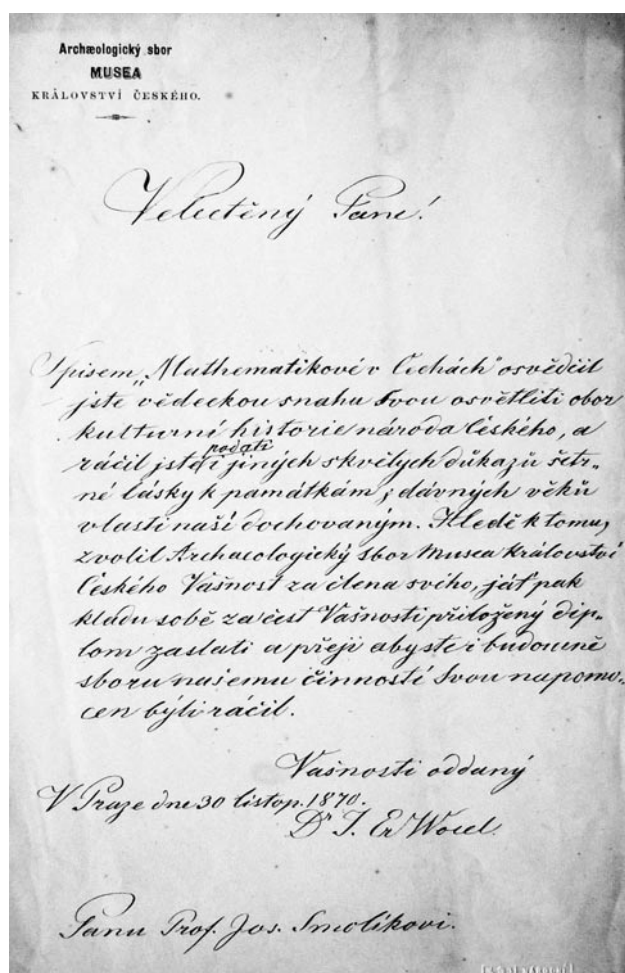
Narodil se 5. 11. 1832 v Novém Bydžově v početné rodině měšťana a mistra krupařského Františka Smolíka. Studoval v Broumově a odtud přešel na staroměstské gymnázium v Praze, kde maturoval roku 1852. Poté vstoupil na Karlo-Ferdinandovu univerzitu a okolnost, že matematika a fyzika se tehdy vyučovala na filozofické fakultě, mu umožnila v letech 1852–56 studovat nejen tyto předměty, pedagogiku a astronomii, ale i slovanské jazyky. Historii a příbuzné vědy si nezapisoval; byl ovšem zaměřen spíše technicky, archeologie v této době mezi jeho zájmy nepatřila, Vocelovy přednášky nenavštěvoval.

Jak to bylo u absolventů fakulty obvyklé, věnoval se pedagogické dráze. Jako středoškolský učitel působil v Praze už před dokončením studia – ve školním roce 1856/57 – zpočátku na malostranském gymnáziu, po zkoušce učitelské způsobilosti krátce na staroměstském a v letech 1857–64 na vyšším reálném gymnáziu na Novém Městě pražském, kde „pro svou lidumilnost u svých žáků byl velmi oblíben“⁴, přitom se neúspěšně pokusil o docenturu matematiky na polytechnice. Poté odešel na vyšší reálnou školu v Pardubicích, kde působil do roku 1871; vyučoval matematiku, češtinu a francouzštinu. Nakrátko se stal školním inspektorem, ale snažil se dostat zpátky do Prahy, což se mu zdařilo – roku 1871 se stal profesorem obecního vyššího reálného gymnázia na Malé Straně a po vzniku Československé obchodní akademie (1872) strávil celý zbytek své pedagogické dráhy (do roku 1893) jako profesor matematiky, fyziky a češtiny na této prestižní škole (jmenován 29. 7. 1872).

„Černovlasý mladý muž jiskrných očí“, vždy veselý a přátelský, přístupně vykládající, vlastenecky se projevující, ke sbírání mincí využívající – tak na něj vzpomínal jeho žák z gymnázia Svatopluk Čech (1899, 204).

V první fázi své kariéry byl Smolík zaměřen na matematiku – v letech 1858–72 napsal několik středoškolských učebnic – ale k vědecké práci jej paradoxně přivedl silící zájem o historii. Byl to spis *Mathematikové v Čechách od založení university Pražské až do počátku tohoto století* (otištěný v časopise *Živa* roku 1864), za který jej tradiční Královská česká společnost nauk v Praze zvolila v následujícím roce (24. 6. 1865) dopisujícím členem své matematicko-přírodovědné třídy (roku 1872 se stal jejím mimořádným členem). Nová učená společnost – Česká akademie císaře Františka Josefa I. pro vědy, slovesnost a umění – jej zvolila svým mimořádným členem roku 1897, ovšem tentokrát v I. (filosoficko-historicko-filologické) třídě. (Přisedicím Archeologické komise České akademie byl od jejího ustavení v roce 1893.) Odráží se v tom vývoj, jímž Smolík prošel – od matematiky k historickým vědám.

Z nich jej zaujala nejprve numismatika, již se zabýval snad již od studentských let; rozhodně byl v tomto oboru znám už natolik, že se na něj obracel i prof. J. E. Vocel, když v roce 1861 začal katalogizovat univerzitní numismatickou sbírku (Sklenář 2023a, 216–217). Ve školním roce 1865/66 pak založil a spravoval v pardu-

Obr. 2. Dopis J. E. Vocela Smolíkoví o volbě členem Archeologického sboru (30. 11. 1870).

4 Národ 2, 1865, č. 79 (22. 3.).

bické vyšší reálce numismatickou sbírkou (z pedagogických důvodů, sám sběratelsky založen nebyl a vlastní sbírky nebudoval) a začal uveřejňovat své příspěvky v *Památkách* (Smolík 1867).

Od sbírání mincí není daleko ke sbírání archeologickému, k tomu ale Smolíka dovedla spíše náhoda, když stavba nádraží v Rosicích u Pardubic v červenci 1870 odhalila žárové hroby na pohřebišti slezskoplatěnické kultury. Smolík se „*po odkrytí prvních hrobů hned o velezajímavém tomto nálezišti dozvěděl a naň si pospíší!*“, výkladem pro zúčastněné zabránil dalšímu ničení a s pomocníky několik hrobů prokopával.⁵ V srpnu pak přinesl část nalezených nádob a bronzových předmětů do Muzea (další věnoval pardubickým školám) a osobně je předal prof. Vocelovi; za tento dar byl ve schůzi Sboru dne 27. 10. 1870 na návrh jednatele dr. J. Emlera zvolen jeho členem.⁶

V nejbližší době se však Smolík v archeologii neangažoval a jednání Sboru se neúčastnil, ačkoli již následujícího roku získal místo v Praze, jeho pedagogická kariéra přinášela nové povinnosti. Zájem jednou vzbuzený však už nezmizel.

2. V Archeologickém sboru zahájil nové, pozitivistické období

První světová hospodářská krize, jejíž vlna po pádu vídeňské burzy v květnu 1873 postihla zejména střední Evropu, během několika let odezněla, války a bouřlivé politické události druhé poloviny šedesátých let vystřídal poklidný rozvoj hospodářství, techniky a přírodních věd, budící optimistickou iluzi nezadržitelného pokroku lidské společnosti a kultury, stálého zdokonalování od jednoduchého ke složitějšímu. Evolucionistické myšlení samozřejmě ovládlo i archeologii. Už v roce archeologicky významné světové výstavy v Paříži (1867), když Gabriel de Mortillet shrnoval výsledky dosavadního archeologického snažení, uvedl jako hlavní tři: důkazy zákona pokroku v lidském vývoji – systém tří period (chápaný jako přírodní zákon), zjištění zákona vývojových paralel a poznání vysokého stáří lidstva (paleolitu). Úkolem archeologie se stalo upevnit vývojový systém, zdokonalit jej stále jemnějším dělením period a dokládat hromaděním nových nálezů, jejich popisem a vývojovým uspořádáním. To odpovídalo duchu přírodních věd, na něž se přenesl důraz kladený dříve romantickým obdobím na historii.

Tři tendence jsou typické pro archeologii 70. a 80. let: pozitivisticko-analytický přístup k hmotným pramenům, přírodovědecký způsob myšlení při jejich zpracování (snaha o exaktnost a systematičnost) a zobecňující „antropologický“ pohled při jejich vyhodnocení – ne už národy, přesněji ten vlastní, ale „čistý, bezejmenný člověk“ (R. Virchow v r. 1884). To platilo především v německojazyčném vědeckém světě, určujícím pro střední Evropu, jenž uvolnil původní svazek archeologie s historiografií (není náhodou, že právě nyní se šíří termín „prehistorie“) a integroval ji do jiného spojení – antropologie v širším smyslu, spojující antropologii (fyzickou, jak se tehdy tomu pojmu rozumělo) s archeologií/prehistorií a etnografií/etnologii. (V praxi se ovšem ukazovalo, že archeologie jako nejsilnější a poměrně agresivní složka už v raných 70. letech v antropologických společnostech převládala.)

Českou archeologii „chránil“ před podlehnutím moderní až módní antropologizaci tohoto období tradiční a dosud potenciálně nevyčerpaný etnohistorický přístup. Vnější příznaky módního vlivu ovšem nechyběly: „*Badatelé, kteří se zvali dříve archaeology, dávají nyní přednost názvu anthropolog /.../ podobná záměna nemívá u nich hlubší věcné podstaty a je jen výsledkem toho, že poslední doby slovo anthropologie přišlo jaksí do módy.*“ (Niederle 1892, 318.) Rozhodující však je, že tu nevznikla česká (a dokonce ani německá) antropologická společnost, jak se rychle rodily v německých zemích, ačkoli prý později – v podmínkách komplikovaného přístupu některých autorů do *Památek*, o němž ještě bude řeč – se taková úvaha mezi českými archeology objevila. Zato však „řemeslný“ pozitivismus ovládl povocelovskou generaci českých archeologů zcela.

Pozitivismus v archeologii bychom mohli popsat jako střízlivé soustředění na faktografii, na nálezo-
vý materiál spíše než na nálezo-
vé okolnosti, odsunutí dalekosáhlých otázek romantismu a upřed-

5 Smolík 1871, 154; srov. Sklenář 2011a, 290.

6 Anonym 1871, 153. Průvodní dopis předsedy J. E. Vocela z 30. 11. 1870 – ANM, f. Smolík, k. 2, ič. 146; diplom mu byl předán podle deníku Sboru 1. 12. 1870.

nostnění věcných problémů (archeologie v užším smyslu) před zobecňující interpretací. Nevelké výsledky romantické archeologie v tomto směru vedly k poznání, že archeologie není ještě zralá k řešení (etno)historických otázek, že je potřeba nejprve shromáždit a archeologicky zpracovat dostatečný objem pramenného materiálu, po vzoru přírodních věd získávat exaktní poznatky a dopracovat se k zákonitostem vývoje pravěké kultury a společnosti. Tento stupeň byl ve vývoji vědy nezbytný; nebezpečí spočívalo v tom, že značná část pozitivistických archeologů postupně zaměnila prostředek za cíl, s nímž se spokojila.

Vnějším příznakem nové doby byl překotný organizační rozvoj. Staré učené společnosti obvykle stagnovaly, ale z nich nebo vedle nich vyrůstají teď nové korporace v intencích „nové“ antropologie. Platí to hlavně o čerstvě sjednocené Německé říši, kde roku 1869 vznikla Berlínská a podle ní o rok později zastřešující Německá společnost pro antropologii, etnologii a prehistorii (1870); v obou hrál vedoucí roli prof. Rudolf Virchow, jenž se sám v jejich prostředí časem proměnil z antropologa v archeologa. V habsburské říši, rovněž čerstvě přetvořené v Rakousko-Uhersko, měla ústřední, nikoli však řídicí postavení Antropologická společnost ve Vídni (1870), kde císařská Akademie věd zřídila při své přírodovědecké sekci Prehistorickou komisi (1878) a Dvorní přírodovědecké muzeum své antropologicko-archeologické oddělení (1876). V jiných zemích monarchie nebylo splynutí tak výrazné – v Předlitavsku zřídila Akademie umění v Krakově samostatné komise Archeologickou (1873) a Antropologickou (1874) a ještě jinak tomu bylo v Praze, když sem právě v této době přišel z Pardubic jako středoškolský učitel čtyřicetiletý Josef Smolík.

Zatímco na Moravě archeologie dosud spala, v Čechách už měla za sebou dosti dlouhý vývoj; ten vytvořil tradici, kterou nebylo snadné narušit a vcelku se o to nikdo ani nepokoušel. Archeologický sbor, součást Společnosti Musea království Českého, byl první a v té době ještě stále jedinou institucí na poli české archeologie, institucí zrozenou romantismem.⁷ Po skromných počátcích a krátkodechém pokusu o demokratizaci v roce 1848 přišlo jeho vrcholné období, rámované vývojem od bachovské „normalizace“ přes konstituční uvolnění k politickým bojům po vzniku rakousko-uherského dualismu a spojené vůdčí osobnosti „arciarcheologa našeho království“, prof. Jana Erazima Vocela.⁸ Stručně lze říci, že právě Vocelovým vlivem se i v pražské archeologii v 60. letech začala praktická stránka obracet v pozitivistickém směru, zatímco stránka interpretační zůstávala pevně na základě historismu s vědomím „služby národu“. „Bezejmenný člověk“ tu neměl místo.

Vocel byl vědecky i organizačně osobou natolik dominantní, že vedle něj nevyrostla osobnost podobného formátu, a to se po jeho smrti v září 1871 téměř okamžitě nepříznivě projevilo na stavu a činnosti Sboru, což tehdy znamenalo celou českou archeologii. „*I myslují mnozí členové jeho, že Sbor náš se již již začal rozpadati a bráti za své*“, napsal historik Jan Emler, archivář města Prahy a aktivní člen Sboru, jenž se v poslední fázi Vocelovy nemoci staral o jeho chod a na žádost členů požádal dne 7. 1. 1872 vedení Muzea o vyřešení situace, kterou stanovy nepředvíдалy.⁹

Ještě téhož dne určil správní výbor Muzea za nového předsedu svého člena, pedagoga Josefa Wenziga, německo-českého literáta známého později autorstvím libret ke Smetanově *Libuši* či *Daliboru*, ten však dosud ani potom neměl s archeologií celkem nic společného a ve Sboru se nijak neprojevil. V dubnu 1872 si pak Sbor jako novinku zvolil sedmičlenný správní výbor (předseda, jednatel a pět členů) jako kolektiv mající nahradit ztraceného vůdce. Aktivním archeologem byl jediný z nich, F. X. Beneš.

Pozdější přední český archeolog Lubor Niederle kdysi označil léta 1871–91 ve svém oboru v Čechách (tedy léta mezi Vocelovou smrtí a svým vstupem do archeologie) za období úpadku, hlavně kvůli „upadnutí práce“. „*O tom není pochyby, že po smrti Vocelově nebylo v Praze náhradníka, který by byl vědeckou jeho dráhu dále nastoupil. Ale s Vocelem nezánikl jen individuální pracovník, nýbrž jak se zdá i pružina celého života archeologie.*“ (Niederle b. d., 34–35.) Vocelovi posluchači nebyli připravováni na archeolo-

7 K jeho historii Sklenář 1968; týž 2014a; týž 2020; Pavel 1975.

8 O Vocelovi v čele Sboru Sklenář 2023a, 88–123.

9 J. Emler správnímu výboru Společnosti Musea král. Českého, Praha 7, 1. 1872 (ANM, f. RNM, k. 27, čj. 4/72).

gickou dráhu (profesionální místa dosud prakticky neexistovala) a kádr pracovníků Sboru tak tvořili amatéři aktivní vesměs jen v terénu, a to do té míry, jakou jim zaměstnání a hmotné prostředky dovolovaly. Sbor tak „*nijak nepokračoval s duchem v zemích okolních vanoucím.*“

Jednatelem Sboru byl už od února 1871 mladý historik PhC. Karel Václav Seydler, nedávný Vocelův posluchač, jenž ale krátce nato (1872) po promoci odešel na učitelské místo do Pardubic; archeologii se ostatně nevěnoval ani předtím.¹⁰ Funkce jednatele se tedy (opět, ale prozatímně) ujal Josef Emler, jenž ale už v roce 1874 vystřídal Wenziga v čele Sboru a zůstal zde pak až do roku 1897.¹¹ Svě funkci se zpočátku věnoval se zájmem; později, zatížen stále novými povinnostmi v Muzeu¹² i jinde, ji vykonával v podstatě jen formálně. Archeologem v užším smyslu ani on nikdy nebyl a jestliže hned roku 1874 inicioval projekt systematického archeologického průzkumu Čech po okresech, šlo mu v podstatě o myšlenku budoucího akademického *Soupisu památek uměleckých a historických*,

Milovníci tohoto směru (navazující ostatně také na Vocela) začali ve Sboru rychle převažovat. Několik věkem starších a archeologicky stále činných osobností Vocelovy éry (František Beneš, Moric Lüssner) udržovalo sice tradici, ale pro nový pozitivistický, antropologizující směr v evropské (zejména německé) archeologii neměli ani tolik pochopení, jako jejich zesnulý učitel. Styky či dokonce vazby s antropologickými společnostmi ve Vídni a tím spíše v Německu nebyly prakticky žádné. Sbor se uzavíral do sebe a setrval v původním směru, což ovšem odpovídalo vzrušenému nacionalismu doby a národní politiky v letech po „rakousko-uherském vyrovnání“. A v této situaci přichází do Sboru Josef Smolík.

Okolnosti jeho přijetí do Sboru v roce 1870 byly už popsány výše. Méně jasné je, proč právě on a za jakých okolností byl o čtyři roky později vybrán na tuto funkci a ochoten převzít praktické řízení Sboru. V úředních dokladech ani v soukromé korespondenci k tomu nic bližšího nenacházíme.

3. Vytvořil ve Sboru a kolem něj nový generační kolektiv

V každém případě je Smolíkovo rozhodnutí ujmout se v roce 1874¹³ jednatelské funkce nutno považovat za historicky šťastnou okolnost: právě v době, kdy pojetí archeologie (pravěké a raně středověké) v Evropě doznávalo zásadní proměny, získal Sbor a tím vlastně i celá česká archeologie do čela opět vůdčí osobnost formátu odpovídajícího podmínkám. Jestliže romantická doba si našla obdivovaného básníka se snahou o šafaříkovskou syntézu (J. E. Vocela), s nástupem pozitivismu přichází na jeho místo pracovník neokázalý, ale pokud jde o analytické vědecké myšlení, dobře kvalifikovaný, odpovídající potřebám doby. Neokázalý ovšem neznamená pasivní a nenápadný: obvykle je s ním spojována představa

Obr. 3. Josef Emler (1836–1899), předseda Archeologického sboru.

10 Karel Václav Seydler (1847–1883) se pak stal spoluzakladatelem a prvním kustodem archeologické sbírky pardubického muzea. O něm *Mříšávek 1883; týž 1884.*

11 O Janu Emlerovi (1836–1899) *Pekař 1899; Hlaváček red. 1989; Špét 1996.*

12 29. 5. 1877 zvolen jednatelem Společnosti Musea král. Českého a vykonával tuto funkci do roku 1893.

13 Napsal však už jednatelskou zprávu o činnosti Sboru v roce 1873 – *Smolík 1874–77, 169–171.*

tichého a skromného pracovníka, jak ji načrtl Zdeněk Nejedlý mnohem později v nekrologu podle toho, jak jej znal v posledních letech, ale August Sedláček, jenž se se Smolíkem seznámil právě v této době, vzpomíná jinak: „*Libilo se mi na něm jeho bohatýrské jednání a jeho upřímnost.*“ (Sedláček 1924, 97.) Tomu odpovídá rychlost, s níž se Smolík, v archeologii původně neznámý, ve Sboru prosadil.

Viděli jsme, že Smolíková cesta k archeologii nevedla přes kopání a sběratelství, ale od matematiky přes numismatiku, v níž se původně zrodila typologie jako nejvýznamnější metodický přínos pozitivistického období. Pro charakter české pozitivistické archeologie bylo příznačné, že se do jejího čela postavil pracovník nemající nic společného s antropologií. Tím se zřetelně odlišila od sousedního Německa, kde aktuální široce antropologickou vlnu, do níž se archeologie integrovala, představovali hlavně lékaři-fyzičtí a historičtí antropologové s Virchowem v čele. V české archeologii naopak byl tehdy lékař jen jeden (Čeněk Ryzner), aniž v ní toto školení uplatnil nad rámec stručného popisu kosterních nálezů, a specializovaní antropologové tu prakticky nebyli ani v lékařském prostředí (Jindřich Matiegka se uplatnil až v 90. letech, a to ještě zprvu jako archeolog). Ve Sboru zcela převládali zájemci historicky zaměřeni, mezi něž patřil i Smolík. Hrál tu roli také tradiční obranné vlastenectví, i když už spíše latentní, ale přesto bránící vidět za archeologickými památkami vlasti pouhého „bezejmenného člověka“ – tento akademický přístup ovšem brzy opustili i Němci s novou vlnou nacionalismu.

Je zřejmé, že požadavky doby našly odpovídající protějšek v typu Smolíkovy povahy a způsobu myšlení – stejně tak, jako romantismus nalezl svého Kalinu a Vocela. Již současníci pozorovali, že „*úsudky jeho jsou přesně vědecké, řízené chladnou, střízlivou soudností. /.../ Smolíková to zásluha, že učiněna přítrž fantastickým výkladům, v nichž si až do nedávna libovali čeští sběratelé archaeologických památek, a jež se roztrušovaly i mezi obecenstvo.*“ (Anonym 1883.) Jak ale také bylo řečeno, jiné spíše poučoval než zapaloval. Podle Albína Stockého „*zůstával vždy vzdáleným pozorovatelem, jenž chladným rozumem uvažuje, co po jeho soudu je možno a co možno není. Ze všech jeho prací /.../ vane tento chlad povýšeného rozumu a nikde nepocítujeme hřejivého záchvěvu vnitřního porozumění.*“ (Stocký 1926, 8). Totéž by se však dalo říci také o pracích numismatických, ačkoli o „vnitřním porozumění“, snad i lásce se tu nedá pochybovat. Srovnání s exaltovaným projevem romantiků na linii Kalina – Krolmus – Vocel – Pič není z různých důvodů na místě.

Patrná ideová i reálná izolace od německého (i rakouského) sousedství a jistý přerýv v domácí linii po Vocelově smrti způsobily, že Smolík byl při budování svého vědeckého postavení v archeologii odkázán v podstatě sám na sebe. To – spolu se zřejmě bytostným sklonem k učitelství – vedlo u Smolíka k často oprávněnému, ale časem absolutizovanému přesvědčení o vlastní pravdě, o níž je třeba poučovat druhé. Projevilo se to především na stránkách *Památek archeologických*, kde na jedné straně bylo jeho metodické a praktické poučování ku prospěchu věci, na druhé ale odchylky od Smolíkovy jednou přijatého schématu vylučovaly některé význačné archeology z možnosti publikovat v jediném českém oborovém časopise. V takových případech pak Smolík – jinak podle všeho člověk milý a nekonfliktní, žáky i přáteli oblíbený a ctěný – zastával nekompromisní stanoviska.

Decentní formou to vyjádřil Smolíkův nekrolog z pera jeho tehdejšího kolegy v Muzeu a krátkodobého nástupce ve správě numismatické sbírky, Zdeňka Nejedlého: „*... byl z těch pevných vědeckých povah, které se nedají zlákat žádným úspěchem, aby slevily něco z vědecké metody, již pokládají za jediné správnou. ... zbožňoval romantismus v poesii, vlastenectví bylo mu příkazem všeho lidského snažení, ale ve vědě znal jediný zákon, totiž pravdu.*“ (Nejedlý 1915.)

Pokud jde o praktickou stránku vedení Sboru, bylo pro Smolíka samozřejmé dodržovat od počátku vymezenou linii, která mu osobně vyhovovala. Ve svých zprávách o činnosti Sboru vícekrát zdůrazňoval, že Sbor „*má na paměti zejména předhistorickou dobu naší vlasti.*“

Přímým důsledkem konsolidace Sboru po Smolíkově nástupu do funkce bylo oživení činnosti a růst zájmu mezi příznivci archeologie. Již o schůzích v roce 1875 uvádí zpráva v *Památkách* (Smolík 1874–77, 593), že byly navštíveny „*vždy tak četně, že zasedací síň v domě musejním sotva stačila*“ a v roce 1877 sdělovala, že kvůli tomu již „*po delší dobu sbor zasedá v prostranně čitárně musejní*“.¹⁴ Smolík jako zkušený pedagog se snažil vytvořit aktivní prostředí a udržovat styk s členy, ale i se zájemci mimo okruh

14 Smolík 1874–77, 805; též jednatelská zpráva Společnosti Musea král. Českého v ČNM 51, 1877, 293.

návštěvníků schůzí. Zakládal si na tom, že „*veškeré dopisy předcítány byly ve schůzích*“ a diskutováno o nich, „*na každý dotaz přátelsky odpověděno, žádoucího objasnění toho neb onoho nálezu ochotně podáno /.../ a kdo se o radu, jak si počínati má při archaeologických výskumech, ke sboru obrátil, táž byla mu vždy dána a po případě zaslán ten či onen sešit ‚Památek‘ na poučenou. Sbor jest si toho vědom, že pro dosažení vytknutého si účelu potřebí především co nejrozsáhlejšího spojení a dorozumění s upřímnými a pravými vlastenci ve všech vrstvách české společnosti*“. (Smolík 1882–84, 420.)

Struktura Sboru není bohužel zpracována tak, jako se to stalo u Sboru Vocelova, ale pokud víme, příliš se nezměnila, ať už jde o složení sociální, vzdělanostní či zájmové. Nezměnil se ani poměr národnostní, což na jedné straně znamená, že šlo o těleso výhradně české, nyní už i jazykově, na druhé straně ale otevřená a šovinismu prosté. Smolík se snažil o navázání neformálních styků (formální protějšek na německé straně neměl – Spolek pro dějiny Němců v Čechách jím nebyl a ani být nechtěl) a příležitostně rád zdůraznil, že ve schůzích Sboru „*předcítány byly zprávy německých našich krajanů, z nichž dostalo se Sboru pokynutí velmi vzácných o nalezištích vydatných a bohatých. Na půdě doby předhistorické společně naší vlastní můžeme se zajisté všichni sejíti, a jsouce vesměs lidé domácí, nechť Čech nechť Němec, závoditi společně o poznání /.../ Sbor si takové všeobecné vlastenecké práce na nejvýše přeje a hotov jest ve všem a všude ji podporovati*“. (Smolík 1878–81, 367.)

4. Navázal styky s rodícím se venkovským muzejnictvím

Tím vším je doloženo Smolíkovo vědomí zásadní důležitosti navazování a pěstování vztahů s mimo-pražskými zájemci o archeologii a jejich sdruženími. Tradice styků vznikala už v šedesátých letech, v době prvních muzejních (a archeologických, což tehdy šlo ruku v ruce) spolků, ale ve srovnání s rezervovanou osobností prof. Vocela měl Smolík jako učitel příchozí z venkovského města k vlastivědným pracovníkům mnohem blíže.

V každé své zprávě o činnosti Sboru Smolík uváděl, že zájem na venkově pořád roste a láska k archeologii povzbuzuje uvědomělé vlastence k samostatnému bádání. A pokud jde o zájem veřejnosti o archeologické památky a jejich záchranu, největší význam přičítal přímé informaci při průzkumech či vykopávkách. „*Na prospěch věci samé jest nad míru potřeba ano nutno, aby se ústně lid náš na venkově o důležitosti badání toho poučoval*“ a vlastenecká láska ke starožitnostem se probouzela (Smolík 1878–81, 44).

Proto podporoval nejen vznik regionálních muzeí, ale – v reminiscenci na vlastní činnost v Pardubicích – i školních archeologických sbírek jako první a nejbližší příležitosti k poučení lidu. „*O tom v první řadě příslušelo by péči míti pp. učitelům, kteří by sami v nejbližším okolí svého působitě starožitnosti ty měli sbírat, ve škole ukládati a příležitostně dětem ukazovati s vyzváním, aby naleznuvše podobné jich neničili. Ze zkušenosti víme, že lid náš, byv náležitě poučen, starobylých těch zbytků velice váží a kdo jim porozumí, nikdy jich neničí*“. (Smolík 1882–84, 558.)

Je tedy samozřejmé, že Sbor byl otevřen spolupráci s venkovskými muzejními a archeologickými spolky, především s nejstarším a nejaktivnějším z nich, „Včelou Čáslavskou“. Smolík, podporovaný v tom směru starým členem Sboru a jakýmsi patronem Včely F. Benešem, vítal první muzea či „*spolky archaeologické, jichž aby více bylo po vlasti, snažně si přáteli musíme*“ (Smolík 1878a, 3) a referoval o nich bez pocitu konkurence, nabízel jim dokonce hmotnou podporu a za společný orgán *Památky*, v nichž hned od počátku své redakce uveřejňoval podrobné zprávy o čin-

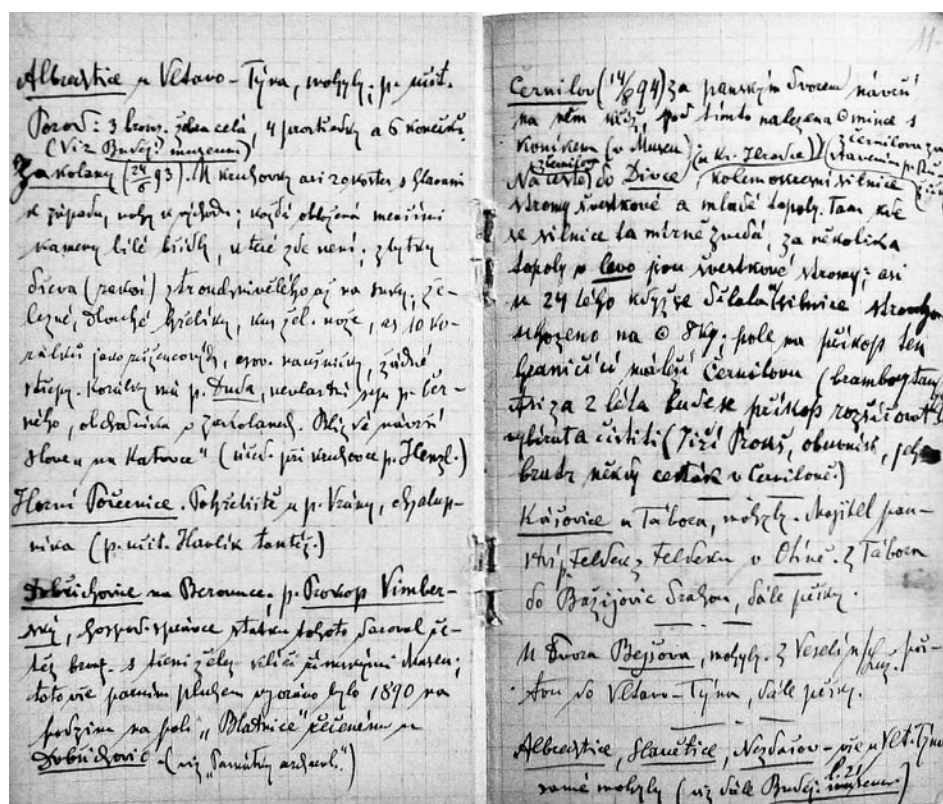
Obr. 4. Kliment Čermák (1852–1917), archeolog a spisovatel, jednatel a pak předseda spolku Včela Čáslavská.

nosti obou tehdy hlavních spolků – Včely Časlavské a Archaeologického sboru „Vocel“ v Kutné Hoře.¹⁵ Věnoval této věci dokonce celý článek (*Smolík 1879c*). Soudil, že pražské Muzeum by nemělo hromadit věci, které už má, ale nechávat je třeba i v „nejmenších sbírkách městských, které aby též u nás se množily, velmi vřele si přeju“,¹⁶ ovšem s povinností vzácné a významné nálezy předávat Muzeu. Tam, kde muzea dosud nebyla, podporoval výstavy starožitností a památností, podrobně o nich referoval (*Smolík 1879p, q*) a doporučoval vydávat odborné katalogy vystavených předmětů. Tyto výstavy „nahražují zajisté musea krajinská, jakých dosud bohužel u nás postrádáme. Takové výstavy velkým dílem navštíveny bývají domácím lidem z nejbližšího okolí místa /.../ Mnohý třeba dosud ani sbírek pražských neviděl a proto ani poněti nemá o důležitosti předmětů /.../“, tak začíná obsáhlý výklad o významu venkovských akcí v referátu o královéhradecké výstavě.

Smolík sám například v létě 1886 prováděl jakousi „inspekci“ muzeí a sbírek ve městech jižních a severovýchodních Čech a podal o svých cestách podrobnou zprávu ve schůzi Sboru (*Smolík 1885–86, 382–383*).

Tento směr činnosti Sboru dosáhl vrcholu právě ve Smolíkově období a zůstal jeho unikátním rysem. Píč na něj navázal na úrovni osobních styků (z určité části zděděných po Smolíkovi), ale vztahy k venkovským muzeím a spolkům se značně omezily, protože Píč (ve vzácné shodě se svými odbornými odpůrci) je považoval v zásadě za zbytečnou konkurenci sbírek Muzea království Českého. Také L. Niederle vnímal rozvoj venkovských muzeí spíše jako projev odstředivých tendencí a zdůvodňoval je „nepopíratelnou ochablostí“ v pražském centru (*Niederle b. d.*, 34–35).

Nešlo ovšem jen o vztahy oficiální, i osobně měl Smolík ve Sboru i mimo něj řadu archeologických přátel a spolupracovníků na venkově, které radou i skutkem podporoval a vybízel k publikaci jejich nálezů.¹⁷ Můžeme připomenout jen ty hlavní, doložené často bohatou korespondencí: pardubického Václava Diviše Čistického ze Šerlinku, roztockého lékaře Čenka Ryznera, klatovského advokáta Karla

Obr. 5. Z archeologických poznámek Josefa Smolíka.

15 O ní zde zejména Čermák 1879, obecněji Sklenář 2011c; o „Vocelovi“ zde Řehák 1880.

16 Smolík V. Divišovi-Čistickému ze Šerlinku 29. 10. 1881 (LA PNP, f. V. Diviš-Čistický).

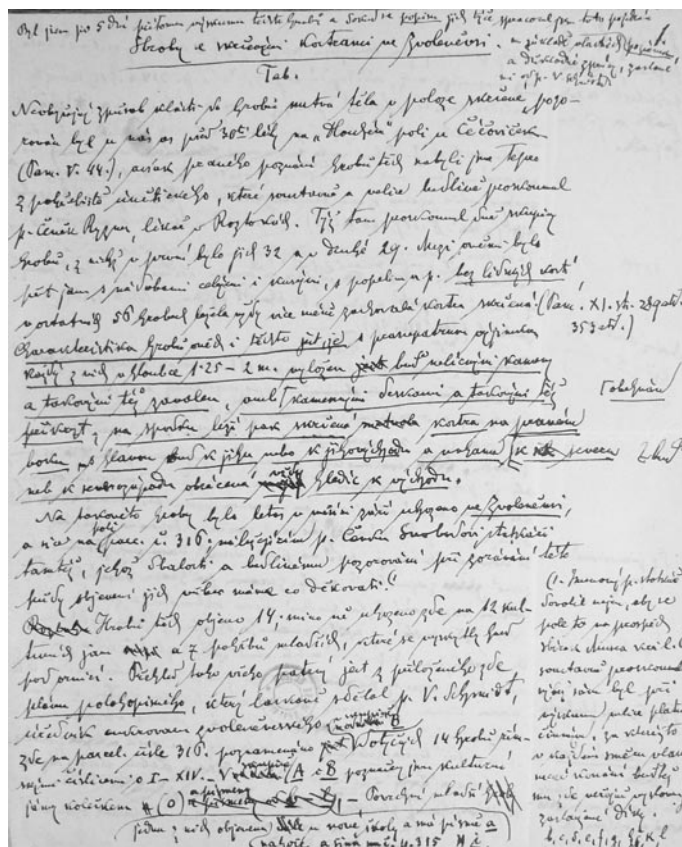
17 Výmluvný je seznam osob s místem působení v poznámkovém sešitku Smolíkově (ANM, f. Smolík, k. 1, ič. 14).

Hostaše, pochybného kopáče mohyl u Plzně F. V. Křikavy, okruh stejně zaměřených amatérů na Domažlicku (ti ovšem netvořili pracovní kolektiv, nýbrž spíše množinu konkurentů svázaných zájmem o mohyly kolem Milavčí v letech 1883–84).¹⁸ Mnohem větší význam má zjištění, že i většinu těch, kdo jsou počítáni k proslulé „Píčově družině“ – prvnímu většímu a pevně spojenému výzkumnému kolektivu v české archeologii, jak jej známe od počátku 90. let,¹⁹ přivedl původně ke spolupráci s Muzeem právě Smolík. K tomu se ale ještě vrátíme.

5. Osvojil si práci v terénu, ačkoli mu nebyla blízká

„Mnoho píše, ale málo kope“, napsal o něm Kliment Čermák, který vynikal v obou činnostech. Jako typ archeologa měl Smolík skutečně blíže k Vocelovi než k předním členům Sboru své doby. Lidé jako Berger, Ryzner, Jelínek, Hraše přes občasné významné literární příspěvky byli především „muži rýče“, chtěli kopat a vytvářet sbírky (vlastní spíše než muzejní) – to je k archeologii přivedlo. Smolík sice vlastně také začal – nezámyslně – „kopáním starožitností“ (v Rosicích 1870), ale tato činnost stejně jako její kořist jej příliš nevábila a vlastnímu sbírání se nevěnoval. Na druhé straně však rychle pochopil význam terénního průzkumu a výzkumu i záchrany nálezů jako nezbytného zdroje kvalitních pramenů pro vědu. Muselo v tom být pro něj jako kabinetní typ vzdělance určité sebezapření, ale ačkoli sám prováděl kopání jen výjimečně a v malém rozsahu,²⁰ vyjížděl (zřejmě spíše z pocitu povinnosti, ale zpočátku neúnavně) ke kopání venkovských amatérských archeologů, aby sbíral zkušenosti,²¹ navštěvoval hradiště a výšinná sídliště.²² K systematickému průzkumu sice vyzýval, ale sám jej prováděl zcela výjimečně (např. v okolí Čelákovic 1876). Jen ojediněle vycestoval i mimo Čechy (v létě 1887 byl v Hallstattu).

Sbor sám v té době sice podnikl svůj (v této éře první, od roku 1866 druhý) oficiální výzkum, když Čeněk Ryzner navrhl a s Václavem Schulzem provedl vykopávky

Obr. 6. Rukopis Smolíkovy článku o pohřebišti se skrčenými kostřami ve Zvoleněvsi (1891).

18 Milavečský farář P. František Lang, okresní školní inspektor Jan Nešpor, učitelé Vojtěch Zahořík a bratři Weberové, student Bartoloměj Bittner a další (korespondence: ANM, f. Smolík, f. RNM 1884 b. č.). Smolík 1879d; týž 1882h; týž 1884a, b; Čujanová-Jilková 1983; táž 1986; Sklenář 2000, 288–294.

19 O ní Sklenář 1993a; týž 2025, 128–163.

20 Kopal již zároveň hroby v Rosicích 1870, později např. mohyly u Ejpovic, hroby u nádraží Korunka-Jelení (dnes Čermná nad Orlicí) 1881 a 1886.

21 Např. v létě 1886 při výzkumu Karla Hostaše v mohylách na Husině u Klatov, ještě 1889 při kopání eneolitického hrobu ve Velvarech a 1891 několik dní na výzkumu únětického pohřebiště ve Zvoleněvsi (V. Schmidt).

22 Např. Slánskou horu 1874; ve schůzi Sboru 1886 podal popis valů na Závisti v části směrem k Točné (Smolík 1885–86, 237).

v cihelně u Přemyšlení roku 1884,²³ jinak ale terénní akce nevedl ani nefinancoval. Zabýval se tím, že přijímal zprávy o výzkumech jiných osob, diskutoval o nich na schůzích, pomáhal při rozmnožení muzejních sbírek, poskytoval rady a poučení k výzkumům a ochraně památek.

6. Metodicky zdokonaloval archeologickou práci

To poslední v praxi prováděl Smolík. V této věci nezapřel učitele: kdykoli se pohyboval v terénu, nesbíral zkušenosti jen pro svoji vlastní práci, ale zejména proto, aby je proměnil v obecné metodické rady a poučky, předávané pak ostatním, jejichž nedostatky viděl stále zřetelněji. Dobře to vystihl jeho dočasný kolega v Národním muzeu Zdeněk Nejedlý (1916, 158–159): „*Smolík, vstupuje mezi tehdejší naše archaeology, lišil se od nich celým svým nazíráním na úkoly a možnosti této vědy /.../ Již to, že Smolík nestal se archaeologem amatérským zkoumáním nálezů po venkově, nýbrž teprve vlastním vědeckým studiem v Praze, povznáší jeho vědu archaeologickou nad pouhou činnost objevitelskou a sběratelskou, a proto první snahou jeho bylo poučovati české archaeology o podstatě této vědy, aby tak s náležitou přípravou metodickou postupovali i ve svých vykopávkách.*“

Při práci v terénu sledoval Smolík (kromě věcné stránky) dva cíle: jednak v zájmu záchrany památek, ale neméně i vlasteneckého historického poučení prostého českého člověka provádět osvětu výkladem o nálezech a jejich souvislostech, za druhé pak v zájmu archeologické profesionality zdokonalovat pracovní postupy při vykopávkách.

O prvním aspektu vypráví ve vzpomínce jiný pracovník Muzea Václav Fabian (1910): „*Sotva se někde objevila zpráva o nějakých stopách osídlení, ihned se rozjel na místo nálezu a pečlivě prohlížel vykopanou vrstvu hlíny. Divákům, o něž při takové příležitosti ještě i za dnešního dne nouze není, ihned na místě, prostičce sice, ale s láskou o předmětech vykopaných vykládal, účel nejasný objevených zbytků vysvětloval a tím fascinoval své posluchače, kteří vážili si poučení tak laskavým způsobem daného.*“ V této činnosti navazoval na svého jediného významného předchůdce – zkušeného kazatele P. Václava Krolmuse a mezi současníky byl jediným jeho „konkurentem“ rovněž učitel, Kliment Čermák.

Při návštěvách cizích vykopávek viděl ovšem jako četbou poučený pedagog i naléhavou potřebu metodického školení o pravidlech práce v terénu, kterou Vocelův návod ze čtyřicátých let už dávno nemohl vyplnit a nic novějšího v češtině neexistovalo. Uvědomoval si, že nejen dostatečně početná, ale i kvalitně získaná pramenná základna pro srovnávací metodu je první podmínkou práce v pozitivistické archeologii, která si právě tenkrát začala říkat „věda rýče“. Archeologové však vesměs byli amatéři, samoukové, pracující na vlastní pěst. Běžná nízká úroveň terénního výzkumu budila pohrdání u profesionálních historiků, pro něž archeologie byla dosud „*neškodnou, ale také neužitečnou zábavou*“ (Th. Mommsen), k jejímž výsledkům nestálo za to přihlížet. Většina vykopávek byla právě jen kopáním v původním smyslu toho slova, zejména pokud šlo o nároky na zjištění kontextu hmotných nálezů. Mnoho na tom nezměnily ani příležitostné stručné návody v rámci některých vídeňských publikací a zásadním pokrokem v tomto směru se stala teprve oblíbená příručka sepsaná berlínským Albertem Vossem a vydaná pruským ministerstvem vyučování – *Anonym 1888*.²⁴

Česká archeologie podobný návod dosud nedostala, ačkoli zájem tu nepochybně byl. Právě milavečský farář P. Lang, jehož skupinu kopáčů mohyl Smolík diplomatickou formou kritizoval,²⁵ žádal o „*nějaký praktický návod na kopání mohyl*“.²⁶ Smolík nic takového samostatně nenapsal, snažil se však – ačkoli sám teprve sbíral zkušenosti – systematicky působit ke zvýšení kvality vykopávek: jako správný

23 Ryzner 1884; Schulz 1884; Sklenář 2010, 14–15.

24 Více o tom Sklenář 2016.

25 „*Dobývání do ní /mohuly/ a proskoumání jejího vnitřního obsahu nedělo se tak, jak by náleželo, z kterých příčin nejsou známy důležité okolnosti /.../ Byla to zkrátka vlastenecká práce, kterou zde s nemalým namáháním podnikli mužové horlivě zaujatí pro starobylé památky naší vlasti, /.../ Třeba tedy i nám spokojiti se při této mohyle pouze vzácným obsahem*“ darovaným do sbírek Muzea (Smolík 1884a, 385–6).

26 P. Lang Smolíkovi, Milavče 27. 2. 1884 (ANM, f. Smolík, kart. 1, ič. 63).

učitel komentoval ve svých *Památkách* téměř každou nálezovou zprávu, přičiňoval kritické poznámky a doporučoval správné postupy – například právě při zkoumání mohyl,²⁷ jindy při kopání hrobů,²⁸ a to nejen v tisku, ale i v soukromé korespondenci.²⁹ Důležité v té době bylo doporučení pracovat „*shůry dolů vrstvu po vrstvě*“, a to co nejjemněji („*plechovou lžící, nožem neb dokonce rukama*“). Jeho poučky byly většinou vyčtené, ale za daného stavu užitečné.

Úkol pozitivistické archeologie se podle něj nemohl obejít bez toho, „*aby se naše vlast též v ohledu archaeologickém systematicky proskoumala, a sice co nejdříve*“ – to byl jeho vůbec první požadavek ve funkci redaktora *Památek* v červenci 1878 (*Smolík 1878a*) – a aby každý archeolog či spolek zkoumal pravěká pohřebiště, „*zaznamenávaje spolu na sdělaném půdorysu jednotlivé hroby*“, požaduje tedy plán lokality i kresebnou dokumentaci hrobů.

„*Předměty z hrobu vykopané a zachované mají pro nás ovšem cenu velikou a jsou nezbytně nutnými při srovnávací archaeologii; avšak strážlivý a zcela objektivní popis takového hrobu, jeho složení, milodarů umístění a kostry zbylé položení /.../ vrhá plně světlo na způsob pohřbívání /.../ domácího lidu, který pohřbíval a hrob upravoval dle starého, zděděného zvyku po staletí.*“ (*Smolík 1878–81*, 370.)

7. Snažil se uvést archeologii do širšího vědeckého světa

V té době hlavní možnost představovaly vědecké sjezdy a kongresy, které se v období pozitivismu stávaly v Evropě běžným jevem: v roce 1866 začala tradice evropských antropologicko-prehistorických kongresů, v Německu pořádala „trojjediná“ antropologie každoroční celostátní sjezdy od roku 1870, první archeologický sjezd v Rusku proběhl už roku 1869.

Česká archeologie sama o sobě (bez chybějící antropologie a etnografie) nebyla dost silná na vlastní akce tohoto typu, ale dokázala se právě díky módnímu širokému pojetí antropologie připojit k akcím přírodovědců. Bylo poněkud paradoxní, že první takový podnik – první sjezd českých přírodovědců a lékařů v květnu 1880 – byl motivován snahou posílit postavení přírodních věd v českém národě, dávajícím dosud přednost tradičnímu historismu, ale archeologie se tu prezentovala jako součást antropologie. Měla proto samostatnou sekci antropologicko-archeologickou (jednu ze tří); jejím jednatelem se stal právě Josef Smolík, jenž na zasedání v čitárně knihovny Muzea na Příkopě přednášel o archeologických zprávách z Čech 16.–18. století (*Smolík 1880d*, resp. *1882j*); z archeologů pak ještě Čeněk Ryzner a Jindřich Richlý. Smolík navíc obdržel peněžitou cenu za pojednání o mohylách ejpovických (v *Památkách* – *Smolík 1878g*).

Druhý sjezd českých přírodovědců a lékařů v Praze v květnu 1882 byl ještě zdařilejší, tady se ale Smolík výrazněji neprojevil. Podal však o něm podrobnější zprávu (*Smolík 1882d*). Větší příležitost měl v projektu samostatného kongresu *archaeologů a anthropologů* zemí koruny české v roce 1891, souběžně s Jubilejní výstavou,³⁰ pro jehož přípravu Sbor zvolil přípravnou komisi v čele se Smolíkem; tato akce však byla přes četné přihlášky nakonec pro velké pracovní vytížení v souvislosti s výstavou samou odvolána.³¹

Stojí za zmínku, že Smolík při těchto příležitostech jako první a nadlouho jediný navazoval vztahy s moravskou archeologií; Jaroslav Palliardi a I. L. Červinka na něj vzpomínali jako na svého učitele (*Turek 1966*, 160).

27 „*Způsob, jakým se mohyla proskoumati má, tak aby z toho archaeologii největší vzešel užitek*“, podává *Smolík 1878g*, 53–55.

28 Hned v první své nálezové zprávě v době své redakce (o hrobech u Vinařic – *Smolík 1878c*, 24–25).

29 Např. v dopise V. Divišovi-Čišteckému ze Šerlinku, Praha 24. 5. 1884 (LAPNP, f. Václav Diviš-Čištecký).

30 Přípis z 15. června 1890 – ANM, f. Archeol. sbor, k. 2, ič. 83 (pův. z pozůstalosti J. Smolíka).

31 Více o těchto sjezdech *Sklenář 2013*, 8–10.

8. Jeho vztah k Národnímu³² muzeu byl silný, k muzejní práci už méně

V protikladu k naprosté většině současníků v oboru nebyl Smolík založen sběratelsky (neměl vlastní sbírku archeologickou ani numismatickou) a to se do jisté míry odráželo i v jeho vztahu k muzejní archeologické sbírce. Archeologický sbor byl poměrně samostatnou složkou muzejní společnosti a žil svým životem více než za Vocela, kdy měl svěřenu péči o archeologickou sbírku. V době Smolíkovy působení v oboru měla sbírka vlastního kustoda, i když jím byl někdejší přední člen Sboru a Vocelova „pravá ruka“ František Beneš³³ (se Smolíkem se už natolik nesblížil), a když ten se po aférách s krádežemi zlata z vitrin v expozici funkce vzdal, svěřil správní výbor Muzea v roce 1879 péči o ni kandidátu profesury Václavu Schulzovi, čerstvému absolventovi filozofické fakulty – tedy už mimo Sbor. (Jen o rok později se Schulz stal i správcem muzejního archivu, což bylo nadále jeho hlavním úkolem, ačkoliv archeologii ani pak nezanedbával.)

Přesto však Smolík jako vlastenec přesvědčený o významu Muzea pro zemi i národ a svědomitý badatel neustále dbal o obohacování muzejní sbírky novými nálezy, a to v písemném projevu i v osobním styku. Připomeňme například svědectví Maxe Lopaty mladšího, českého podnikatele a vlastence v německých Litoměřicích: „Navštívil mne svého času vícekrát pan profesor Smolík, který staré pohanské pohřebiště prozkoumal a mně tak dlouho přemluvil až jsem věci ty Museu daroval.“³⁴ Ačkoli peněžní prostředky Sboru byly jen omezené, přesto ujišťoval nálezce i sběratele, že „Museum vždy hotovo jest zakoupiti a dobře zaplatiti takové starožitnosti, které v naší vlasti nalezeny byvše zasluhují, aby se zachovaly“ – „pro povznešení myslí vlastenecké“ (Smolík 1874–77, 593). Už počátkem roku 1879 jednal Smolík s Čenkem Ryznerem o prodeji části jeho sbírky Muzeu, Ryzner však spíše stál o finanční podporu svých výzkumů ze strany Sboru, protože „bestoho má sbyrka českému museu neujde“.³⁵ (Její koupi později vyjednal J. L. Píč, viz Sklenář 2025, 166.)

Na druhé straně nebyly jeho akviziční snahy nekritické. Když brněnský archeolog Jindřich Slovák nabízel Muzeu ke koupi svoji sbírku, Smolík poukázal na to, že nálezy správně patří do Brna či Olomouce, jinak „bude zajisté tam nemalá mezera pro badatele studujícího kulturní vývoj doby předhistorické na Moravě“, a kdyby sbírku mělo koupit pražské Muzeum, pak by požadoval, aby pokud možno byl každý hrob „určen tak, že parcelní číslo pozemku té obce /.../ zřejmě bylo by vytknuto“ a aby byly odlišeny hrobové celky.³⁶ Naopak zase apeloval na Jindřicha Wankla, aby vrátil nálezy získané z Brozánků u Mělníka, protože jejich místo je v českém Muzeu (Smolík 1878h, 72).

V práci s muzejní sbírkou pak Smolík – zejména ve funkci redaktora *Památek* – sledoval dvojí cíl: jednak ji postupně uveřejňovat, jak požadovaly instrukce přijaté Sborem, jednak ji využíval pro vlastní publikačně metodické záměry.

Archeologickou expozici v Nostickém paláci Smolík zřejmě nepovažoval za součást publikační činnosti a vcelku se jí nezabýval – na rozdíl od Vocela, jenž dříve sám vícekrát vedl její úpravy. Vocelova expozice ze šedesátých let tak stárla a přežívala bez podstatnějších změn, občasné doplňována novými nálezy a nověji kritizovaná i zahraničními badateli, očekávajícími informaci o českém pravěku v modernějším duchu.³⁷ Proto již v roce 1881, kdy se zřizovala komise pro budoucí uspořádání Muzea v nové budově, viděl správní výbor nutnost obrátit se na Sbor s upozorněním, že „ačkoli v nynějších místnostech muzejních nelze v uspořádání sbírek archaeologických prováděti žádných změn radikálních, přece již nyní,

32 Stojí rozhodně za povšimnutí, že Smolík ve svých textech v PA (kromě oficiálního názvu zpráv o činnosti Sboru) prakticky všude (ve zprávách o Sboru dokonce i za předchozího a následujícího redaktora) používá spojení *národní Museum, Národní museum, Národní Museum* (dokonce podtržené – PA 13, 381), aniž by zřejmě narazil na zásadní odpor.

33 O něm Sklenář 2021.

34 M. Lopata ml. Společnosti přátel starožitností českých, Litoměřice 28. 11. 1894 (NA, f. SPSC, přijatá koresp.)

35 Č. Ryzner nejmenovanému (J. Emlerovi), Rostoky 23. 2. 1879 (ANM, f. Archeol. sbor, k. 5, ič. 408).

36 ANM, f. RNM, k. 35, více čj. mezi 239/90 a 251/90. Sbíрка nakonec koupěna nebyla.

37 Kritické ohlasy uvádí Niederle 1892, 326–327.

při novém pořádání a inventování jejich, bylo by snad v některé příčině možno vyhověti novějším požadavkům vědeckým.“ Že šlo již o současný, nejen o budoucí stav, dokládá dotaz, „který systém se doporučuje více k uspořádání sbírek archaeologických v místnostech nyníjších, zdalíž podle druhů starožitností, nebo podle nalezišť.“³⁸

Sbor (Smolík) na tuto iniciativu zřejmě nijak nereagoval, a protože ani správce sbírky (a archivu Muzea) Schulz neměl na práci s expozicí čas, nic se nezměnilo, jak svědčí muzejní zoolog a paleontolog prof. Antonín Frič, podle jehož slov (o dva roky později) vyhlíží tato část Muzea jako „divá směsice sbírek opravdu starožitných a středověkých kuriosit a ethnografických předmětů. Celek činí spíše dojem přeplněného skladiště nežli spořádaných sbírek.“³⁹ Muselo přijít teprve stěhování do nové budovy a nezdolná iniciativa J. L. Piče, aby vznikla nová expozice hodná toho jména.

O to větší zájem však Smolík paradoxně projevoval o počátky expoziční činnosti regionálních muzeí a spolků, jimž – opět jako metodik – podal první návod k vystavování (Smolík 1879c, 127). Zdůraznění zaslouží jeho požadavek udržení nálezových celků, v němž se shodoval s předsedou Sboru Emlerem – požadavek dosud neobvyklý nejen při tradičním vystavování nálezů jako kuriozit, ale potlačený i v moderním pozitivisticko-typologickém pojetí, radícím předměty podle tvaru a suroviny bez ohledu na celky, definitivně tak ztracené: „Veškeré předměty“, požaduje Smolík, „necht' se v místnosti přiměřené dle látky, účelu a p. srovnají, ovšem z téhož místa (hrobu) hned vedle sebe, necht' jsou z látky jakékoli.“ To je zásadní přínos metodice výstavní činnosti v archeologii.

9. Z Památek archaeologických vytvořil skutečný archeologický časopis

Neméně než vedením Sboru se Smolík zasloužil o rozvoj české archeologie řízením jejího základního tiskového orgánu – *Památek archaeologických a místopisných*. Bylo to období celkem krátké, ale zásadně důležité.

Historie *Památek* je známá,⁴⁰ připomeňme si tedy pouze, že Smolík nebyl první pozoruhodnou redaktorskou osobností. S nástupem pozitivismu je spojen už Josef Kalousek, redigující X. díl v letech 1874–77 – nedávno Vocelův posluchač, nyní středoškolský profesor a soukromý docent české historie na pražské univerzitě.⁴¹ Se Smolíkem má mnoho společného: historik, přeškolující se teprve na archeologa, pracuje zde s plným nasazením, ale zároveň s vědomím, že svůj obor opouští jen částečně a dočasně. Smolík patrně bral svůj obrat k archeologii vážněji, ale nakonec se stejně vrátil k numismatice, se kterou v Pardubicích začínal.

Kalousek měl výhodu v předchozí novinářské praxi, která mu pomohla vtisknout *Památkám* rysy odborné revue s ohledem na usnesení Sboru z 31. 10. 1873 („*Památky budtež věnovány výhradně archaeologii a pomocným vědám*“). Vedle zpráv o nálezích dal poprvé prostor odborným diskusím, rozšířil zpravodajství z domácí i zahraniční archeologie i referativní část a vytvořil skutečně kvalitní časopis. Část odběratelů – archeologů měla ovšem dílčí námitky, zejména se požadovala větší pozornost sbírkám Muzea. Když tedy Kalousek po do-

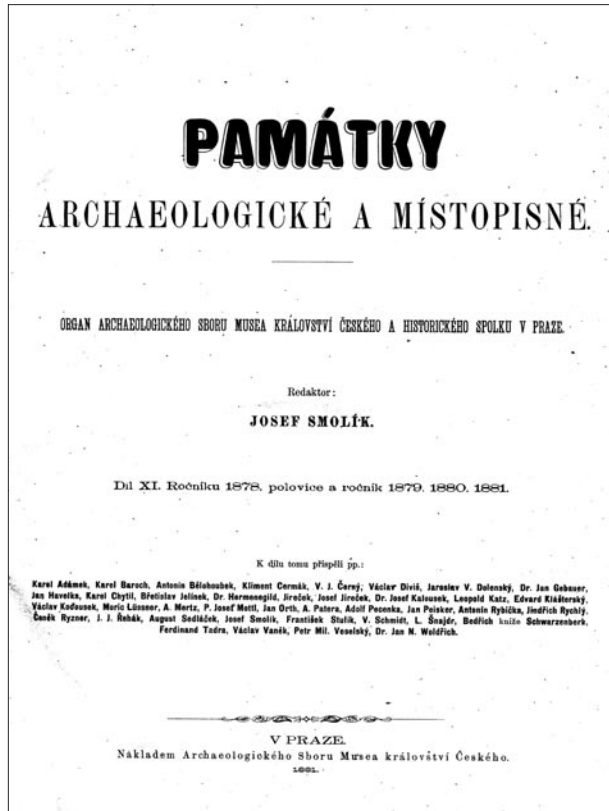
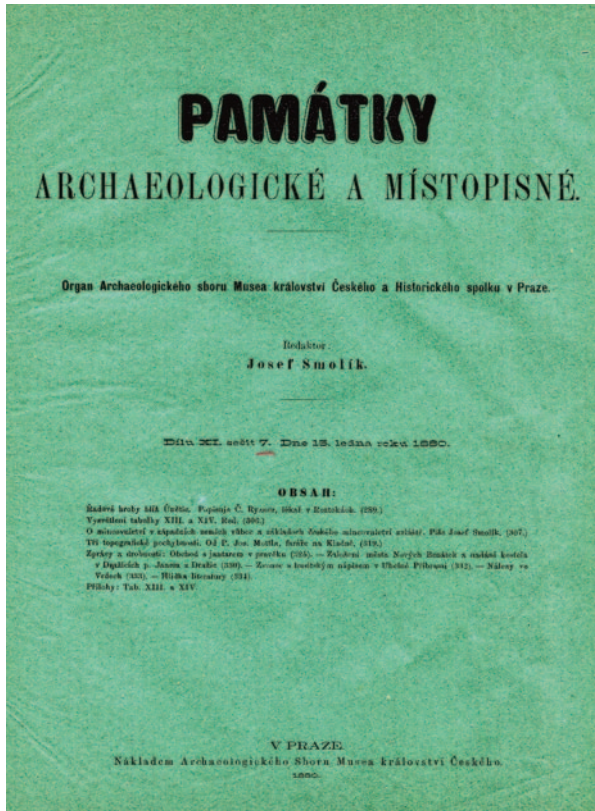
Obr. 7. Josef Kalousek (1838–1915), redaktor *Památek archaeologických a místopisných* v letech 1874–77.

38 Přípis čj. 150/81 v ANM, f. Smolík, k. 2, ič. 150; koncept tamtéž, f. RNM, k. 31.

39 Frič 1883, 101, 105.

40 Z literatury zejména Böhm 1954 (zhodnocení Smolíkova období 15–18); Turek 1955; Sklenář 1994, 10–11; Ernée 2013; Hlava 2024, 18–21. Bibliografický rejstřík: Sklenář 1981.

41 O něm Zibrť 1908; Pekař 1916; Šimák 1916; Josek 1922.

Obr. 8. První sešit prvního ze dvou svazků *Památek*, redigovaných Smolíkem (XI, 1878–81): obálka, titulní list a Smolíková vstupní úvaha.

končení X. dílu redakci složil, aby se soustředil na univerzitní kariéru, byl jeho nástupce (schůzi dne 26. 4. 1878) vybrán z řad Sboru, aby měl s Muzeem těsnější vazbu.

Volba byla šťastná. Josef Smolík se ujal redakce⁴² v dubnu 1878 (15. 7. vyšel jeho první sešit) a rozloučil se s ní v prosinci 1884, nebyl tedy ve funkci o mnoho déle než Kalousek, ale s pevným odhodláním dělat svoji práci dlouhodobě, důkladně a ovšem také pedagogicky a systematicky.

Smolík v letech 1878–84 redigoval dva svazky⁴³ a na jejich stránkách za poměrně krátkou dobu – počínaje vstupním „Slovem od redaktora“ (*Smolík 1878a*) a konče rozloučením (*Smolík 1884r*) – zanechal tolik stop své osobnosti a svých názorů, jako snad žádný jiný redaktor kromě J. L. Píče.

42 Vzhledem k tomu, že *Památky* byly společným orgánem Sboru a Historického spolku, počítalo usnesení Sboru i s jakousi neformální redakční radou (Jos. Jireček, Ant. Baum a J. Kalousek – viz *Smolík 1878a*, 1), ale není známo, zda a jak se někdy uplatnila.

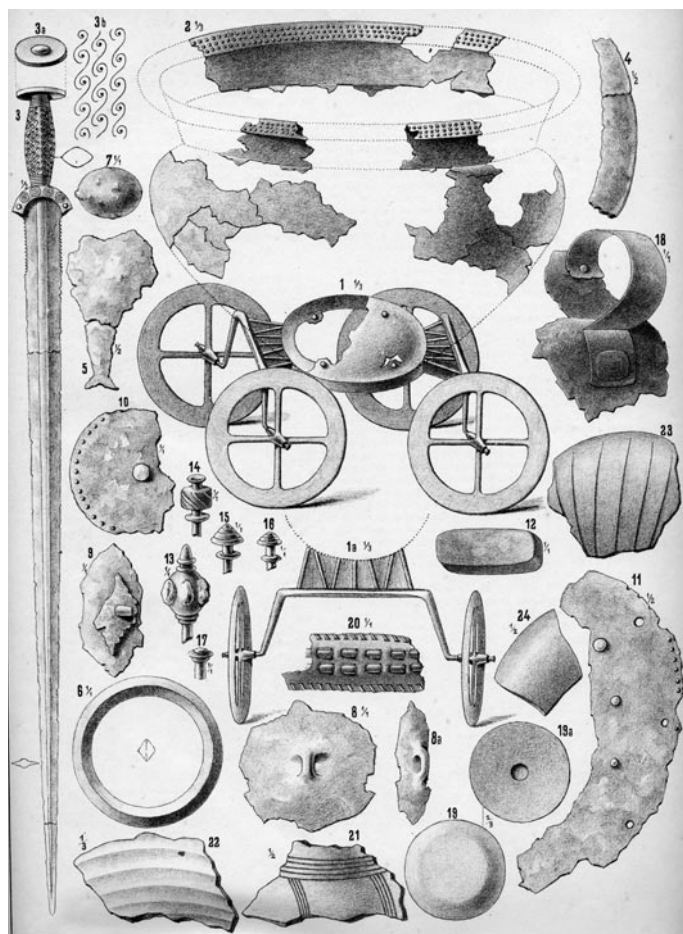
43 Díly XI. (1878–81) a XII. (1882–84). Obvykle se zapomíná, že po předčasně smrti svého nástupce J. B. Miltnera redigoval Smolík ještě poslední sešit XIII. dílu (1886).

Ujímal se redakce s přesvědčením, že multifunkční časopis z poloviny století je už přežitkem a doba vyžaduje orgán specializovaný. Nebylo to jeho rozhodnutí, nýbrž usnesení Sboru, i když je pravděpodobné, že je podstatně ovlivnil: „*Památky nechť pěstují především archaeologii domácí (cizí jen přehledně), zvláště pak nechť se bohaté sbírky národního Musea širším kruhům stanou přístupnějšími v obrazech i popisech.*“ (Smolík 1878a, 1.) A ze všeho je zřejmé, že šlo už o archeologii v užším, modernějším smyslu.

Začátek ovšem nebyl jednoduchý: „*téměř dva archy nucen jsem byl napsati sám, neboť, dědictví po předešlých zasloužilých redaktorích bylo sice mnoho článků dějepisných, genealogických, statistických a p., avšak žádný přesně archaeologický*“, stěžoval si tehdy Smolík Klimentu Čermákovi.⁴⁴ Je to patrné hned na prvním sešitě, který je otevřen úvodem nového redaktora (Smolík 1878a), pokračuje obsáhlým přehledem obecných názorů na pravěk (hlavně dobu kamennou) a podrobným výkladem redaktorovy vlastní představy o českém pravěku (Smolík 1878b), a následující první, ovšemže archeologický článek o hrobech doby stěhování národů u Vinařic na Kladensku pochází ovšem také z pera redaktora (Smolík 1878c), jenž také hned doprovází vlastní text první z četných metodických poznámek pod čarou.

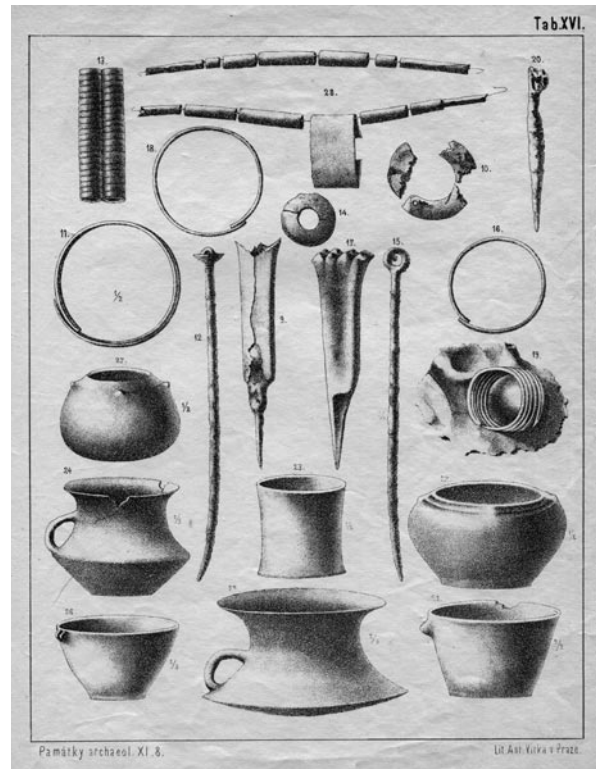
Tradiční místopis zůstal sice v názvu, aby uklidnil tradiční odběratele, ale konečně se *Památky* staly časopisem opravdu archeologickým, přitom poprvé soustředěným na domácí, českou prehistorii s přídavkem Smolíkovy oblíbené numismatiky (původní slib uspokojit i přátele středověkých starozitností zůstal vcelku stranou). O mincích psal sám, zatímco archeologii vedle něj pěstovala nová generace, vstupující do archeologie současně s ním v 70. letech: nerozlučná dvojice z Berounska a Prahy Štěpán Berger a Břetislav Jelínek, Jihočech Jindřich Richlý, lékař z Roztok Čeněk Ryzner, časlavský učitel Kliment Čermák, ve Vídni působící geolog a paleontolog Jan Nep. Woldřich. Ti a další, méně výrazní, dodávali popisy nových lokalit a nálezů, zatímco redaktor se zaměřil na metodické otázky, systematiku nalezišť a druhů hmotných pramenů, typy artefaktů (ačkoli ne typologii v pravém smyslu, na tu bylo ještě brzy). Významnější nálezy mu byly podnětem k předmluvám, doslovům a poznámkám (podepisovaným Red.), často obsahujícím připomínky směřující ke zkvalitnění nálezových zpráv, nebo úvahy o širších souvislostech uveřejňovaných nálezů, zároveň ale často také k soupisům analogií z muzejní sbírky i odjinud. Když například popsal mohyly s bronzovým vozíkem, prokopanou u Milavčí (Smolík 1884a), připojil hned přehledný článek o dosavadních nálezech podobných vozíků a koleček v Evropě s rozdělením do dvou typů a relativně chronologickými úvahami (Smolík 1884b); na zprávu o latěnském pohřebišti u Horních Kšel navazuje pojednání o kruzích s dutými polokoulemi jako pozoruhodným typu „mladších bronzů“ (Smolík 1884i, j). Jeho *Památky* se staly pro české archeology jakousi metodickou i věcnou školou.

Tuto obsahovou kostru s důrazem na systematicky vedené vykopávky a uzavřené nálezové celky doplňoval pak drobnými zprávami z ciziny, pokračoval i v po-

Obr. 9. Tabulka s nálezy z mohyly u Milavčí (se zbytky dosud nerekonstruovaného bronzového vozíku) v *Památkách* 1879.

44 J. Smolík K. Čermákovi, Praha 17. 7. 1878 (LAPNP, f. Čermák, k. 2).

Obř. 10. Nálezová zpráva Čenka Ryznera o pohřebišti u Únětic v *Památkách* 1880.

drobných i referátech na schůzích Sboru, v nichž zavedl samostatné oddíly „Výklady“ a „Dopisy“; na druhé straně ale nepokračoval v Kalouskově linii referování o významných oborových publikacích, což byl snad jediný zásadní nedostatek jeho redakční koncepce (nepočítáme-li fakt, že historická část obsahu, skládaná z postupně došlých příspěvků, žádnou koncepci neměla). Jeho ojedinělé referáty a recenze měly obvykle formu krátkých článků pod vlastním názvem (např. *Smolík 1884d*). Dodejme, že i jeho pokračovatel Miltner měl jen skromnou Hlídku literární a teprve Píč od XIV. dílu vedl pod názvem Literatura poměrně rozsáhlou recenzní a referativní část.

Naopak důležitou inovací Smolíkova redakce bylo spojování většího počtu vyobrazení archeologických předmětů do celostránkových tabulek (litografických, na rozdíl od dřevorytů v textu – ty ovšem za Smolíkova redakce byly naopak zcela výjimečné). Způsob, dosud v *Památkách* jen ojedinělý, se později stal typickým pro ročníky řízené Píčem, ale první jej uplatňoval redaktor Smolík, jenž předešel Píče i v pochopení jejich významu pro srovnávací archeologii nejen v domácím, ale i v mezinárodním měřítku pro zahraniční badatele, kteří „*neznájíce jazyka českého povděční jsou přesně provedeným tabulkám k Památkám přikládaným, jež jsou vůbec nezbytnými při srovnávací archeologii*“ (*Smolík 1878–81*, 367). Smolík doporučoval vyobrazovat i předměty nenápadné, pokud není dostatek vhodnějších (bronzů či nádob).

Jinak ovšem byl styk se zahraničím slabinou Smolíkova vedení. Starší generaci dobře reprezentoval svými styky J. E. Vocel, později vztahy a spolupráci na stupni ještě vyšším rozvinul J. L. Píč. Naproti tomu Josef Smolík jako středoškolský učitel skromné povahy přes své jazykové znalosti mezinárodní styky v podstatě neměl (o tom svědčí jeho dochovaná korespondence). Na zahraniční ohlas *Památek* byl však hrdý: „... *jest to poctivá práce domácí, která za málo let obrátila k sobě pozornost a 30ti učených a odborných společností cizích – mohu Vám posloužiti dopisy, z nichž jeden z posledních poslal Undset z Kristianie a druhý Smithsonian Institution ve Washington-u*“, píše Klimentu Čermákovi.⁴⁵

45 J. Smolík K. Čermákovi, Praha b. d. (LAPNP, f. Čermák, k. 2).

Zajímavé je, že Smolíka jako snad prvního z redaktorů výslovně zajímala (moderně řečeno) „zpětná vazba“: Klimenta Čermáka vybízel, aby ve Včele Čáslavské vedl rozpravu o člancích z *Památek* a sdělil mu vzešlé připomínky. „*Neboť musíme dosud mnoho čísti a čtením cizích badatelů se poučovati, nežli na vlastních, nohou státi budeme.*“⁴⁶ Snažil se také *Památky* propagovat: na antropologicko-archeologické výstavě při druhém sjezdu českých lékařů a přírodovědců v Praze 1882 vystavil všechny dosud vyšlé svazky.

Konečně je třeba doplnit ještě jednu stránku Smolíkovy redakce, která se při archeologickém pohledu zpravidla přehlídí, ale je důležitá: nikdy předtím ani potom nebyla v *Památkách* tak početně zastoupena numismatika. Smolík navázal na Hankovy pokusy v prvních ročnících a ve stínu dominantní prehistorie vytvořil ze svých dvou svazků *Památek* vlastně první český numismatický časopis, v němž osou byla chronologická řada pojednání o druzích českých mincí, počínaje tehdy zásadně významnou studií o denárech (*Smolík 1881f*), doplněná popisy a detailními rozbory snad všech význačnějších aktuálních mincovních nálezů (např. pokladu denárů ze Želčan – *Smolík 1884ch*) s výkladovými i metodickými statěmi. Podstatné je, že Smolík nekončil popisem mincí jako sběratelských předmětů, ale jednak je chápal širě ve spojitosti s hospodářskými dějinami, a rovněž zdůrazňoval jejich význam v úloze datovací pomůcky pro archeologii (totéž ovšem i *Berger 1882*, 76–78).

Spokojenost přátel prehistorie na jedné straně byla vyvážena nesouhlasem zastánců původního peštějšího směru *Památek* na straně druhé: většinu prostoru zabere redaktor sám a jeho práce o prehistorii či numismatice jsou vždy v čele časopisu (což nebylo spravedlivé, významné objevy a pojednání jiných autorů – Únětice,⁴⁷ Řivnác, Duchcov – dostávala vždy prostor v čele čísla), zanedbává se historický místopis a zbytečně se popisují sbírky, na které, dobře uložené v Muzeu, je času dost. Typická pro skupinu upřednostňující středověk je stížnost Morice Lüssnera příteli Antonínu Rybičkovi do Vídně: „*S Památkami nyní ovšem nic není, tito jednájí pouze o době předhistorické a o mincovnictví, vše ostatní nemá významu a důležitosti nižádné. V každém svazku na prvním místě vypíná se redaktor sám /.../ Berger a Jelínek již ničehož do Památek psáti nechtějí ani navštívit schůze sboru arch. a pomýšlejí stále na utvoření spolku anthropologického.*“⁴⁸ Později si zase Ludvík Šnajdr stěžuje, že Smolík „*buší do všech, kdo nepřisáhá na jeho doktriny jako na evangelium.*“⁴⁹

Smolík ale svoji koncepci nezměnil: jak psal Klimentu Čermákovi hned na začátku: „... *přeje si, aby ‚Památky‘ po příkladu časopisu českých matematiků, právníků, lučebníků, Vesmíru a p. staly se už jednou organem všech Sborů archaeologických, tudíž časopisem odborným, musil jsem budoucí směr důležitého listu tohoto ihned v 1. sešitu ukázati, a na nás všech upřímných přátelích starších památek domácích, nechť z doby předhistorické nechť středověké, jest, abychom se o zvelebení, zachování a proto rozšíření jeho vši usilovností zasadili.*“ Dnes má časopis zavádějící zvučný titul, ale v obsahu skoro nic archeologického. Není však už důstojné vydávat *Památky* „*tak, aby v nich každý něco našel, jak dosud v ‚Památkách‘ bylo maximou*“. Historický spolek, od Kalouskovy éry spoluvydavatel *Památek*, ať si založí vlastní časopis.⁵⁰ „*Na nás všech pak bude, abychom ‚Památky‘ skutečně odborným listem zachovali, což se zajisté stane, budou-li mě všichni badatelé zejména v době předhistorické podporovati.*“⁵¹

Rubem tohoto požadavku byla okolnost, že pokud šlo o archeologii samou, podpora měla spočívat v přebírání Smolíkových názorů. Pokud měl Smolík pravdu ve věcných otázkách (to byla podstata jeho sporů s Hrašem – *Sklenář 2007*), bylo to v pořádku; redaktorovo potlačování odlišných pohledů na otázky pravěkého vývoje, které donutilo Čermáka nebo Šnajdra publikovat v Berlíně (a přivolávat na sebe kvůli tomu výčitky z Vídně), ovšem českou archeologii poškozovalo. Šnajdr to tehdy vysvětloval

46 J. Smolík K. Čermákovi, Praha 17. 7. 1878 (LAPNP, f. Čermák, k. 2).

47 Ryzner 1880a; srov. Hásek 1980.

48 M. Lüssner A. Rybičkovi, Praha 5. 10. 1882 (LA PNP, f. Rybička, korespondence přijatá).

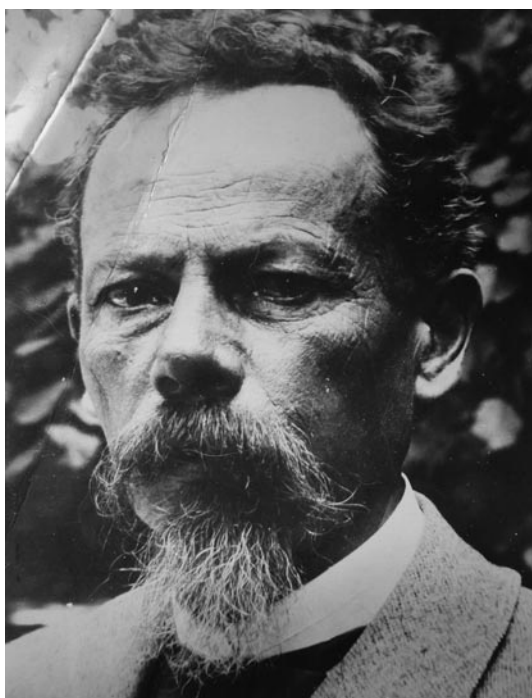
49 L. Šnajdr J. N. Woldřichovi, před 15. 4. 1887, koncept (MHMP–oas, f. J. A. Jíra, fasc. 85/1).

50 První čistě historický český časopis vznikl teprve na konci Smolíkovy redakční éry: Sborník historický, roku 1883 založený a řízený prof. Antonínem Rezkem, dříve pracovníkem archivu Muzea.

51 J. Smolík K. Čermákovi, Praha 17. 7. 1878 (LAPNP, f. Čermák, k. 2).

Obr. 11. Jan Karel Hraše (1840–1907), archeolog a spisovatel působící na Náchodsku.

Obr. 12. Ludvík Šnajdr (1839–1913), cukrovarnický chemik a archeolog.

Janu Nep. Woldřichovi, geologu a archeologu působícímu ve Vídni: „*Nepíše-li já sám do Památek, má příčinu svou v tom, že názory /mé/ a u p. prof. Smolíka diametrálně sobě odporují, tak že on ode mne nic do Památek nepřijme. Že p. Smolík redaktorem Památek se stal, má své dobré i zlé stránky; dobré, že konečně došlo na uveřejnění našich hmotných památek kulturních, neb Kalousek i Emler jsou ryzí historikové, pro které má cenu jen to, co lze pergameny dotvrditi – zlá stránka jest ale umíněnost p. Smolíka, která spolupracovníky Památkám odpuzuje.*“⁵²

A ještě později připomíná spolupracovníky *Památek*, „*rozprášené terorismem Smolíkovým*“.⁵³

Připomeňme tu případ snad nejdůležitější aplikace stratigrafie v daném období, spojený s Klimentem Čermákem, dokumentujícím a interpretujícím složitý profil na čáslavském Hrádku v roce 1886: Čermákovy kresby a popisy mnohametrového profilu, zaslané Smolíkovi pro *Památky*, zůstaly neuveřejněny, zatímco je alespoň v redukované formě uveřejnil časopis Berlínské antropologické společnosti (více o tom *Sklenář 2015*). Do jisté míry oprávněné bylo tedy zřejmě rozhoření, s nímž ještě po letech psal Augustu Sedláčkovi o osudu svých zpráv o výzkumech na Hrádku: „*Posílal jsem redaktoru Smolíkovi do Památek archaeologických, ten vše házel do koše*“.⁵⁴ Pro některé autory byl tedy obrat do Berlína či Vídně východiskem z nouze a možností publikace bez Smolíkovy cenzury; že by přitom šlo o preferenci němčiny kvůli větší čtenářské dostupnosti v zahraničí, je možné, ale doloženo to není.

Zásadní příčinou Smolíkovy averze k některým badatelům bylo jejich uznávání doby kamenné (neolitu), jejíž existenci jakožto samostatné epochy Smolík tvrdě odmítal (k tomu se ještě vrátíme). Názory jednou zaujaté hájil Smolík většinou beze změny až do smrti a těm, kdo nesouhlasili, vstup do *Památek* uzavřel. To byl zejména případ Ludvíka Šnajdra,⁵⁵ jehož názory byly dokonce už v předchozím (Kalouskově) X. svazku potlačovány připojovanými polemikami (snad z iniciativy Smolíkovy? – *Turek 1966*, 160). Jeho zápas za český neolit jej rozvedl se Smolíkem definitivně a Šnajdr musel své práce publikovat buď vlastním nákladem, nebo ve Vídni a hlavně v Německu, kde už od r. 1878 byl ve styku s Berlínskou antropologickou společností a jejím představitelem prof. R. Virchowem. Sepsal proti Smolíkovi polemický článek s mapkou neolitických ná-

52 L. Šnajdr J. N. Woldřichovi, asi 1. 10. 1882 (kcp.; MHMP–oas, f. J. A. Jíra, fasc. 3).

53 L. Šnajdr J. N. Woldřichovi, před 15. 4. 1887 (kcp.; MHMP–oas, f. J. A. Jíra, fasc. 85/I.)

54 K. Čermák A. Sedláčkovi, Čáslav 19. 8. 1912 (Historický ústav AVČR, Praha, pozůstalost A. Sedláčka).

55 O něm *Filip 1953* a vlastní paměti (*Šnajdr 1911*).

lezů v Čechách a snažil se jej uplatnit, ale s malým úspěchem. Už roku 1884 jej nabídl časopisu vídeňské Ústřední komise (MCC), kde se ale neobjevil přesto, že prezident komise mu za jeho zaslání poděkoval – asi proto, že byl už příliš rozsáhlý.⁵⁶ O jeho vydání jako samostatného spisku jednal později se Společností nauk, byl ale upozorněn, že k vydání by musela být zřízena komise, ve které by určitě byl Smolík... – aby se tedy obrátil do *Památek*, jejichž redakci právě přebíral J. L. Pič, nebo aby svoji práci vydal vlastním nákladem.⁵⁷ To se nakonec také stalo, i když pod názvem poněkud neurčitým a pojmu neolit se vyhýbajícím (*Šnajdr 1891*).

V Berlíně našel pochopení i Kliment Čermák, jenž Smolíkově navíc vyčítal opoždování tisku či uzurpaci prostoru pro vlastní početnou produkci: posílal mu zprávy o nálezech, „ale ovšem posud neuveřejnil nic, poněvadž pro sebe nejmísta si vyhrazuje, mnoho píše, ale málo kope.“⁵⁸ Přesto ale dovedl být sebekritický („není zde na venkově tak snadno uchrániti se vad, když světélka jen krejcarová kupujeme a knihoven nemáme po ruce, za to ale máme více příležitosti čísti s motykou v ruce z útroby země“), ocenit Smolíkovy zásluhy o časopis a po Miltnerově smrti mu napsat: „Snad se zase přece Památkám vrátíte? Kdo dovedl by výtečný směr Vámi založený dále vésti?“⁵⁹

Spor se dotkl i Čermákových populárních knížek o pravěku, svého času oblíbených a užitečných; ty odrážejí osudy svého autora. První z nich, *Pravěk lidstva evropského – Doba kamene (Čermák 1887)* se dostala na svět celkem hladce, ale autorovo uznání samostatné doby kamenné, dokonce „novějšího věku kamenného“ (věku obroušených nástrojů), se patrně Smolíka dotklo, přestože termín neolit se v knížce neobjevil; její autor se v té době zřejmě snažil pohnout Smolíka k benevolenci.⁶⁰ Když Čermák ještě téhož roku požádal Matici českou, fond připojený k Muzeu, aby vydala svým nákladem pokračování pod názvem *Starožitnosti dob kovů v Evropě*, vyzněly vyžádané odborné posudky Josefa Smolíka a Václava Schulze v lednu 1888 tak, že „spis tento se nehodí ani pro svůj obsah ani pro svou formu“ a byl jednohlasně zamítnut. Čermák uvažoval možnost vydat jej mimo Smolíkův dosah na Moravě, to ale nevyšlo a splnila se jeho předpověď, že „druhý díl Pravěku si asi poleží, neboť v Praze v museu takovou věc nevydají, jak není z jich kroužku a člověk si také dovolí jinak o věci soudit, než ztrnulý areopag, který by znamenitě dovedl hezky upravené a pěkně se lesknoucí kusy parádní dávat pod svou firmou do sbírek.“⁶¹ Knížka zůstala v rukopise a dostala se na svět (opět v Matici lidu) až mnohem později (*Čermák 1898*).

Také Jan Nep. Woldřich patřil k těm, kdo nevycházeli se Smolíkem nejlépe, i když styky s ním udržoval. Ludvíku Šnajdrovi psal o svých pochybách, zda má napsat do *Památek* o nálezech v Netolicích, protože Smolík, jenž mu prý překroutil zprávu o raně středověkém pohřebišti u Sušice, snad o to ani nestojí.⁶²

Jiné povahy byl ovšem Smolíkův spor s Janem Karlem Hrašem, jenž měl neshody už s předchozím redaktorem Kalouskem a původně proto Smolíkův nástup do redakce uvítal. To se ale brzy změnilo. Na rozdíl od Smolíkovy vztahu ke Šnajdrovi či Čermákovi to nebyly teoretické názory v rámci pozitivismu, jimiž se Hraše vcelku nezabýval, ale naopak kvůli tradičnímu romantickému vlasteneckému zaujetí

56 A. bar. Helfert L. Šnajdrovi, Vídeň 30. 8. 1884 (MHMP-oas, f. Jíra, fasc. 3).

57 J. Kosina L. Šnajdrovi, 3. 5. 1887 (MHMP-oas, f. Jíra, fasc. 3).

58 K. Čermák L. Šnajdrovi, Čáslav 10. 12. 1882 (MHMP-oas, f. J. A. Jíra, fasc.3 a 85/I.).

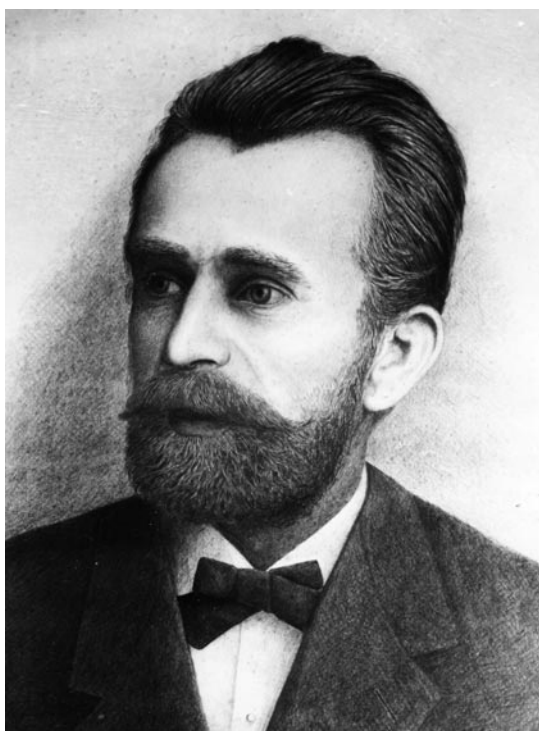
59 Oba poslední citáty: K. Čermák J. Smolíkově, Čáslav 21. 2. 1887 (NM-oa, archiv náleзовých zpráv, fasc. Čáslav). – Smolík ukončil své redigování *Památek* XII. dílem (do 1884), ale poté, co jeho nástupce Jana Bohuslava Miltnera postihla těžká nemoc (a smrt 31. 1. 1887), ujal se ještě redakce posledního (8.) sešitu Miltnerova XIII. dílu, který vyšel na přelomu let 1886 a 1887; reaguje tedy Čermák na události posledních týdnů. Ve zmíněném sešitu byl dokončen Smolíkův článek o denárovém nálezu u Rakvic, o něco dříve vyšla jeho práce o nálezu kadlubů ke slévání bronzové industrie u Zvoleněvsi.

60 „Docela se s Vámi snáším, že umělé tvoření dob neolith. a bronzových nedá se tak snadno odůvodniti u nás. Vůbec chronologie (neprávě řečeno) doby bronzové jest potíž na ten čas nezlomená posud.“ K. Čermák J. Smolíkově, Čáslav 21. 2. 1887 (NM-oa, archiv náleзовých zpráv, fasc. Čáslav).

61 K. Čermák L. Šnajdrovi, Čáslav 26. 4. 1888 (MHMP-oas, f. J. A. Jíra, fasc. 85/1).

62 J. N. Woldřich L. Šnajdrovi, Vídeň 27. 9. 1882 (MHMP-oas, f. J. A. Jíra, sv. 85/I.).

„pohanskými“, národně „československými“ starožitnostmi, jež ovládalo Hrašeho myšlení. Už koncem 70. let probíhal vleklý osobně zahrocený konflikt mezi oběma ve věci zpráv o výzkumu mohyl u Plava na Budějovicku v roce 1866;⁶³ neméně osobní bylo střetnutí o výklad nádob nalezených v Jaroměři, které Hraše považoval za výbavu pravěkých hrobů, kdežto Smolík (1878–81, 368) je správně označil za středověké. Hraše ihned napsal sboru stížnost, „že pan referent nebyv na místě a neshledav žádných důkazův na popelnicích, takto můj úsudek překroutiti mohl.“ Polemika mezi nimi pokračovala dál (podrobně ji sleduje *Sklenář 2007*). Hraše považoval každý nesouhlas za osobní útok a oponenta za nepřítele, navíc jako regionální autorita nemohl ustoupit. S novými stížnostmi se obracel na předsedu Sboru J. Emlera i na prezidenta Společnosti Muzea hraběte J. J. Clam-Martince,⁶⁴ zamýšlel pro veřejnost vydat o tom brožuru; přitom stále útočil na Smolíka, „který za kulisami, Památek‘ provozuje osobní zášť a redaktorskou diktaturu“ a žádal, „aby Památky archaeologické nebyly skladištěm nájezdů na osoby, redaktorovi téhož listu méně milé“, ačkoli Smolík postupoval spíše zdrženlivě a měl v této věci pravdu. Správní výbor Společnosti rozhodl, že mu „nenáleží zabývati se s věcmi scientifickým odborům přikázanými a s vnitřními záležitostmi jejich“ a doporučil aby se Hrašemu „smířlivě dopsalo“; ani tento krok však spory nevyřešil.

Obr. 13. František Xav. Franc (1838–1910), zámecký zahradník, muzejník a archeolog na Plzeňsku.

Jisté je, že Hraše, za Vocelova života častý autor, se v *Památkách* za celou dobu Smolíkovy redakce neobjevil – a to přesto, že v redaktorově pozůstalosti se dochovalo několik rukopisů zpráv o nálezech, jež Smolík sice od Hrašeho dostal, ale neuveřejnil a odložil. Na druhé straně to bez kritického komentáře vůči autorovým nekritickým výkladům středověkých, ale i novověkých nálezů jako pohanských mohyl a pohřebišť ani udělat nemohl.

Dost možná, že by stejně dopadl i F. X. Franc, jenž byl rozhořčen Smolíkovým odmítáním neolitu i po návštěvě „jeho“ sbírky na Kozlu;⁶⁵ kdyby projevil zájem o publikaci v *Památkách*, jak mu radil autochtonista Alois Vojtěch Šembera,⁶⁶ pod jehož vlivem Franc tenkrát ještě připisoval mohyly ze Štáhlav-Hájku starým Slovanům – to by mu u Smolíka nejspíše neprošlo.

Ale zase na druhé straně – jestliže v takovýchto případech měl Smolík z dnešního hlediska pravdu, v jiných se mohl mýlit. Klimentu Čermákovi blokoval zprávy o čáslavském Hrádku i proto, že píše chybně o „popelnicích“: protože podle něj jde o historickou lokalitu, nemohou tam tedy být pravěké nálezy. Čermákovi přeje, aby byl dlouho zachován české archeologii jako *objektivní* badatel.⁶⁷

63 *Stulík 1878; Sklenář 2007b*.

64 Praha 7. 9. 1880 (ANM, f. RNM, k. 30, 1880, bez čj.).

65 „Professor Smolik /.../ hat seiner Zeit geschrieben, daß es in Böhmen keine Steinzeit gab, und blieb dabei, trotzdem daß der die Ergebnisse nicht nur von Bzí, Lopata, Stiahlawitz aber auch aus anderen Fundorten Böhmens gesehn hat.“ F. X. Franc hr. E. K. Waldstein-Wartenbergovi, Plzeň 11. 4. 1905 (SOA Praha, Rodinný archiv Valdštejnů-Vartenberků).

66 „Žádati by bylo, abyste zajímavé zprávy, kterých jste mi podal o svém zkoumání archaeologickém na pohřebišti štáhlavském, uveřejnil v *Památkách* archaeologických, ač jestliže by p. Smolik myšlénkám Vaším o slovanském původu věcí tam nalezených dal místo. P. Smolik, pokud znamenám, Západních Slovanů v pravěku ani nečetl, a Libušin Soud, jak se pronesl, má posud za pravý.“ A. V. Šembera F. X. Francovi, /Videň/ 22. 11. 1881 (cit. *Macháček 1911*).

67 J. Smolík K. Čermákovi, Praha b. d. (LAPNP, f. Čermák, k. 2).

Když Smolík v prosinci 1884 uzavřel svůj XII. svazek s poděkováním Sboru, že mu ponechal „*v řízení a vedení listů těch zcela volnou ruku*“, a oznámil, že nadále v redakci pokračovat nebude (*Smolík 1884r*), zdůvodnil to přibývajícím návalům práce ve spojitosti s nedávno převzatou správou numismatické sbírky Muzea. Vyskytly se ovšem úvahy o skutečných důvodech odchodu od práce, která Smolíka zřejmě těšila a naplňovala: mohl za tím být (také) silící odpor proti přílišnému prosazování prehistorie a numismatiky (*Niederle 1892*, 318) nebo nespokojenost s vylučováním Smolíkových odborných oponentů – to už dnes nelze rozhodnout.

Přes různé výhrady však význam Smolíkovy redakčního období pro jmenované obory jasně vynikne ve srovnání s obdobím jeho nástupce, předčasně zemřelého středoškolského profesora Jana Bohuslava Miltnera (1841–1887), přecházejícího tehdy z Hradce Králové na nové učitelské místo v Praze (o něm *Slavík 1887*), v jehož XIII. dílu (1885–86) podíl archeologie a numismatiky ztlačil ve prospěch místopisu či dějin umění. Naštěstí pro archeologii se další redakce ujal Josef Ladislav Píč, jenž po rozpačitém XIV. dílu radikálně vrátil archeologii zasloužené místo v „jejím“ časopise.⁶⁸ Můžeme tak uzavřít již citovaným stručným shrnutím, jímž Ludvík Šnajdr Smolíkovu redakci charakterizoval: „... *má své dobré i zlé stránky; dobré, že konečně došlo na uveřejnění našich hmotných památek kulturních, neb Kaulousek i Emler jsou ryzí historikové, pro které má cenu jen to, co lze pergameny dotvrditi – zlá stránka jest ale umíněnost p. Smolíka, která spolupracovníky Památkám odpuzuje.*“⁶⁹

10. Na prahu devadesátých let archeologii postupně opustil

Smolíkuv odchod z redakce *Památek* nebyl pouhou výměnou osob odpovědných za časopis – signalizoval hlubší změny v ústředí české archeologie. Už dlouho před nástupem vlivu J. L. Píče pozorujeme, že Smolíkuv aktivní zájem o archeologii slábně. Působily tu jednak odborné i osobní rozpory s názorovými odpůrci, kvůli nimž někteří přední čeští archeologové ztráceli zájem o Sbor, na druhé straně pak (v souvislosti s tím) obnovená a rostoucí Smolíková láska k numismatice, jež získala pevný základ a nové možnosti, když jej 24. 6. 1881 správní výbor Muzea jmenoval kustodem numismatické sbírky Muzea.⁷⁰ Odpovědnou osobou za sbírku ve staré budově až do stěhování (1891) byl sice zaměstnanec Muzea, knihovník A. J. Vrtátko, ale Smolík se sbírkou pracoval a systematicky ji rovnal: na Václava Hanku navázal v popisu českých raně středověkých denárů, rychleji pokračoval s brakteáty, aby se dostal do grošového období a „pražským grošům“ pak věnoval své životní dílo v tomto oboru (*Smolík 1894*). V nové budově Národního muzea pak společně s E. Fialou připravil první numismatickou expozici. „*Numismatika mu nebyla jen dějinami mince, ale i peněz*“ (*Nohejlová-Prátová 1949*, 109).

Návrat ke staré lásce se projevoval také ochabnutím zájmu o terénní výzkum, což archeologům takto zaměřeným vadilo. „*Bylo by zajisté velice nedůstojno,*

Obr. 14. Josef Smolík ve vyšším věku na jediné známé fotografii.

68 O jeho redakci *Sklenář 2011b*.

69 L. Šnajdr J. N. Woldřichovi, asi 1. 10. 1882 (kcp.; MHMP–oas, f. J. A. Jíra, fasc. 3)..

70 ANM, f. RNM, k. 31, ič. 147/81. Srov. ič. 149/81. Průvodní dopis Jos. Emlera jako jednatele Společnosti, b. d. (ANM, f. Smolík, k. 1, ič. 33).

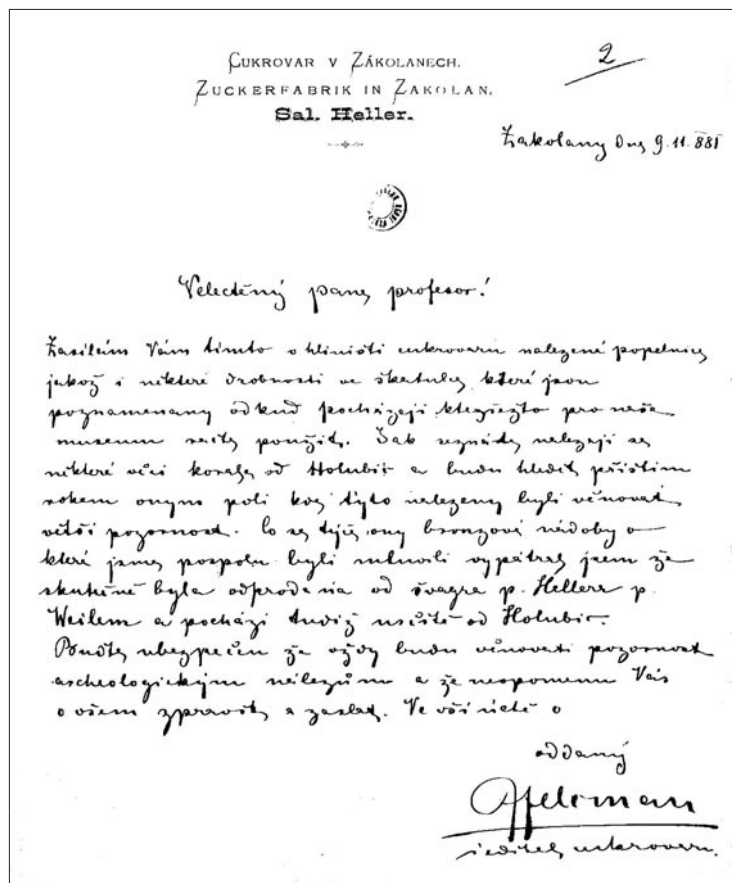
kdyby ústav, jenž zaujímá přední místo v životě vědeckém, /.../ chtěl i na dále vyčkávati, až ten neb onen laik obětavý místo se stopami života předhistorického objeví a předmětů nalezených ve prospěch českého musea se zřekne“, psal v té době Čeněk Ryzner a vybízel Sbor k samostatné výzkumné činnosti: „*jediné způsobem tímto stane /se/ archaeologický sbor oprávněným vůdcem všech přátel české archaeologie“*.⁷¹

Ve skutečnosti ale šel vývoj ve Sboru právě opačně. „*Schůze někdy častěji někdy řídčeji se konaly. Přednášky a rozpravy při schůzích uvedeny byly /.../ na minimum“*, vzpomínal Lubor Niederle na dobu, kdy se tu sám začal objevovat (*Niederle b. d.*, 34–35). Vazby archeologů na Sbor slábly, mnozí pracovali samostatně nebo se obraceli jinam, objevovala se jiná střediska činnosti (zejména Společnost přátel starožitností českých, vzniklá v Praze roku 1888⁷²). Ale nepříznivý směr vývoje Sboru neměl dospět ke hrozícímu konci – vystoupil v něm totiž do popředí činitel ne o mnoho mladší, ale nyní už podstatně energičtější a cílevědomější – Josef Ladislav Píč.

Nejvýznamnější český archeolog ze závěru 19. a počátku 20. století (o něm naposledy *Sklenář 2025*), vystoupil ve Sboru poprvé jako Vocelův posluchač už roku 1869, pak ale účast přerušil a znovu zde začal působit od roku 1887, kdy se ujal redakce *Památek* po Miltnerově smrti. Po krátké mezihře v prvním výboru Společnosti přátel starožitností českých (*Sklenář 1988; tůž 2011c*) se vrátil do Sboru, kde se od počátku ocitl vůči Smolíkovi v opozici a během několika málo let jakožto mladší, energičtější, aktivnější a organizačně schopnější oslabil jeho postavení ve Sboru až k rezignaci, aniž by potřeboval proti němu vystupovat – Smolík se stahoval sám, i proto, že v numismatice měl nové zázemí.

Podstatnou stránku procesu vystřídání v čele Sboru představuje přechod volného kolektivu, známého později jako „Píčova družina“. Byla už zmínka o tom, že prakticky všichni „družiníci“, ať z Polabí (Jan Hellich, Waněk, Haisl, i další jako radimský hospodářský adjunkt Karel Horný) nebo ze Slánska (Felcman, Schmidt a další) vstoupili do archeologie ve styku se Smolíkem a byli původně jeho spolupracovníky. Platí to zejména o druhé ze skupin: zvoleněveský Jan Felcman začal do muzejních sbírek přispívat už v roce Smolíkovy redakčního nástupu (tehdy ještě řídil cukrovar v Zákolanech, do Zvoleněvska přišel r. 1888) a ještě roku 1892, když Smolík navštívil jeho vykopávky na raně středověkém pohřebišti u Želenic, dal na jeho žádost na vlastní náklad vyzvednout anomální kostru ve skrčené poloze *in situ* pro expozici v nové budově Muzea; za to byl na Smolíkův návrh jmenován činným členem muzejní společnosti.⁷³

Rozdíl byl v tom, že Smolík s nimi komunikoval jednotlivě, nakonec i nepravidelně, kdežto jejich generační

Obr. 15. Dopis Jana Felcmana J. Smolíkovi o nálezech v Zákolanech a okolí, 9. 11. 1881.

71 Č. Ryzner *Archeol. sboru*, Rostoky 2. 6. 1884 (ANM, f. Archeol. sbor, k. 2, ič. 100).

72 O úloze Společnosti v archeologii tohoto období *Sklenář 1988; tůž 2025*, 80–90.

73 ANM, f. RNM, k. 37, čj. 413/92, 424/92. – Felcmanovy dopisy Smolíkovi (1881–93): ANM, f. Smolík, k. 1, ič. 34.

současník Pič se svou živou společenskou povahou je dokázal rychle spojit do přátelského kolektivu, oddaného archeologii. Příkladem může sloužit situace, kdy správce radimského panství Jan Waněk nabídl Muzeu nálezy z pohřebiště Dobříchov-Třebická: „dal o tom zprávu prof. Smolíkoví /.../ Smolík mu ani neodpověděl.“⁷⁴ Zato Pič přijel obratem. „Byl velice potěšen a s velkou pilí věci si zapakoval.“⁷⁵

Rudolf Turek (1966, 160–161) zachoval z vyprávění prof. A. Stockého vzpomínku, že Smolík ztratil důvěru svého významného spolupracovníka Jana Waňka, kopajícího v roce 1890 na pohřebišti u Dobříchova, protože denně brzy odpoledne odjížděl do Prahy na partii „bulky“ (karetní hry), zato Pič si jej získal svým obětavým nadšením pro výzkum. Ostatně i Pičův první velký výzkum mohyl (u Velké Dobré na Kladensku v tomtéž roce) proběhl na lokalitě ohlášené původně Smolíkoví, ale jím nevyužitě.⁷⁶

Proto téměř všichni Smolíkoví spolupracovníci v archeologii ještě před jeho trvalým přesunem k numismatice přešli k Pičovi, aby teprve vytvořili onen jedinečný jev „Pičovy družiny“. Jedině Felcmanův významný spolupracovník Václav Schmidt, jenž ze společenských důvodů nebyl počítán k jádru „družiny“ a neměl k ní ani lidsky blízko, zůstal Smolíkoví (s nímž byl ve styku už nejméně od roku 1885) věrný i nadále.⁷⁷

Rozhodující byl rok 1893, kdy se Smolík „z rodinných ohledů“ vzdal funkce jednatele Sboru⁷⁸ (jeho členem zůstal ovšem až do smrti), kdežto Pič se kromě převzetí této funkce stal téměř zároveň

2) Předseda Sboru Dr. Euler sdělil, že doavadní jednatele p. profesor J. Smolík připisem ze dne 19 listopadu 1893 vzdal se své hodnosti, v které po 20 let na prospěchu Sboru i muzea vládní písoobil i navrhuje, aby se toto obětavé působení p. prof. Smolíkovi a povolením vzdán byl dík a aby vyhlášen byla kněmna deputace tří pání (Dr. Kubra, M. Melichar a Dr. Pič), kteří by jmenem Sboru vypravili jemu díky za výdatnou doavadní činnost.

3) Předseda navrhuje, aby za jednatele Sboru zvolen byl redaktor Panáček, kterýž po vykonání volby vypravuje o tomto převzetí agendu jednatelem do té doby, pokud p. profesor Smolík nepřevzal opětně jednateleství.

Nový volební dopisující členové Sboru archeologického:

P. Vojtěch Zgobník, řídící učitel v Milavčích.
P. L. František Lang, učitel v Kruš. a farář v Milavčích.

členové Sboru, v němž se účastní, a kteří, náležející k Sboru, jsou:

Jména p. t. p. členů a hostů, kteří zprávu byli se schůzí Sboru archeologického.

Dr. Euler, geologický ústav
P. Jan Štejn, stavitel v Bubenči, továrna firmy „Vobáček & Spánek“ (ulo. na Kruš. 1869/II) a Jakuš
P. Bedřich Štejn, učitel, na Smilhoř, Troskyman ul. 13.
P. Dr. Kubra, Nivale, Troskyman ul. 13.
P. Václav Štejn, učitel, Troskyman ul. 13.
P. Jan Štejn, řídící učitel v Kruš. a farář v Milavčích, ul. 16. nov.
P. M. Melichar, učitel, Troskyman ul. 13.
P. E. Fiala, řídící učitel 1367/II
P. Dr. Štejn, akadem. malíř Václavova ul. 677/II
P. Fr. Štejn, akadem. malíř, Troskyman ul. 450/I
P. J. Štejn, bašný zed. a. s. p. Troskyman ul. 13.
P. V. Hofmeister, „mandolín“ „ „ „ „
P. Ad. Štejn, řídící učitel na Kruš. Troskyman ul. 13.
P. Josef Štejn, učitel na c. t. Troskyman (zrušil byt) Troskyman ul. 13.
P. Dr. Jan Euler, c. k. univ. prof. Troskyman ul. 13.
P. J. Štejn, prof. na c. t. Troskyman, Troskyman ul. 13.
P. M. Štejn, Štejn, řídící učitel (zrušil byt)
P. Štejn, řídící učitel (zrušil byt) Troskyman ul. 13.
F. Štejn, řídící učitel (zrušil byt) Troskyman ul. 13.
Troskyman ul. 13. 21/11/93. na zám. Jm.

Obr. 16. Zápis ze schůze Archeologického sboru 24. 11. 1893 (Smolík se vzdává jednatele funkce).

Obr. 17. Seznam členů Sboru, Smolíkem vyhotovený a předaný novému jednatele J. L. Pičovi (1893).

74 J. Hellich J. L. Pičovi, Poděbrady 3. 11. 1890 (ANM, f. Pič, k. 6, č. 325). O lokalitě a výzkumu Droberjar 1999.

75 J. Waněk J. Hellichovi, Radim 7. 12. 1890 (PM Poděbrady, f. J. Hellich, ič. 13.108).

76 F. Melichar J. Smolíkoví, Unhošť 13. 5. 1890 (ANM, f. Smolík k. 1, ič. 72).

77 Schmidtovy dopisy Smolíkoví (1885–1906): ANM, f. Smolík, k. 1, ič. 98. O Schmidtovi Černý 1909; Moucha 1999.

78 Dopis předsedovi Sboru J. Emlerovi. Praha 19. 11. 1893 (ANM, f. RNM). Srov. Emler 1894, 45.

i prvním správcem (kustodem) právě osamostatněné prehistorické sbírky⁷⁹ a jednatelem v Archeologické komisi nedávno vzniklé České akademie pro vědy, slovesnost a umění (brzy též přítelem jejího zakladatele a prezidenta arch. Josefa Hlávky) a jeho váha v oboru neměla konkurenci. Na prahu 90. let začíná nová kapitola v archeologii – období pozitivistické syntézy, na němž se už Smolík nepodílel.

Dovršila se totiž jeho zpáteční cesta k numismatice, jejímž prvním krokem bylo před lety (1881) jmenování správcem příslušné muzejní sbírky. Zdá se, jako by Smolík teprve nyní našel místo odpovídající jeho skutečnému a hlubokému, citově podloženému zájmu. I v tomto oboru,⁸⁰ v němž znamenal více než v personálně bohatší archeologii, spolu s inženýrem Eduardem Fialou (1855–1924), jenž také začínal kolem poloviny 60. let, vytvořil dvojici klasiků této vědy v Čechách. Byl průkopníkem ve více směrech, zejména v systematickém rozřídění muzejní sbírky (jež se udrželo do současnosti), v pozitivistickém požadavku přesného, kritického a systematického popsání a zpracování mincovních nálezů jako základu další odborné práce s nimi jako s historickými prameny (proto využíval i prameny písemné). První si také všiml nálezů českých mincí v cizině. Pro starší období mincovnictví byl jedinou skutečnou odbornou autoritou. Jeho literární příspěvky nepřinesly převratné výsledky, ale solidní souhrnná zpracování pojednávajících otázek.

Obr. 18. Dobová kreslená pohlednice zobrazuje stolní společnost v Choděrové restauraci (1899).

Obr. 19. Dům č. 6 v ulici Na Zderaze na Novém městě pražském, kde Josef Smolík žil a roku 1915 zemřel.

79 Neustupný 1949; Sklenář 1984b; tůž 2014a.

80 Více k tomu Nohejlová-Prátová 1949, 157–158; Nohejlová-Prátová – Šimek 1971, 41–46.

Zpočátku byl Smolík v numismatice aktivní i veřejně: roku 1891 patřil do organizačního výboru Retrospektivní výstavy v rámci Všeobecné zemské jubilejní výstavy v Praze, zpracoval také do výstavního katalogu celou numismatickou sekci.⁸¹ Postupem času se však stahoval do zátiší muzejní numismatické sbírky, kde nacházel potřebný útulek – zvláště poté, co roku 1893 osud těžce zasáhl jeho rodinu a domácnost,⁸² když v necelých 30 letech zemřel jeho syn Bohuslav, vystudovaný právník a úředník pražského magistrátu; to nepochybně uspišilo jeho rozhodnutí ukončit ještě téhož roku jak jednatelství Sboru, tak i pedagogickou činnost. Po dvou letech následovala syna i Smolíkova manželka Terezie a zbyla mu jen dcera Jaroslava, která zůstala svobodná a starala se o otce, když mu po roce 1900 už zdraví nesloužilo. Jestliže dříve se nevyhýbal společným zábavám v duchu doby a prostředí, s přáteli se scházel zejména ve „stolní společnosti“ v plzeňské restauraci u Choděry na Národní třídě, kam přicházel např. jeho kolega z Muzea, kustos botanické sbírky univ. prof. Ladislav Čelakovský (1834–1902), nyní se v silicím samotářství stáhl ze společenského života do tichého ústraní, aniž by si v numismatickém oboru vchoval nástupce.

Obr. 20. Hrob Josefa Smolíka a jeho rodiny na Olšanských hřbitovech v Praze.

Dočkal se ještě veřejných poct za svoji pedagogickou a vědeckou kariéru – udělení rytířského kříže Řádu Františka Josefa (1908) a titulu ředitele numismatické sbírky Muzea (čestný titul pro zasloužilé kustody, 1909).⁸³ V domě na novoměstském Zderaze zemřel dne 12. září 1915 na „zkornatění cév“, aterosklerózu. Pohřben byl 15. 9. do rodinné hrobky na Olšanských hřbitovech v Praze.⁸⁴

Ohlas událostí na tehdy poměrně blízké východní frontě světové války a stále se zhoršující životní podmínky ve vnitrozemí přispěly k tomu, že odchod člověka, jenž se už dávno stáhl do soukromí, nevzbudil odpovídající pozornost. Vlastně jen jediný současník, shodou okolností nepatřící k žádnému z dotčených oborů, zhodnotil jeho odkaz stručným, ale odpovídajícím způsobem: nekrolog do Věstníku České akademie a do deníku *Národní politika* napsal Smolíkův kolega z Musea království Českého, pracovník knihovny Zdeněk Nejedlý (1916).

11. Metodické dědictví zanechal v důrazu na nové druhy pramenů

Vraťme se nyní ke Smolíkově archeologii. Je pozoruhodné, jak důkladně počátkem 70. let vnikl do oboru pro sebe nového a získal přehled o jeho pramenné základně. Přitom nevíme, zda se o něj zajímal už v Pardubicích, kde jej podle všeho zaujala především numismatika, a kolik o něm věděl v srpnu 1870, kdy přinesl prof. Vocelovi nálezy z Rosic – to bylo jeho první významné setkání s archeologickými památkami.

81 *Zibrť 1891; týž 1894.*

82 Od poloviny 80. let až do smrti žil Smolík s rodinou v domě čp. 270/II (bývalé faře) v ul. Na Zderaze 6 na Novém Městě v Praze.

83 ANM, f. RNM, k. 70, čj. 2123/08 a k. 71, čj. 924/09.

84 Hrob č. III-5–55/56 byl po letech zanedbání vzat roku 2025 do péče Společnosti Národního muzea, která zajistila jeho renovaci včetně vyzdvižení, antropologického prozkoumání a nového uložení kosterních pozůstatků.

Zpočátku mu ještě stačilo označit lokalitu v romantické tradici jen obecně jako „pohanské pohřebiště“ (*Smolík 1871*) a jindy bez kritiky přebíral informace o „pohanském pohřebišti“ s popisem ukazujícím nejspíše na sídliště (*Smolík 1878f*). Přitom ale když v tomtéž roce 1878 převzal redakci *Památek*, byl už v archeologii natolik dobře orientován, že mohl začít poučovat ostatní o metodách i reáliích oboru, o pramenech jak nemovitých v terénu, tak movitých v muzeích a sbírkách (nutno dodat, že toto rozdělení se tehdy ještě neobjevovalo; pokud je známo, jako první je uvedl Albert Voss ve známé berlínské příručce archeologického výzkumu – *Anonym 1888c*, 10–11).

Proč vědomě a záměrně, v souhlase s míněním vedoucích osobností Sboru (tehdy ještě duchem stále Vocelova) vedl Sbor směrem k **prehistorii**, zdůvodnil Smolík v *Památkách* hned po nástupu do redakce: „*Těto době zejména věnována byla zvláštní pozornost a bude jí zachována i nadál, poněvadž co den nabývají badatelé-archaeologové téměř v celé Evropě pevnějšího přesvědčení, že dobu historickou nelze nazpět s počátky a vývojem kultury doby předhistorické té neb oné země jinými články spojití leč nálezy v hrobech a vzájemným porovnáváním těchto s jinými, jež se vykopaly v zemích sousedních. /.../ A kdož medle bydlel v naší vlasti před Boji? nebo-li snad zemí pustou byla? /.../ otázku tu, jestli ji vůbec rozřešiti lze, neodpovídá nikdo leč – hroby.*“ (*Smolík 1877*, 805–6.) Narážel přitom evidentně na Vocelovu „retrospektivní metodu“ z konce 60. let, předznamenávající pozdější postupy Monteliovy či Kossinovy.

Když Smolík psal svoji úvahu o pramenech české předhistorické archeologie (*Smolík 1883a*), uvedl **hroby, hradiště a hromadné nálezy**. (Z jiných zemí zmínil navíc jeskyně a „stavby jezerní“ – nákolí; pokusy najít v Čechách ty druhé nebral oprávněně v úvahu a pokud šlo o jeskyně, neznal zatím prakticky nic, co by je mohlo kvalifikovat jako archeologické lokality, ale s ohledem na speleoarcheologické bohatství sousední Moravy či bavorských Frank je nemusel přejít zcela bez zájmu.)

Z **hrobů** měl vlastní zkušenost se žárovými na Pardubicku, takže už věděl, jak ve skutečnosti vypadají. Tehdy – před pochopením sídlišť – ovšem ještě doznival romantický výklad sídlištních zahloubených objektů, „popelovitých jam“, jako žárových hrobů. Problémem byly jámy s kamennými artefakty, jež se staly Smolíkovi dalším argumentem pro odmítání doby kamenné: pokud šlo o žárové hroby, ne-

mohly dokládat dobu kamennou, protože tehdy se žárový ritus ještě nemohl objevit; „*tomu nevěřil nikdo rozvážnější, který v spalování viděl už znamenitý pokrok lidské vzdělanosti.*“ (*Smolík 1879p*, 143.)

Mezi typy hrobů si však Smolík mimořádně oblíbil **mohyly**; bylo to dědictví romantického nadšení minulých generací, vůči němuž ani matematik nebyl imunní, jak dokazuje úvodní výklad k souborům zpráv o výzkumech mohylníků – „*místo hlubokého smutku, hojně zavlažené slzami někdy pozůstalých, kteří v lůno matky země pochovali zbytky osoby milé a drahé, ana často velmi vzácna byla.*“ (*Smolík 1878g*, 49; srov. *týž 1882a*.) Zajížděl k nim nejraději do jihozápadních Čech – k akcím důlního úředníka Františka Václava Křikavy na severovýchodním Plzeňsku (*Smolík 1878g*) nebo do okolí Milavců na Domažlicku, sledovat

PAMÁTKY

ARCHAEOLOGICKÉ A MÍSTOPISNÉ.

Organ Archeologického sboru Musea království Českého a Historického spolku v Praze.

Redaktor Josef Smolík.

Dílu XII. sešit 5. Dne 31. března roku 1883.

Prameny předhistorické archeologie naší vlasti.

Píše Josef Smolík.

Nejcelnější prameny, z nichž čerpáme poučení o předhistorické době naší vlasti, jsou:

1. *Hroby*. — 2. *Hradiště*. — 3. *Hromadné nálezy*.¹⁾

1. *Hroby* až do nedávna byly téměř ve všech zemích pokládány skoro výhradně za skladiště kultury dob dávno minulých. Ve zprávách, ještě před málo desítkami — la u nás i mnohem později — uveřejněných, nalezáme, kdekoliv se při kopání a p. na předhistorické předměty ušodilo, že nejnak se o nich soudilo, nežli že na místě tom byl „pohanský“ hrob. Domněnka ta byla tak zakořeněna, že i tam se hrob předpokládá, kde — jak často se v dotyčném popisu takového naleziště výslovně uvádí — kromě těch a těch na př. bronzových věcí nalezeno ani střeplín, ani kůstek, ani popelu a p. *Z téže příčiny u nás i starožitnosti vydobyté na takových Hradištích, jež do hluboké dávnověkosti položiti nutno, posuzovány byly rovněž tak, jakoby z hrobů pocházely, čímž ovšem uveden nemalý zmatek do předhistorické archeologie, jehož škodlivé následky dosud tu i tam v pojednáních a spisech pozorovati možná. Mají zajisté hroby tu nesčetnou zásluhu, že byly prvními, jež obsahem svým vůbec na sebe upozornily, a kořisti svou, někdy i vysoké hmotné ceny, pozornost k sobě upoutati dovedly i takých lidí, kteří jinak z vlastního popu-u by si sotva podobných památek byli povšimli. Této důležitosti tedy hrobům upřítí nelze. Nicméně však na druhé straně uznati dlužno, že by názor náš o minulosti naší vlasti a někdejších její obyvatele, o jejich zaměstnáních a skutečných výrobcích, jejich pracích a životních potřebách zůstal později velmi jednostranným, neúplným a kusým, kdybychom všeho toho pouze a jedině z hrobů a jich obsahů seznati a domysleti se měli. Neboť v hrobech setkáváme se s předměty a milodary pouze za tímto zvláštním, smutčným účelem sem někdy položenými, tedy*

vůbec s věcmi určitého kruhu namoze, necht dím, *stejně-jmennými*, jichž užíváno druhdy za stejnou potřebou nebo stejným zvykem, a jež se opakují nejen u nás, nýbrž i v jiných zemích, kde rovněž jako zde z předhistorických pohřebišť vydobývány bývají, třeba v rozličných dobách rozličného byly tvaru, složení a hmoty, jako na př. náramky, spony, jehlice, náušnice, kroužky, korály, přesleny, nože a zbraně vůbec atd., ovšem též hrobové nádoby druhu nejrozmanitějšího. Jsout to skutečné *milodary*, které bývaly milé a drahé živým, darovány jim pozůstalými do hrobů.

Z takových vzácných náleží hrobových poznáváme sice ušlechtilý mrav a zvláštní pietu k zesnulým, avšak majíce na zřeteli, že milodary ty byly v době nejstarší a dlouho po ni největším dílem importovány, a proto zboží a výroba cizí, málo bychom se z nich dovedli o skutečném zaměstnání někdejšího obyvatelstva zdejšího, o skutečné práci a výrobě domácí, kterou téměř výhradně poznáváme z našich *Hradišť*.

2. *Hradiště* jakožto místa zaniklých sídel lidských, která dle potřeby vzrůstajícího počtu obyvatelstva vůbec *pozeměnkla* vznikala as právě tak, jako mnohem později z těchto příčin zakládána byla města, vesnice a p., náležejí do rozličných dob, jež po případě též o mnoho století od sebe se různí.²⁾ Bezprostřední obraz činnosti a zaměstnání, způsobu života a robení obyvatel těchto sídel v dobách dávno minulých — jak dalece toho všeho z vydobytých v místech těch a zachovaných předmětů lidské práce se domysleti a o tom všem souditi můžeme — poskytnují nám pouze nálezy na *Hradištích starších*, t. j. takových, která na ten čas nemají buď *šádného jména*, nebo nazývána jsou dle *vrchů*, kde se rozkládají.³⁾ Určítější řečeno, pokládám všechna *Hradiště* v Čechách za

¹⁾ V jiných zemích náležejí sem ještě *jeskyně* a *staroby jezerní*, jež na ten čas u nás postrádáme.

²⁾ Srovnej „*Památky*“ XI. 443.
³⁾ Tamtéž XI. 443.

Obr. 21. Smolíkovo pojednání o pramenech prehistorie v Čechách (*Památky* XII, 1883).

vykopávky vzájemně soupeřících nadšenců kolem tamního faráře Františka Langa či školního inspektora J. Nešpora v letech 1883–92 (*Smolík 1879d, týž 1884a*; srov. *Lang 1897*; *Čujanová-Jílková 1983*; *táž 1986*).

Zájem o mohyly nebylo tehdy třeba podněcovat, přesto Smolík vynaložil v tomto směru značné úsilí. Od počátku si ale uvědomoval naléhavou potřebu systematického prozkoumání pohřebišť obecně a alespoň jedné lokality v úplnosti, proto už ve své první jednatelešské zprávě (*Smolík 1874–77, 805*) k takovým akcím vyzýval. „*U nás v Čechách jsme sice teprv v posledních letech započali soustavně proskoumávati mohyly a hroby, nicméně už nyní za pomoci celistvých nálezů z téhož místa docházíme na základě srovnávací*

Obr. 22. Největší mohyla na pohřebišti u Milavčí (foto autor 1991).

archaeologie k výsledkům poměrně jasnějším, nežli jaké předchůdcům našim na sta různých předmětů, náhodou vydobytých z velikého počtu míst nedosti určitých, poskytnouti mohlo.“ (*Smolík 1882–84, 5*).

Mohyly byly prvním druhem nemovitých objektů, kterému Smolík věnoval soustavnou pozornost a podal i podrobný návod na jejich zkoumání – samozřejmě vyčtený z literatury, protože sám dosud žádnou mohylu nekopal. O to nebyl jeho krok méně záslužný, ale praktické, citlivé na rady nepodložené zkušeností, si to jistě uvědomovali. Je ovšem Smolíkovou zásluhou, že jejich příspěvky (Richlý, Čermák, Křikava) shrnul v ročnících *Památek* 1882–84 do „seriálu“, který opatřil úvodní studií s naznačenou chronologií od velkých násypů s kamenným jádrem a popelnicovým hrobem až po nevelké hlinité mohyly bez kamení a nakonec ploché hroby (*Smolík 1882a, 4–5*). Zvláštní pozornost věnoval výskytu nespálených těl (koster) v mohylách: původně považoval takové mohyly za nejmladší stupeň jejich vývoje, později ale prověřoval údaje o nich a došel k závěru, že „*dosud v žádné nebylo lidské kostry, nýbrž ve všech těla spálená*“ (*Smolík 1882a, 4; týž 1883c*).

Vnitřní uspořádání resp. konstrukci mohyly považoval za důležitější než obsah, o který dosud výkopcům hlavně šlo. Poukazoval na to, že předměty mohly být dovezeny odjinud, ale stavba mohyly je dílem domorodců a odráží jejich dědičné zvyklosti, je tedy třeba ji pečlivě odhalit a zaznamenat. Tím zřejmě minil slovní popis, protože potřebu grafické dokumentace nepovažoval za potřebné zdůraznit a zřejmě ji nevytvářel ani u svých vlastních vykopávek. Tabulky kreslené v téže době izolovaným F. X. Francem na jižním Plzeňsku mezi lety 1878 a 1886 (*Franc 1890*) ovšem neznal, tak jako ani nikdo jiný. Je škoda, že Francovy mohylové výzkumy, tehdy nepochybně nejlépe prováděné a dokumentované, zůstaly mimo pozornost, kterou Smolík naopak ochotně věnoval amatérské činnosti milavečského okruhu, nemluvě o plzeňském důlním úředníku Františku V. Křikavovi, jehož činnost v poříčí Klabavy (*Smolík 1879n; Křikava 1883*) muselo kuratorium plzeňského muzea v roce 1888 jako škodlivou zastavit (*Macháček 1909, 33*). Křikava, jenž bez dokumentace a zachování celků rozkopal stovky mohyl, byl Smolíkovi průvodcem a metodickým rádcem při jeho prvním výzkumu v „mohylách ejpovických“ (1877) a četné praktické rady pro kopání mohyl, Smolíkem udělované v jeho prvním „mohylovém“ článku (*Smolík 1878g*), pocházejí (kromě vypsání z literatury) zřejmě především od něho. (Smolíkovy vztahy k amatérským badatelům mohyl na Domažlicku byly v kraji natolik známé, že i z Horšovského Týna – už za jazykovou hranicí – se na něj obrátil amatér podobných zájmů Peter Göttinger s nabídkou nálezů ze svých výzkumů ke koupi pro Muzeum.⁸⁵)

Pokud šlo o určení a datování, byl Smolík velmi opatrný, zejména zpočátku. Když kopal v „mohylách ejpovických“, byla mu nečetnost bronzových a úplná absence železných nálezů důvodem, proč „*nelze*

85 P. Göttinger J. Smolíkovi, Horšovský Týn 28. 5., 3. 6. a 15. 9. 1880 a b. d. (ANM, f. RNM, k. 30, čj. 111, 117/1880 a b. č.).

nikterak souditi o tom, kdy mohly ty sdělány byly“ (Smolík 1878g, 60), přičemž ale uvažoval o možném vztahu mohyl k některé ze zaniklých středověkých vesnic v okolí. V úvahách o datování mohyl na východním Plzeňsku (na Klabavě – Smolík 1883p, 357–358) nachází analogie v hrobech u Hallstattu, ale přesněji se vyjádřit nechce; bronzové věci jsou ovšem importy z jihu (chudý obsah se vykládá omezeným obchodním spojením se „zahraničními závody průmyslnými“ v dané době), zato keramika a její výzdoba je nepochybně domácí. Ve zprávě o řadovém kostrovém pohřebišti u Hředel (Smolík 1878d) sice porovnává esovitou záušnici s vyobrazením ve Vocelově *Pravěku* (Wocel 1868, 480), kde je ozdoba uvedena jako typicky slovanská, a přesto chce s určením čekat na další nálezy.

Obr. 23. Fotografie hrobu č. 2 na pohřebišti únětické kultury v Kamýku u Prahy, zhotovená a Smolíkově zasláná Václavem Schmidtem.

Ve své poslední archeologické úvaze (Smolík 1891, 426–428), už souběžně s Pičovými *Boji, Markomany a Čechy* (Píč 1890–92), se zabývá i hroby se skrčenými kostrami, ale na rozdíl od Píče vidí spíše jejich rozmanitost v detailech a nepovažuje skrčení, „schoulení“ apod. za více než jen prvek formálně spojující hroby různého původu a doby.

Tak jako Smolíkův zájem o mohyly není překvapivý, tak i pozornost k **hradištím** jako dosud jediné známé sídlištní formě (ne vždy tak vykládané) navazuje u něj na preference romantismu,⁸⁶ sdílené i mnoha pozitivisty (připomeňme Břetislava Jelínka s jeho hlavním spisem⁸⁷ a řadou příspěvků ve Smolíkových *Památkách*, pro jižní Čechy pak Jana Nep. Woldřicha, jenž ve svých obecných úvahách o hradištích v řadě *Beiträge zur Urgeschichte Böhmens* v MAGW vycházel ze Smolíkových závěrů.⁸⁸ Spor mezi interpretacemi (pohanská svatyně × obranná stavba) se v této době už jasně chýlil na stranu druhé z nich, pozitivisté začali uznávat i účel sídlištní – na některých z nich se zjišťovaly stopy obývání (popelovité vrstvy a jámy, ohniště, kuchyňské odpadky). Týkalo se to především tzv. „primitivních hradišť“, tj. vesměs eneolitických výšinných sídlišť, mezi nimiž jako první byl na svoji dobu řádně a úplně prozkoumán Řivnác.⁸⁹

Byla to však Slánská hora, jež dala Smolíkově podnět k obecnější úvodní studii o Hradištích (Smolík 1880g) – Smolík totiž zásadně psal hradiště i v obecném smyslu s velkým H, aniž by to někde zdůvodnil. Přitom nepovažoval toto označení (místo, kde je nebo býval hrad) za vhodné pro pravěk, kdy na těchto místech buď stávala celá města (tady měl na mysli nově objevené Stradonice), nebo jen rozsáhlá útočiště.

Vrátil se k nim zanedlouho jako k jednomu z hlavních pramenů české prehistorie (Smolík 1883a, 194–200) a své předchozí dělení na čtyři skupiny podle (po)místních jmen doplnil nyní tak, že dvě skupiny označil za starší a dvě za mladší. V podstatě šlo o to, že bezejmenná hradiště jsou obvykle pravěká a bydlil na nich „pohromadě“ a „četně“ lid neznámé národnosti – zřejmě však ne Germáni, kteří hradiška nebudovali („popelovité vrstvy“, dříve považované za hroby, jsou ve skutečnosti vrstvami ku-

86 Vývoj výzkumu hradišť v romantickém období detailně zpracoval Sklenář 2012.

87 Jelínek 1885, o něm v souvislosti s hradišti Sklenář 2014c.

88 J. N. Woldřich J. Smolíkově, Vídeň 29. 1. 1881 (ANM, fond J. Smolík, kart. 1, č. 131).

89 Č. Ryzner 1881–83, viz Ryzner 1883, k tomu popis předmětů na tabulkách Smolík 1883e, ale především *týž* 1883g.

chyňských odpadků); lokality historicky známé jménem (např. Levý Hradec) byla naopak souvisle obývána až do doby křesťanské. Jsou na nich pohřebiště, kostely, valy hliněné, keramika s rytým vlnitým ornamentem, tedy jsou slovanská/česká. Časovou hranici mezi staršími a mladšími v případě Pšova/Mělníka kladl do 9. století.

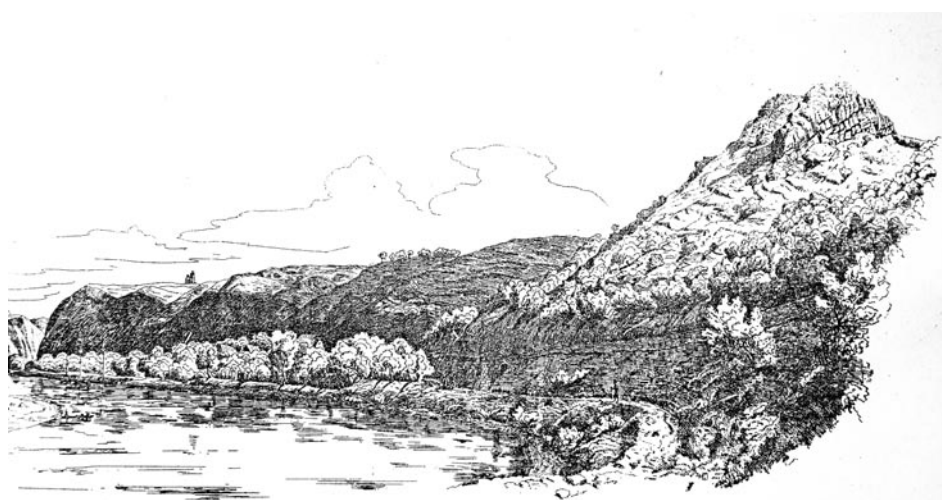
O Řivnáči jako starším hradišti soudil (Smolík 1883g, 313), že nálezy odtud nejsou vcelku starší než 6. stol po Kr., a opuštěn byl koncem 8. stol. po bitvě na Turském poli; jeho funkci pak převzal Levý Hradec jako typ mladšího hradiště. Přitom si povšiml, že v nálezech na Řivnáči se objevuje „*ucho, které by se nazvati mohlo ,rohaté‘*“, podobné nálezům z italských terramar, ty se však kladou mezi polovinu 2. a polovinu 1. tisíciletí př. Kr., kdežto Řivnác podle jiných zdejších nálezů byl osídlen několik století po Kristu (Smolík 1883e, 245). Tady je vidět, jak tradiční představa o lokalitě jako časovém a kulturním celku dokázala ještě potlačit svědectví nabízené archeologií (srovnávací, kterou Smolík neustále prosazoval).

Jeden zvláštní případ opevněné lokality, který významem daleko přesáhl všechny ostatní, zasluží podrobnější zmínku: Stradonice. Jméno této obce proslavil objev zlatého pokladu na vrchu Hradišti v létě 1877 a následující po něm „zlaté horečka“; ovšem teprve bohatství archeologických nálezů, které tato horečka vynesla na světlo, zjednal Stradonicům přízvisko „objev století“. Okolnosti a průběh bezohledné exploatace nejvýznamnějšího keltského oppida v Čechách byl už popsán vícekrát,⁹⁰ zde si ale povšimněme role, kterou v této historii sehrál Josef Smolík.

Absenci dalších zlatých pokladů na Hradišti rychle nahradilo množství rozmanitých pravěkých předmětů vykopávaných při jejich hledání a prodávaných sjíždějícím se sběratelům či obchodníkům se starožitnostmi. Archeologové, téměř vesměs bez finančního zázemí, přicházeli přitom zkrátka, jakkoli význam objevu jim byl jasný od začátku. Z Archeologického sboru se tu jako první, a to již týden po nález pokladu, objevil zámožný soukromník Štěpán Berger, jehož sem ovšem vedl především sběratelský záměr, jakkoli si získal velkou zásluhu tím, že podal první kvalifikované zprávy v tisku a ve Sboru.⁹¹

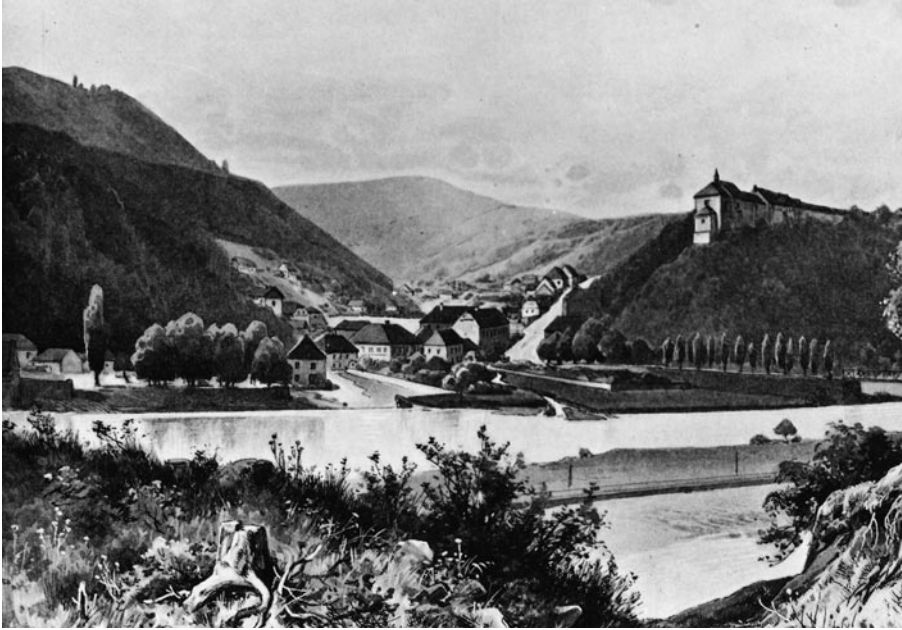
Obr. 24. Slánská hora v dobách Smolíkova působení na kresbě K. Liebschera (Ottovy „Čechy“ XI, 1903).

Obr. 25. Eneolitické výšinné sídliště Řivnác (vpravo) a raně středověké hradiště Levý Hradec (kostelík vlevo). (Wenzig – Krejčí 1859.)

90 Sklenář 1974, 226–242, resp. *týž* 2000, 226–238; z hlediska numismatiky Hlinka – Radoměský 1975, 18–31.

91 Berger 1877; o něm Sklenář 2006; *týž* 2023b; Tošnerová 2014.

Obr. 26. Pohled na severní úbočí Hradiště u Stradonic (vlevo), kde došlo k objevu zlatých keltských mincí (kresba A. Liebschera, 1895).

Proto se v říjnu na Hradiště – více než měsíc po tom, co přijal ze sborové pokladny komickou částku 3 zl. 28 kr. na nákupy – dostavil Josef Smolík. Pobyl zde asi deset dní „a jsa přítomen kopání skoupil jsem některé předměty, které /.../ zvláštní dosud nikým tušené světlo vydají o domácí naší archaeologii a částečně zvrátí staleté náhledy a domněnky archaeologů střední Evropy.“⁹² Je zřejmé, že podobně jako Berger a někteří další z odborných návštěvníků pochopil mimořádné postavení nálezů v rámci dosavadních poznatků o českém pravěku. Nikdo z nich nesetřval na místě tak dlouho, jako Smolík, ale hmotný efekt byl nepatrný, i když po Smolíkově sem zavítal na jaře ještě správce archeologické sbírky Muzea a významný člen Sboru František Beneš s částkou desetinasobnou, přesto nepatrnou. Smolík sám nekopal a Sbor se svým rozpočtem nemohl pomýšlet na konkurenci sběratelům a překupníkům. Nicméně i tak je zvláštní, že Sboru jako odbornému patronu archeologických sbírek Muzea trvalo čtvrt roku, než na stradonické objevy přiměřeně zareagoval, a ani potom nevyvinul úsilí získat alespoň něco z nálezů. O vlastní výzkumnou akci za Muzeum a Sbor se pokusil teprve J. L. Pič v roce 1894, kdy Hradiště bylo už dávno opuštěno všemi zájemci v přesvědčení, že je dokonale překopáno.

Tady musíme litovat, že Smolík, ačkoli význam lokality zřejmě chápal, neučinil z titulu své funkce (kromě nákupu nevelkého množství nálezů spíše podřadných) nic pro to, aby se Muzeum podílelo na distribuci tohoto archeologického bohatství, dokud byl čas. Nebýt šťastné okolnosti, že se Muzeu po Bergerově smrti podařilo získat jeho vynikající sbírku (*Adámek 1914*), byly by Stradonice a období keltských oppid v Muzeu ještě dlouho zastoupeno zcela nedůstojně.

V obecné rovině však byla podstatně důležitější Smolíková pozornost věnovaná **otevřeným sídlištím** jako typu donedávna prakticky neznámému – nemluvě o módním fenoménu „nákolních osad“, které se snaživě, ale neúspěšně hledaly také u nás, zatímco skutečná sídliště bez nápadných nadpovrchových příznaků zůstávala ještě mimo pozornost a porozumění. Jámy s tmavou výplní byly stále „žárovými hroby“ nebo „žárovišti“ ke spalování mrtvol; pojem sídliště v představách romantiků prakticky neexistoval. Teprve během 70. let se začal ujímat názor, že v případě nálezů roztroušených střepů, kamenných nástrojů aj. na určitém místě jde o sídliště, nikoli o pohřebiště, ale tradice výkladu jam jako žárových hrobů či žárovišť-ustrin přežívala dále nejen u pozdních romantiků, ale i u střízlivých badatelů (např. *Pudil 1876, 432*; dokonce *Šnajdr 1877* aj.).

Ani Smolík se zpočátku nelišil od ostatních a vícekrát publikoval sídlištní nálezy jako „hroby“ (*Smolík 1878e, g*); v Brozánkách u Mělníka v červnu 1878 popsal sice pozorování jam na profilu, ale výskyt lidských kostí v nich (šlo o knovízské sídliště) jej vedl k závěru o pohřebišti (*Smolík 1878h*). Pak ale vyvrátil

92 Smolík V. Divišovi-Čisteckému 26. 10. 1877 – LA PNP, f. V. Diviš-Čistecký.

prežívající romantické představy, že keramické zlomky na hradištích pocházejí z hrobů a popelovité vrstvy ze žárovišť; už v recenzi Osbornovy práce o eneolitických nálezech na Zámkách u Bohnic (*Osborne 1879 – Smolík 1880c*) komentoval vyorané nálezy vypálené omítky s otisky dřev („*Podobá se pravdě, že v místech těch bývala druhdy též bydla lidská, oplotěná, a na plotě tom že se nalezala omítka, která snad požárem tak stvrdla, jak ji dosud v kusech nalzáme.*“) a správně je srovnával s Ryznerovými nálezy ze Řivnáče. Když později připojuje k Ryznerově (pro Čechy v sídlištním výzkumu přelomové) zprávě v roce 1883 vlastní úvahu, hned první její bod tvoří „*bydliště předhistorická*“ (*Smolík 1883g*, 303–305). Přispěly k tomu nedávné nálezy jam na pravěkých sídlištích v Porýní, stejně jako historické zprávy o zemních obydlích v antické severovýchodní Evropě. Začalo se mluvit o „*jamách se zbytky kulturními*“, o jejich obytné funkci podrobněji uvažoval vedle Smolíka i Kliment Čermák (1884). V dalších osmdesátých letech už jámy platily za „*nepochybné zbytky starých bydlišť*“ či zásobárny a zrodilo se pochopení, že jámy nalézané mezi hroby na pohřebišti (i kostrovém) nemusí být s nimi současné žárové hroby.

Z předchozího období převzala totiž archeologie představu, že lokalita je současná, ne-li přímo funkční celek. Na tomto základě část archeologů odmítala systém tří period, protože na jedné lokalitě se vyskytnou předměty kamenné i bronzové, nejsou tedy kamenné starší. Toto přesvědčení komplikovalo například interpretaci Čenku Ryznerovi na Řivnáči, rovněž Smolík v připojené úvaze vymezil trvání hradiska slovanským 6.–8. stoletím po Kr. (*Smolík 1883g*, 315–316) a teprve Šnajdr (1891, 98–99) dokazoval, že „*předměty na Řivnáči nalezené pocházejí z rozličných dob daleko od sebe ležících*“. Přitom například už Antonín Frič (1878, 118) prohlášoval o pražské Šárce: „*Z toho, že nyní kamenné mlaty, bronzové přesky a železné věci pospolu nalzáme, nenásleduje ještě, že by se jich nebylo posloupně v různých, po sobě následujících dobách užívalo.*“ Nakonec i Smolík při zpracování laténských kostrových hrobů z Libčevsi došel k poznání, že tu „*máme před sebou rozsáhlé naleziště /.../ z doby nikoli jediné, a že tudíž i jednotlivé ty artefakty do téže doby nenáleží, nýbrž že promíchány jsou zde věci starší s mladšími.*“ (*Smolík 1888b*, 369.)

Podobný omyl panoval ve sféře „*horizontální stratigrafie*“: v protikladu ke skutečnosti se soudilo, že prostorová blízkost dvou lokalit napovídá jejich souvislost, a tedy současnost nebo kontinuitu. Této chyby se dopouštěl i Smolík, když soudil (*Smolík 1885–86*, 41–42), že u Dražkovic na Pardubicku, kde leží těsně vedle sebe pohřebiště žárové a kostrové, jde o jedno a totéž pohřebiště z doby přechodu od žárového ritu k pohřbívání nespálených těl a že tu pohřbívala jedna obec či velká rodina nepřetržitě. Ve skutečnosti ovšem jde o pohřebiště slezskoplatěnické a raně středověké. Je tedy zřejmé, že v některých směrech Smolík svoji dobu metodicky předčil, v jiných ale zůstával v zajetí starých omylů, dokud je neopravili jiní.

Ještě počátkem osmdesátých let Smolík uvedl, že poučení o pravěkém obyvatelstvu Čech lze nabýt „*v první řadě ze složení a obsahu hrobů samých a prozkoumání hradišť*“ (*Smolík 1882a*, 5). Ale už o rok

Obr. 27. Tabulka keramických nálezů ke zprávě Č. Ryznera o vykopávkách na Řivnáči u Rostok (*Památky XII*, 1883).

později, jak výše zmíněno, uvedl trojí prameny české archeologie: hroby, hradiště a **hromadné nálezy**. A právě tato poslední kategorie se v podobných výčtech objevuje u něj historicky poprvé, a to už dříve (*Smolík 1880e*).

Pod pojmem „hromadný nález“ rozumí *Smolík (1882f; týž 1883b)* početnější soubor společně nalezených předmětů z určité lokality v protikladu k nálezům jednotlivým. V dalším textu (*Smolík 1884e, 433*) vysvětluje roli hromadných nálezů ve srovnávací archeologii: „*neklamně o tom poučují, které artefakty, třeba po jednom na rozličných místech z hrobů vydobyté, nutno položit počátkem jich do téže doby, ba přiřknouti jim i tentýž původ, pakli se srovnávají účelem, látkou i ornamentikou s těmi, které z hromadného jakéhos pocházejí nálezu*“, podobně jako u mincí společný výskyt dokládá současný oběh; stejný předmět ve dvou hromadných nálezech je oba časově spojuje, i kdyby šlo o jediný předmět. Doporučoval proto jejich přesnou publikaci slovem i obrazem a sám hned v *Památkách* takový příklad podal předběžnou zprávu (Čepí u Pardubic – *Smolík 1882f*).

Depoty se samozřejmě objevovaly odedávna, ale nebyly chápány jako celek (nanejvýš jako hrob, což stále přežívalo – např. *Hostaš 1884* u nálezu z Habartic, kde zřejmě šlo o depot), nýbrž obvykle rozebrány a v muzeích či sbírkách ukládány podle druhů předmětů či surovin jako jednotlivosti. Rozhodujícím pro jejich vymezení v české archeologii byl „*duchcovský poklad*“, souběžně se *Smolíkovými* články publikovaný Š. Bergerem, jenž správně odkázal na tehdy se objevující německý pojem „*Massenfund*“ a uvedl překlad „*nález hromadný*“ (*Berger 1882a, 45*). *Smolík*, jemuž právě do bibliografie přibýly přehledy jednotlivých druhů bronzové industrie a práce na nich jej musela k existenci depotů přivést, tento pojem zobecnil a stejně jako *Berger (1882b, 73)* je v souhlase s německými názory označil za sklady kočujících obchodníků, tvořené importovanými předměty stejného druhu.

Bergerův článek doprovodil *Smolík* – jako obvykle – vlastní úvahou (*Smolík 1882e*), kde sice popsal jiné podobné nálezy v léčivých pramenech, ale především položil důraz na okolnost, že poklad tvoří zaručený celek předmětů téhož stáří a (cizího) původu, z téže dílny, v tomto případě vše „*rázu, à la Tène*“. K definici pak doplnil (*Smolík 1882e, 117; týž 1883a, 200*), že jde o nález osaměle nalezený, tvořený předměty vyrobenými v téže době a snad na témž místě, a jednorázově uložený toutéž osobou – tedy o „*soudobnost skutečnou*“, prokazatelný náleзовý celek, jehož obecný význam dobře pochopil a začal depoty publikovat (*Smolík 1882f; týž 1883a; týž 1884e; týž 1886d*).

Nezabýval se příliš jejich nalezišti, ale soustředil se na vyhodnocení obsahu, přičemž mu určitě pomohly zkušenosti z práce s poklady mincí. První u nás zdůraznil společný výskyt různých typů artefaktů v depotu jako důkaz současné existence resp. užívání. V přehledném článku, v němž mimochodem poprvé použil cizojazyčný ekvivalent „*depot*“ („*skladiště /depôts/ někdejších obchodníků*“ – *Smolík 1884e, 433*), vyzvedl význam depotů pro srovnávací archeologii, následné datování pomocí typů v depotu obsažených při jejich jednotlivém výskytu v jiných celcích. (Všimněme si ovšem, že v tomto období se pracovalo pouze s hromadnými nálezy bronzů, jiný materiál nebyl brán v úvahu.)

V návaznosti na nově registrovaný typ nálezů se nabízel další otázky: šlo o sklady obchodníků z jihu Evropy (z Itálie, resp. Etrurie), nebo domácích kovolitců? *Smolík* byl trvale zaujat představou rozsáhlého evropského obchodu s bronzou či jantarem podle tehdy oblíbených spisů J. N. Sadowského či Fréderica de Rougemonta⁹³ (zejména práce Sadowského znamenala určitý přelom v myšlení, když na místo násilného pohybu národů uváděla do archeologického myšlení pohyb zboží obchodem); podle Sadowského referoval o nálezích etruských bronzů v Itálii a souhlasil s jeho závěry o tamním původu větší části naší bronzové industrie (*Smolík 1879g*).

Jeho mínění však změnil nález odlévacích forem (kadlubů) u Zvoleněvsí 1885.⁹⁴ Ten, spolu se soupisem dosavadních analogií uveřejněným *Smolíkem (1886a)*, byl považován za definitivní důkaz domácí výroby, navíc potvrzujícím názor rakouských archeologů, že bronzы z Hallstattu a dalších lokalit tzv. hallstattského období jsou domácího původu (na rozdíl od Německa, kde se mínění o jižním původu ještě udržovalo). Další krok tímto směrem znamenal odlišení zlomkových depotů. *Smolík* zdůraznil že „*nadále nebudeme pokládati všechny slévané bronzы za importované*“ (*Smolík 1886a, 196; srov. týž*

93 *Rougemont 1869; Sadowski 1876 resp. 1877*; přesné citace *Smolík* opomíjí.

94 K tomu též dopisy: V. Schmidta J. Smolíkovu, Zvoleněves 23. 5., 5. 6., 13. 6. a 21. 6. 1885 (ANM, f. *Smolík*, k. 1, ič. 98).

1886e), ačkoli není jasné, kdo a kdy je tu vyráběl. Po nález u Hostomic na Teplicku Smolík (1886f) opět vyzývá k jejich hledání.

Hromadným nálezům (bronzů) se sice věnovali i další, vznikl jejich první soupis v Čechách (Berger 1888) a později i jejich souborné popisné zpracování formou „Tafelwerku“ (Richlý 1894), ale Smolíkovi zůstává prioritou v pochopení depotů jako zvláštní kategorie nálezů, jejich významu i možností pro archeologii.

Jen okrajově stojí za zmínku „obětní kameny“, žulové balvany s přirozenými mísovitými prohlubněmi na povrchu, jež zažívaly poslední vlnu odborného zájmu; hledala se u nich nejen náboženská funkce, s níž přišel romantismus, ale například i spojení s obchodními stezkami, patřícími k oblíbeným námětům archeologie 60. a 70. let. V té době se jim u nás věnoval hlavně Jindřich Richlý, jenž jich na Jindřichohradecku objevil velké množství, aniž by se mu podařilo získat od nich archeologické nálezy. Své objevy popsal pro *Památky* (Richlý 1879) a je zajímavé, že Smolík, jenž jeho článek doprovodil nejen úvodem, ale i obsáhlým srovnávacím pojednáním založeným na literatuře zejména zahraniční (Smolík 1879e), je označil za „staré pomníky tvrdé, hrubé práce lidské z dob dávno minulých“, třebaže nejasného významu a chválil, že „studium o balvanech s mísami přichází teprve do pravého proudu“. Richlý sám změnil později názor pod vlivem geologa J. N. Woldřicha; snad to udělal i Smolík, protože se tohoto námětu vícekrát nedotkl.

Kromě druhů lokalit a nálezových souborů se Smolík ovšem (a rovněž v nestejně míře) věnoval i druhům nálezového materiálu, jak je nabízela muzejní sbírka, a také těch využíval k systematickému poučení čtenářů *Památek*.

Kamenné (broušené) artefakty u něj budily zájem v souvislosti s problémem existence samostatné doby kamenné, k němuž se ještě vrátíme. Poprvé od kapitoly o době kamenné ve Vocelově *Pravěku země České* (Wocel 1868) jim věnoval souhrnnou pozornost v soupisné stati (Smolík 1881c), kde se poprvé u nás podrobněji zabýval jejich surovinami (včetně pazourku), způsobem hlazení, broušení a vrtání (včetně Wurmbrandovy rekonstrukce vrtacího přístroje z roku 1875) a alespoň v popisech se pokusil o určitou terminologii celků i částí, „ačkoli nám známo není, že by se na ten čas kdokoli byl toho odvážil“. Štípanou industrií se nezabýval, třebaže její surovinu stručně charakterizoval (Smolík 1881c, 543–544).

Pokud jde o broušenou kamennou industrii a její vývoj, soudil v určitém rozporu s obecně přijímanou evolucionistickou představou závazného vývoje od primitivního k dokonalému, že rozdíly v řemeslné úrovni výrobků mohou odrážet rozdílnou zručnost výrobců. Patřil však k těm, kdo odmítali možnost vrtání kamene před vynálezem železa a navíc – vinou tradičního nekritického přístupu k nálezovým celkům – věřili v současný výskyt kamenných výrobků s kovy a tedy v mylnost „plané domněnky o rozličných dobách kulturních na základě kamene, bronzu a železa“ (Smolík 1881c, 549). Věřil amatérským informacím, že kamenné nástroje se porůznu našly v hrobech raného středověku a dovedl z toho, „že zejména národové slovanští /.../ po mnohá století nepřetržitě k potřebě vlastní a snad i pro vývoz vyráběli kamenné nástroje leštěné druhu nejrozmanitějšího“ (Smolík 1883g, 310; *týž* 1890, 216). Od této víry nikdy neustoupil.

Bronzová industrie budila stejně jako v romantickém období největší zájem archeologů a byl to opět Smolík, kdo podával přehledy jednotlivých typů na základě muzejní sbírky s příležitostnými úvahami o jejich vzniku, vývoji a relativní chronologii (meče a dýky – Smolík 1879f; srpý – 1879j; sekerky – 1881b; esovité záušnice – 1884c); zdrojem jsou mu práce Ludwiga Lindenschmita o německých nálezech, von Sackena o Hallstattu, Kellerovy zprávy o nálezech ze švýcarských „nákolí“ nebo *Montelius*

Obr. 28. „Obětní kameny s mísami“ u Landštejna, objevené a popisované J. Richlým (*Památky* XI, 1879).

1875. Malý počet nálezů bronzových mečů jej vedl k závěru, že tehdy v Čechách sídlil „*národ boje nedbalý a spíše domácího krbu a klidné polní práce milovný*“, což odpovídá tradičně pojatým Slovanům. Měl také v úmyslu (*Smolík 1878b*) zabývat se sponami, ale později se k tomu už nedostal, nebo jej natolik nezaujaly (kromě mimořádných velkých štítových spon z Brozánky nebo Čepí).

Pokud jde o **keramiku**, je třeba připomenout, že právě Smolík se poprvé podrobněji zabýval sídlištními keramickými zlomky v souvislosti s Ryznerovým popisem nálezů ze Řivnáče (*Smolík 1883g*, 305–308); první upozornil na metodickou chybnost selekce výběrem zdobených a okrajových střepů a opomíjením nezdobených v Ryznerově kolekci. Uvažoval také, že nepřítomnost nádob na kruhu nemusí znamenat, že by kruh ještě nebyl znám, ale může odrážet rozdíl mezi produkcí řemeslnou a domácí. Tvarosloví nádob propracované neměl, používá už pojmy okřín a osudí, baňaté tvary však označuje jako popelnice. Popisuje a podle tvarů a provedení třídí výzdobu, ač nic z toho nevyvozuje. Zabývá se i tříděním ornamentiky a chronologickým významem plastické výzdoby (např. v poznámce k práci E. Lemingera – *Leminger 1886*, 248). Poprvé píše podrobněji o hliněných korálcích a přeslenech a snaží se stanovit rozdíl mezi nimi (*Smolík 1883g*).

O nedostatku praktických zkušeností s keramikou by mohla svědčit poněkud dehonestující korespondenční poznámka F. X. France, tehdy už působícího v plzeňském muzeu;⁹⁵ je ovšem třeba vzít v úvahu Francův trvalý pocit méněcennosti a z něj pramenící averze vůči „profesionálním“ archeologům (stejně se vyjadřoval např. o J. L. Píčoví).

12. Stal se prvním metodikem svého oboru

To vše jsou nakonec aspekty věcné, praktické archeologie, kterou mohli provozovat a také provozovali zájemci hledající intelektuální zábavu a hmotnou kořist při „kopání hrobů“ v terénu. Smolík jako teoretik a pedagog směřoval od počátku dál. Při chronologické četbě jeho textů pozorujeme, že jeho počáteční znalosti byly – koneckonců logicky – nepříliš utříděnými znalostmi samouka, ovlivněného hlavně „moderním“ německým odmítáním třídobého systému. Musíme ovšem obdivovat odvalu a energii, s níž se svého úkolu ujal, a rychlost, s níž se postupně v oboru orientoval a osvojil si jeho tehdy ovšem ještě nepříliš složité metody. Na leccos jsme už narazili, je třeba tento aspekt shrnout.

Nevíme, zda Smolík vstupoval do archeologie s vědomím, co současný stav a směr tohoto oboru vyžaduje; jisté je, že jeho předpoklady osobní i odborné tomu dokonale odpovídaly a možná by stejně postupoval i za jiných okolností. Doba soudila, že obraz velkoryse podaný Vocelovým *Pravěkem* není potřebné ani možné rozvíjet, ale je třeba se věnovat rychle sílícímu proudu nálezů, zpracovávat je výzkumem, popisem, srovnáváním materiálu a jeho tříděním. Smolíka přivedly k archeologii nové nálezy, které vzbudily jeho pozornost a zájem učitele-matematika o popis a klasifikaci. Právě těmito vlastnostmi se výborně hodil do prostředí raného pozitivismu, který odkládal syntézu v zájmu stále většího hromadění věcných poznatků. Fakt, že ve Sboru nebyl tehdy mezi milovníky vykopávek nikdo, kdo by se řízení v tomto duchu ujal a byl k němu disponován, zajistil mu v oboru významné místo.

Smolík byl čistý pozitivista. Jeho vstupní kredo to jasně dokazuje: „*Máme-li se vůbec u nás v archaeologii dodělati časem určitých, nezvratných výsledků, musíme se cvičiti nejprve v trpělivosti a v nepředpojaté soudnosti, kterou zcela objektivně pohlížíme na věci motykou a rýčem opatrně z útrob země na boží světlo vynesené, tedy počínati si vůbec musíme jako fysik neb lučebník při tom neb onom experimentu, kterému nejprve a především musíme umožniti zcela volný průběh a konečný výsledek přijmouti tak, jak skutečně se mu jeví, a nikoli nesmí vyváděti z něho to, čeho sám si přeje. I...! V archaeologii není vůbec ničehož snadnějšího jako výrok: ‚mám za to, že...‘ Avšak naproti tomu není ničehož nesnadnějšího nežli důkazu provésti o témž mínění.*“ (*Smolík 1878b*, 12, 22).

95 „*Was für ein Kenner von praehistorischen Gefäßen er war, bewies er als er die Fundstücke aus Chýliny (fälschlich Hladomři) bei Blowitz – mitunter Gefäße die ich zusammenklebte, und damals mit Cement (bis 2/3) ergänzte – und die Graf Palffy dem böhm. Museum schenkte – beschrieb; wo er die Ergänzungen aus Cement nicht erkannte und nur bemerkte, daß die Scherben hart seien und sich leicht zusammensetzen ließen.*“ F. X. Franc hr. E. K. Waldstein-Wartenbergovi, Plzeň 11. 4. 1905 (SOA Praha, Rodinný archiv Valdštejnů-Vartenberků).

Ponecháme-li stranou snahu o rozpracování **metodiky práce v terénu**, o níž už byla řeč, zaměřil se Smolík od počátku na hmotnou stránku archeologie, zpracování nálezového (resp. muzejního) fondu a odmítal vnášet sem teorie a hypotézy přesahující prostou výpověď materiálu.

Neznamená to, že popis mu byl cílem a konečnou fází práce, jako řadě jiných. Smolíkovým cílem bylo určité chronologické seřazení materiálu, jeho spojení do celků a jako přídavek výpověď o některých aspektech života v pravěku. Šlo nyní o metodický nástroj, který by mu to umožnil. Na to, aby aplikoval právě se rodící (v 70. letech) typologickou metodu, bylo ještě brzy. Zato se plně věnoval po Vocelovi zděděné **srovnávací (komparativní) metodě**, založené na analogii, z níž typologie teprve vyroste. To byl základní metodický postup po většinu 19. století a samozřejmě i pro Smolíka, jenž jej vysoce oceňoval: „*U nás v Čechách jsme sice teprv v posledních letech započali soustavně proskoumávati mohyly a hroby, nicméně už nyní za pomoci celistvých nálezů z téhož místa docházíme na základě srovnávací archaeologie k výsledkům poměrně jasnějším, nežli jaké předchůdcům našim na sta různých předmětů, náhodou vydobytých z velikého počtu míst nedosti určitých, poskytnouti mohlo.*“ (Smolík 1882a, 5.)

Předpokladem pro úspěšné použití metody bylo na jedné straně propojení s pramennou kritikou ve vztahu k terénnímu výzkumu, zejména pochopení a využití pojmu nálezového celku a naopak spornosti lokality jako celku (v jednom byl Smolík progresivní, ve druhém naopak synem své doby), na druhé straně řádná publikace, zpřístupňující nálezy odborné veřejnosti. Především s touto myšlenkou se Smolík ujímal *Památek* a také v úvodním slově (Smolík 1878a, 2) hned jako první úkol jmenoval průběžné vyobrazování nálezů ze sbírek Muzea, jež badatelům umožní „*srovnávati domácí tyto nálezy s cizími, jinde necht v museích chovanými, necht v obrazech vydanými, a teprv z porovnání takového nabýti jasnějšího přehledu jednak o práci lidské vůbec, jednak o pokročilosti národu druhdy zde osedlého zvláště.*“

Jemu samému dobře posloužila archeologická sbírka a knihovna v Muzeu. Keramiku ze žárových hrobů u stanice Korunka-Jelení porovnal hlavně s nádobami ze starších nálezů u Neštěmic a novějšího výzkumu u Libochovan, pak i s řadou německých lokalit a uzavřel, že „*hrobové nádoby těchto typických tvarů náležejí do stejné doby a po případě témuž národu, necht se nyní vyskytnou kdekoli.*“ (Smolík 1881g, 622). V Sasku je považují za slovanské ze 6.–10. století, on nechce rozhodnout, ale pokud datování odpovídá, jsou slovanské, a pokud jsou starší (přesněji starší než poslední doba hrobů hallstattských, jak nasvědčují bronzové drobnosti), „*pevně mám za to, jsou také slovanské*“ (t. 622–4); protože na územích původně germánských se nevyskytují. Tady nacházíme počátky pozdějšího přesvědčení českých archeologů bez rozdílu táborů, že lužická popelnicová pole představují v archeologii Praslovanů.

Z hlediska srovnávání komentoval Smolík i cizí nálezy a publikace. Zaujal jej například Řivnác: ve schůzi Sboru v roce 1879 předkládal od Ryznera zapůjčené ukázky keramických zlomků, „*kteří se ornamenty velice podobají šáreckým*“ (Smolík 1878–81, 273), a v dodatku k referátu o Osbornově publikaci nálezů na Zámkách u (Prahy-)Bohnic (PA XI, 1880, 334–336) upozorňuje na „*neobyčejnou téměř totožnost hrubých ornamentů na střepinách, na zámkách a na Řivnáci vykopaných*“; logicky z toho usoudil, „*že hradiště, na zámkách a na Řivnáci (mimo jiná) pocházejí ze stejné doby*“ (Smolík 1883f). Tady šlo už o analogii na vyšší úrovni, totiž mezi celými soubory. Týkala se však bohužel jen části souboru nálezů ze Řivnáce, který tradice pokládala za celek sám o sobě.

Pojetí lokality víceméně jako nálezového celku je dědictvím romantické archeologie, od něhož se Smolík ani nesnažil vysvobodit („*nalezené tam artefakty /.../ pocházejí z téhož naleziště, tak že jest nutno položit je do téže doby*“). Vynikající ukázkou, jak tato představa znemožňovala rozpoznat pravou povahu a stáří lokality i nálezů, je právě Řivnác. V úvaze o něm (Smolík 1883g, 308–313) dokazuje, že nelze uznat vyšší stáří kamenných broušených nástrojů, protože takové se na Řivnáci (i jinde) nacházejí zároveň s předměty mnohem mladšími, např. s bronzami známými z hrobů únětických, ale i se železnými šipkami, takže není pochyby, že veškeré nálezy ze Řivnáce nejsou starší než 6. stol. po Kr.

V jiném případě (Smolík 1884i, 524 – laténské kostrové pohřebiště u Kšela na Kolínsku) měl Smolík s touto zásadou výjimečně pravdu, alespoň pokud jde o předměty vyobrazené, a významným důsledkem bylo poznání souběhu nánožníků s dutými polokoulemi a „*spon rázu duchcovského*“. Oba uvedené druhy bronzů mu byly příkladem předmětu „*rázu určitě vytknutého /.../ jenž svou způsobností, provedením, tvarem a p. stává se jaksi typickým*“ a tedy nejvhodnějším pro srovnávací metodu.

Zásadní podmínkou využití nálezu pro srovnávací metodu je podle Smolíka (1881j, 659), „*je-li nale-*

zjistě jich zjištěno. Bez této podmínky ztrácejí nálezy takové veškerou vědeckou cenu, stávají se při srovnávací archaeologii nepotřebnými a klesají na pouhou hodnotu hmotnou“. Naopak nálezy z určité lokality usnadňují srovnávání a zvyšují jeho spolehlivost.

S ohledem na budoucí interpretaci J. L. Píče je zajímavé, že Smolík – možná právě v neadresné reakci na počátky sporu škol, pozvolna uzavírající období jeho vlastní činnosti – nepovažoval pohřební ritus sám o sobě za plnohodnotné kritérium srovnávání. Platilo to zejména pro hroby s kostrami ve skrčené poloze, tak důležité pro nejstarší (a nejchybější) z Pičových „pokolení“: má-li být pohřebiště současné s jiným, musí být shoda charakterizována milodary, „*kteří svým povšechným tvarem, celým zevnějškem, provedením a svými ornamenty se srovnávají*“ (více k tomu *Smolík 1891*, 430).

V intencích srovnávací metody prosazoval Smolík zvyk (přetrvávající dodnes) podat ke každému význačnějšímu nálezu přehled dosavadních autorovi známých analogií. Záleželo ovšem na rozhledu: běžně se srovnávalo s nálezy z Čech, evropštější rozhled byl výjimkou (Smolík, Čermák). Proto už Smolíkův předchůdce Josef Kalousek jako redaktor *Památek* začal hned po příchodu seznamovat čtenáře se zahraniční literaturou a nálezy, protože „*archaeologie může toliko porovnávací methodou povznést se ve vědu spolehlivou a za vydatnou pomocníci dějepisu*“ (*Kalousek 1874*, 2).

Významným nástrojem srovnávací metody měla být i rychlá publikace vyobrazení nálezů, doplňující nebo nahrazující autoptické poznání při cestách a návštěvách cizích muzeí a sbírek (i Smolík takto cestoval, ale jen výjimečně). Ve Sboru měl Smolík už v listopadu 1877 podíl na vzniku „*užšího komitétu*“ k poradám o zveřejnění stradonického materiálu (*Smolík 1878–81*, 47) a vznik prvních kreslených tabulek o půl roku později uvítal v naději, že tím je „*počátek učiněn s vyobrazením předmětů hradišských /.../ aby celý ten nález, jemuž rovného u nás dosud není, širším kruhům domácím i cizím v obrazech přístupným se stal*“ (*Smolík 1878–81*, 138–139). Že pak celý podnik usnul, nebylo nejspíše jeho vinou – Sbor na takový náklad neměl prostředky.

Srovnávací metoda byla v té době obecným prostředkem vědecky prováděné archeologie v Evropě, významnější však bylo mnohem osobnější dědictví po Vocelovi, totiž jím v podstatě vymyšlená **metoda retrospektivní či regresivní**, založená na využití nálezových celků a snažící se jejich pomocí vytvořit určitou historickou (ne nutně vývojovou), diachronickou návaznost směrem nazpět do minulosti, a tedy i relativní datování.⁹⁶ Také tu se Smolík pokusil definovat (s odvoláním na svůj předmět): „*Chceme-li se /.../ dopracovati pevnějších základů předhistorické archaeologie domácí, musím nutně – nechť dím jako v mathematice – započítati veličinami známými a teprv za pomoci těchto vyšetřovati tu neb onu veličinu neznámou*.“ (*Smolík 1882c*, 20–22.) Příkladem mu posloužily „kroužky s esovitým zakončením“ (esovité záušnice); ty označil za nejvýznamnější typ hrobových milodarů z rozhraní doby předhistorické a historické. Povinností archeologa bude proto „*na jisto stanoviti, nejen které jiné předměty lidské práce v takových hrobech byly s kroužky těmi pohromadě nalezeny*“, například keramika, ale i skleněné korálky, „*nýbrž které z předmětů tu a tam scházejí, jež na jiném místě při okolnostech jinak stejných objeveny jsou*.“ To je nejen postup k určení současnosti (nálezového horizontu), ale i princip retrospektivní metody, ačkoli je zvláštní, že Smolík Vocela necituje, třebaže její princip doporučuje ještě ve své syntéze (*Smolík 1893*, 271), když hovoří o stopování od historie nazpět do prehistorie, od známého k méně známému.

Stejný postup vyšší formou komparativní metody (analogie souborů) aplikoval Smolík na své oblíbené mohylníky, kde podle něj badatel „*při nálezech hustších a bohatších záhy zpozoruje, které mohyly na základě milodarů pokládati sluší za soudobné, které předměty scházejí v mohylách pozdějších a které nové, v starších nikdy neobjevené se tam vyskytují*.“ Ale podobně postupoval i u žárových pohřebišť, když v případě lužické lokality Korunka-Jelení (*Smolík 1881c*) se pokusil o vyhodnocení tvarů i výzdoby keramiky, srovnal výsledky s materiálem z výzkumů u Neštěmic (1845) a Libochovan (1877) a došel k závěru (též i věcně rámcově správnému): jestliže jsou tyto soubory v zásadě totožné, musí být i současné.

Zásady shrnul Smolík už poměrně záhy (*Smolík 1881g*, 620): „*Shledáme-li, že též na jiných, třeba od sebe daleko vzdálených místech nejen takovéto nádoby nalezeny, nýbrž i /.../ uloženy byly, můžeme pak zcela bezpečně souditi 1. že jsou taková pohřebiště vesměs současná; 2. že na nich pohřbíváno druhy dle určitého, dávnověkého a zděděného obyčeje a zvyku, kterého po případě 3. šetřil týž národ všude, nechť byl*

96 Srov. *Sklenář 2023a*, hl. 374–376.

kdekoli usedlý.“ Konečně „kdekoli by se /.../ objevily při okolnostech jinak stejných též bronzové předměty těchto podobné, /.../ že obyvatelé dotyčných krajín od sebe vzdálených nebyli si vespolek cizí, nýbrž že je poutala páska alespoň vzájemného spojení obchodního“. Závěry tedy směřují k relativní chronologii, k etnoarchologii i k otázce distribuce kulturních statků.

Jen na okraj: Smolík (1882e, 118; 1883a, 201–202) rozeznával dva druhy současnosti: „*soudobnost archaeologickou*“ (v širším smyslu, jež mohou představovat i několik století – doba hrobů hallstattských, doba „la Tène“ atd.) a „*soudobnost skutečnou*“ (předměty v hromadném nález, např. duchcovském). Teprve tato druhá by měla být východištěm a základním kamenem předhistorického bádání vůbec pro srovnávání s jinými výrobky podobnými a stejnojmennými (typ) v hradištích i hrobech.

Záleželo ovšem na tom, jaké kritérium shody badatel zvolí, zda nevychází z chybné analogie či chybného chronologického předpokladu, kterému je pak dokonce schopen účelově přizpůsobit své úvahy. Ukázkou chybného výsledku srovnávací metody může být příklad vzatý opět ze Smolíkovy práce (Smolík 1890, 215–216), datování střeďoneolitického hrobu s kamennou skříňkou z Velvar: bronzové (ve skutečnosti měděné) předměty zde nalezené nemají rytou výzdobu, tedy podle Smolíka ukazují na (nej)mladší dobu hallstattskou, kdy už bronz tuto výzdobu ztratily. Tím se dostává do střetu s přítomností kamenné broušené sekerky či s povahou zdejší keramiky, mezi níž se vyskytuje i rohaté (měsíčkovitě) ucho, které sám už dříve použil jako srovnávací prvek k určení současnosti Řivnáče s dalšími eneolitickými výšinnými sídlišti. Tady se ale rozhoduje, že uvedené prvky jej „nematou“, protože tyto předměty byly jistě vyráběny v různých dobách na různých vzdálených místech, takže nejde o napodobení, ale o autochtonní vývoj. „*Z nutné potřeby uhodil člověk sám, bez učení se tomu od jiného, na robení nádob na každém místě, v kterékoli době, jež po svém vkusu okrašloval a během času upravoval tak, aby jich prakticky a pohodlně užívati mohl, třeba tedy např. rohatým uchem pro snadnější a bezpečnější jich držení. /.../ Bylo by tedy zcela pochybeno, kdyby se všude každé např. rohaté ucho, hlazený nástroj kamenný a p. kladl do tak zvané doby neolitické, a každý předmět bronzový do t. zv. doby bronzové, poněvadž v nejednéch zemích obě tyto doby buď běží vedle sebe nebo se křížují.*“

Je vidět jak kvůli odporu k samostatnému neolitu dokázal Smolík překonat i vlastní zdravé metodické zásady, tím spíše, když na archeologickou lokalitu chápanou jako celek uplatnil ze své oblíbené numismatiky (tam ovšem v případě hromadných nálezů zdravou) zásadu, že její stáří „*určuje vždy nález nejmladší*“. Ostatně ještě toto období poskytuje řadu dokladů o tom, že nekritické posouzení náleзовých okolností „z druhé ruky“ mohlo negativně ovlivnit i posouzení skutečného náleзовého celku a následně i širší závěry. To dokládá jednak případ Šnajdrem publikovaných hrobů z Kostomlat, posouvajících datování latěnu do doby římské (Šnajdr 1877a, 650), jednak údajné nálezy esovitých záušnic v nádobách lužických žárových hrobů (Kunětice, jiné prý ve Slezsku a na Poznaňsku – *Pič 1890–92, 748–50*), domněle dokládající slavinitu lužické kultury.

Se srovnávací metodou souvisela i otázka **datování** resp. určování stáří a kulturní příslušnosti nálezů. Bylo už zmíněno, jaký význam přikládal Smolík uzavřeným celkům (depotům) a srovnávání dalších nálezů s typy v nich zastoupenými. On také ve své poslední práci uvedl do naší literatury pojem „*vůdčího typu*“ (ve smyslu vůdčí fosilie, ačkoli tento pojem možná neznal): použil jej v případě „*únětické jehlice*“ jako typového označení (druhým takovým byla „*duchcovská spona*“) a jednoznačného indikátoru kulturní příslušnosti k celku hrobů „*rázu únětického*“ se skrčenými kostrami: „*Bývá v každém hrobě tohoto složení a dosud neobjevila se v žádném jiném, tak že jest vůdčí pro tyto hroby.*“ (Smolík 1898, 70.) Právě postupný nárůst poznatků o určitých chronologicko-kulturních celcích s význačnými předměty v obsahu mu na konci kariéry dovolil pochopit na příkladu výzkumů „*Pičovy družiny*“ v Bylanech, že lokalita nemusí být celek, nýbrž že se na ní může „*stýkat několik kultur předhistorických*“.

Ale nešlo mu jen o kovové výrobky, chápal i význam „*střepin*“ dokládajících určité tvary či výzdobu a litoval, že dosud nevelký počet určených zlomků nedovoluje jejich širší využití při datování nových keramických a s nimi spojených nálezů.

Nebyl by to Smolík, kdyby nepřidal a neužíval ještě jednu, tentokrát absolutně chronologickou metodu – **datování mincemi**. Vícekrát zdůrazňoval spojení nálezů archeologických a numismatických, v praxi ovšem jen pro raný středověk kvůli denárovým mincím, jimiž se tehdy zabýval nejvíce. Upozorňoval, že antické mince nejsou přesným ukazatelem doby uložení nálezů, protože mezi ražbou a ulo-

žením mohla uběhnout dlouhá doba, kdežto domácí raně středověké ražby byly celkem jistě uloženy v době svého oběhu a zemřelému v hrobě vystavují vlastně jakýsi „úmrtní list“.

Zaznamenal především dva nálezy denárů v hrobech na řadových pohřebištích u Sušice a u Otmíč na Hořovicku; pro *Památky* spojil zprávy o nich a doplnil vysvětlujícím doslovem a tabulkou nálezů (*Smolík 1882c*); šlo mu o to ukázat, že archeologický obsah dvou zeměpisně vzdálených pohřebišť, datovaných denáry Vratislava II. do stejné doby, vytváří nálezový horizont obsahující esovité záušnice a keramické nádoby se značkou na dně, navíc celkem přesně datovaný. Měl nyní důkaz, že esovité záušnice byly užívány ještě v 11. století; doba jejich začátku však ještě známá nebyla a Smolík (*1878–81, 677*) sliboval, že o řešení se v budoucnu pokusí – k tomu se však už nevrátil.

Připomeňme ještě, že numismatika mu posloužila jako zdroj metodických podnětů pro archeologii. Tak sem například přenesl poznatek z datování mincovních depotů nejmladší složkou: „*Dobu každého hrobu, po případě celého pohřebiště, neurčuje artefakt typu nejstaršího, nýbrž ostatní s ním vydobyté artefakty mladší asi tak, jako při hromadném nálezů mincí stanoví nejmladší mince dobu jeho zakopání.*“ (*Smolík 1898, 68.*)

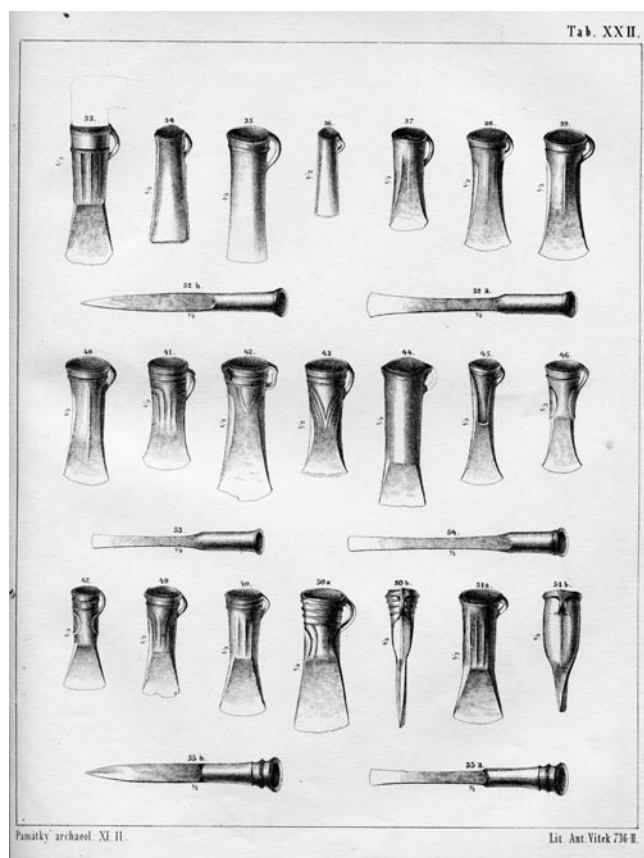
13. Získal si zásluhy o českou archeologickou terminologii

Pro Smolíka sice vedlejším, ale v důsledku významným výsledkem výše už zmíněných statí o kamených nástrojích (*Smolík 1881c*),⁹⁷ bronzových mečích a dýkách (*týž 1879f*), sekerkách s lištami, laloky i tulejí (*týž 1881b*), o duchcovských bronzích (*týž 1882e*) či laténských nánožnicích s dutými polokoulemi (*týž 1884f*) byly nesouvislé pokusy o terminologii celků i částí těchto artefaktů.

České terminologii, která (stejně jako v jiných jazycích) nebyla dosud pěstována systematicky (její dosavadní stav zachycuje *Sklenář 2001b*), určitě prospěl Smolíkův zájem o uspořádání věcí, o soupisné

zpracování jednotlivých druhů kamenného a především bronzového materiálu, které přímo vyžadovalo sjednocení popisných kritérií.

Výběr zpracovaných typů systematicky nebyl, články byly vesměs reakcemi na určitý významný nález, k němuž Smolíkův článek sloužil jako rozšířený komentář, složený z popisu exemplářů ve sbírce Muzea (ale i z jiných českých sbírek), úvah o daném typu, jeho morfologii atd. ve srovnání s nálezem v cizině a s pokusy o relativně chronologické vývojové řady – u mečů a dýk, prvním pokusu tohoto druhu, vedený příkladem Monteliovy přednášky na evropském archeologickém kongresu ve Stockholmu 1874, významném pro počátky typologie (*Montelius 1875*). U kamen-

Obr. 29. Tabulka ke Smolíkovi článku o bronzových sekerkách (*Památky XI, 1881*).

⁹⁷ Smolík měl v úmyslu uveřejnit i přesnější klasifikaci surovin kamenné hlazené industrie, až bude provedena (*Smolík 1881d, 556*), k tomu ale nedošlo.

ných a hlavně bronzových předmětů čerpal Smolík podle vlastního udání z Kellerových zpráv o nákolních výzkumech, z Lindenschmita, Montelia i ze spisů Schliemannových, který ale, jak prý známo, „neužívá *archaeologického názvosloví v té míře a přesnosti, jak by zajisté náleželo, aby se stal snadno srozumitelným*“.

Štípanou industrii (tehdy známou) Smolík nepopisoval, přesto ale ji rozřídil (*Smolík 1881c*, 541–542) takto: 1/ drobnější pazourkové hroty přiklepané, 2/ okrouhlé či oblé kusy s přibroušenými okraji (do praků?), 3/ ploché úštěpy pazourkové na jednom konci přibroušené, 4/ šípky z rozličných surovin, 5/ počáteční formy nožů z pazourku či přibroušené horniny.

U vrтанých kamenných nástrojů rozlišil Smolík (*1881c*, hl. 548) na základě sbírky Národního muzea několik tvarů: sekeru/sekérku (tj. sekeromlaty od neolitických kopytovitých až po tvary s keramikou nálevkovitých pohárů), mlat/mlátek (masivnější neolitické sekeromlaty), sekérku a kladívko (sekeromlaty s čepcem, tvary se šňůrovou keramikou – fasetovaný, český typ), vejčité a kulovité nástroje (kam ale zařadil i přesleny). Tento přístup, i když ne deklarovaný jako terminologie, byl dosti vzácný, většina autorů používala tradiční pojmy jako mlat či klín poměrně nahodile.

Podobně tomu bylo u bronzů s tím rozdílem, že jejich terminologie byla v důsledku obecného zájmu romantismu o tento druh nálezů už dosti propracovaná, takže pokračovala dále – včetně „pálstavů“ a „celtů“ či „keltů“ jak se tradičně (běžně až do sklonku 19. století) označovaly typy bronzových seker(ek) (*Smolík 1881b*). Zmíněné termíny vykládá Smolík takto (*t. 495*): „*Pálstav říkáme po způsobu nordických archaeologů nástroji podobnému dlátu, který opatřen jest buď laloky otevřenými neb zavřenými, buď žlábkem aneb má jen vysedlé okraje, tak že v každém případě mohl se zapustiti do násady. Celt má podobu klínu a zakončuje se tulejí více méně kuželovitou, při kteréž okraji bývá uško; tulej bývala rovněž pro násadu.*“ Smolík tak přijímal nejběžnější charakteristiku těchto termínů, jak se ujala ve druhé polovině 19. století (*Olshausen 1885*) podle dánské uzance, i když někteří archeologové v Německu měli jiné výklady.

České „pálstavy“ dělí Smolík na tvary s laloky otevřenými, uzavřenými, bez laloků se žlábkem (tj. s lištami a schůdkem nebo jeho náznakem), s vysedlými či povýšenými okraji (tj. s lištami) a zcela ploché; opět soudí, že se vyskytují současně a rozdíly jsou tedy dány spíše účelem. „Celt“ jako jednotvárnější a méně početné netřídí, připomíná jen ještě dláta s tulejí jako jejich zvláštní a s nimi současný typ.

U mečů a dýk byla situace jednodušší vzhledem k existenci historické terminologie; některé jím zvolené novotvary se neujaly (ozub = řap), historické se ovšem užívají dodnes.

Poté, co vyhodnotil význam hromadných nálezů, razil Smolík (*1883a*, 202) myšlenku nazývat určité typy místním jménem podle významných depotů, kde jsou výrazně zastoupeny: „*Už nyní můžeme dle hromadných nálezů jisté druhy např. bronzových spon, necht' se kdekoli vyskytnou, nazývati spony duchcovské; nebo určité druhy pálstavů bez lalokův a úšek s okrajem po celé délce vysedlým – „pálstavy soběnické“*“, dvojdílné spony s malým štítkem „spony čepské“, atd. Z tohoto návrhu se ale ujalo pouze označení duchcovské spony.

Obr. 30. Smolíkovo pojednání o bronzových mečích a dýkách (*Památky XI*, 1879).

14. Vytvořil novou koncepci pravěkého vývoje v Čechách

Přesněji řečeno, tři, a to – vedle z podobných důvodů vzniklého přehledu z pera vídeňského Jana Nepomuka Woldřicha (1894) – prakticky jediné nástiny celkové syntézy, vzniklé v tomto období.

Nebyla to česká výjimka, také jiným zemím nechyběly sice soupisy materiálu, ale skutečné syntetické zpracování pravěku. Čechy měly k dispozici pouze Vocelův rychle zastarávající *Pravěk*. Zpočátku se *Památky* přimlouvaly za jeho reedici a ještě roku 1888 muzejní Matice česká zodpovídala žádosti o nové jeho vydání tak, „že nelze vydati spis tento v té způsobě, jak byl r. 1868 původně vydán a Sbor na ten čas neví nikoho, kdo by se v přepracování díla tohoto dle nynějšího stavu vědy uvázal.“

Náhradu nevytvořil ani Smolík, jenž se tímto směrem pustil třikrát, pokaždé jen z nutnosti a ve skromném rozsahu: na počátku své dráhy vstupním přehledem názorů na pravěk u nás i v zahraničí, na jejím konci slovníkovým heslem, shrnujícím jeho vlastní názory za tu dobu vytvořené a nyní už v mnohém neodpovídající současnému mínění většiny; nakonec pak v rámci historie českého dějepisceví k oslavě půlstoletí vlády Františka Josefa I. První z textů byl obrazem názorů nastupujícího redaktora *Památek* a začínajícího archeologa (*Smolík 1878b*; text zde v příloze 1, přehledně na *tab. 1*); ten dokládá, že přinejmenším od svého nástupu v čele Sboru Smolík tyto otázky důkladně promýšlel a nepřicházel nepřipraven. Druhý je naopak stručnou bilancí názorů odcházejícího hlavního představitele oboru (*Smolík 1893*; text v příloze 2, přehledně na *tab. 2*). Třetí, nejobsažnější text vznikl rovněž na objednávku v době, kdy už Smolík z archeologie odešel a nereprezentoval ji; pozoruhodný je tím, do jaké míry autor opustil své staré schéma s těžištěm v halštatu a sledoval obraz vytvořený na prahu 90. let J. L. Pičem v *Památkách* (*Pič 1890–92*; text v příloze 3, přehledně na *tab. 3*). Co texty spojuje, je jednak fakt, že nejde o skutečné historické syntézy, nýbrž o popis archeologické náplně jednotlivých následných období prehistorie a protohistorie, negující historickou linii ještě důsledněji než o rok mladší klasická práce Buchtelova (*Buchtela 1899*), za druhé pak setrvalý odpor k systému tří period – „trojdílné soustavě nordické“ – a zejména k pojmu neolitu (a doby kamenné obecně, včetně negace paleolitu u nás – k tom srov. i *Smolík 1881c*, 541–543; *týž 1883d*, 308–310).

Na **třídobé schéma** pravěkého vývoje, které vstoupilo do české archeologie ve čtyřicátých letech a nyní právě procházelo určitou krizí (*Sklenář 2014b*), narazil Smolík hned ve svém prvním, úvodním článku, přehledně podávajícím obraz myšlenkového vývoje prehistorického bádání v Evropě (*Smolík 1878b*) a podrobil jej kritice evidentně už dříve promyšlené, „*poněvadž se první dogmata o proměnách vrstev zemských tak příliš podobají oněm, dle nichž veškerá archaeologie rozdělena byla na dobu kamennou, bronzovou a železnou*“ a podle jejich hlavních zastánců Thomsena, Nilssona, Lische „*přechod jedné doby do druhé nedál se nikdy /.../ mírně a přirozeně*“, nýbrž vždy zásahem jiného, technicky pokročilejšího národa, jenž si své předchůdce buď podmanil, nebo je vyhladil. Upozorňuje na „můstky“ spojující tyto domněle přesně ohraničené surovinové periody a na to, že němečtí archeologové Lindenschmit, Hostmann, Würdinger aj. „*počínají si vůbec mnohem strážlivěji a rozvážněji*“, když sice uznávají v německých zemích dobu kamennou starší a mladší, ale příchod bronzové industrie vykládají obchodem z jihu, nikoli vpádem jakéhosi „*bronzového národa*“ s vyšší vzdělaností.

Svůj názor na třídobý systém si Smolík podržel až do konce své archeologické činnosti. „*Avšak dokázáno není, ano tomu předhistorické badání docela odporuje, že měla každá země výhradně svou dobu, nechť kamennou, bronzovou nebo železnou. Čím dále tím více jest zjevno, že v některých zemích ta neb ona z těchto tří dob úplně schází, ana tam běží současně buď jedna vedle druhé, aneb jedna se s druhou křížuje. V některých totiž hrobech, stejně zbudovaných, nalézají se v jednom nástroje kamenné, v druhém bronzové, ač dle všech příznaků dlužno je pokládati za současné; v jiných pak bývá kámen i bronz i železo pohromadě.*“ (*Smolík 1890*, 215–216.)

Máme-li se stručně seznámit se Smolíkovým „systémem“ českého pravěku, začněme tím, že Smolík rozeznával dobu **pravěkou** a dobu **předhistorickou**, což připomíná (resp. nepřiznaně reflektuje) francouzské dělení na *préhistoire* a *protohistoire* (*Smolík 1880d*, 338–340; *týž 1881c*, 543). Začátek doby předhistorické klade „*na konec pravěku, kdy totiž už člověk, prvé po věky pouhý divoch, téměř prostý všeho lidského citu, během času stal se alespoň tak dalece lidskosti přístupným, že se v něm probouzetí začal přirozený cit k rodině.*“ Rozhraní se liší podle zemí a krajin, ale „*zbytky člověka z doby pravěké jsou zcela jinde*

uloženy, a to s předměty docela jinými, nežli ostatky člověka z doby pozdější čili předhistorické.“ Tím má na mysli člověka „diluviálního“, tedy pravěk je totožný s paleolitem bez hrobů (v Čechách je neznámý), kdežto předhistorie začíná tam, kde člověk začal pohřbívat a usadil se, projevuje cit pro rodinu a brzy také „*cit náboženský čili bohoslužebný*“. Počátkem předhistorie jsou hroby obsahující „*celá těla lidská s jinými příznaky současnými*“, žárové pohřbívání se objeví na vyšším stupni kultury. Na konci se doba předhistorická dočasně překrývá s historií.

Je ovšem třeba dodat, že v praktickém užívání se Smolík tohoto dělení příliš nedržel, mluví například o „*pravěkých hradištích*“ (Smolík 1880g).

Paleolit v obecném smyslu (podle von Sackenovy příručky – *Sacken 1865*) Smolík uznával, čímž na tomto úseku překonal Vocelův *Pravěk*, zároveň ale jej stále kategoricky popíral pro Čechy, kde žádné „*jeskynní prabydliště člověka*“ dosud nebylo objeveno, a tedy o pazourkových nástrojích či keramických „*střepinách nejhrubších*“, starých několik tisíciletí „*nemůže být ani řeč*“. „*Z dosavadních nálezů v Čechách učiněných nelze jinak souditi, nežli že zde nebylo doby palaeolitické*“, uvádí v úvaze o Řivnáci (Smolík 1883g, 308). Přesto však zajistil pro *Památky* článek o současném stavu poznání středoevropského (a náznaků českého) paleolitu (Woldřich 1880).

Smolíkův odpor k **neolitu** se pak stal obecně známým důvodem k jeho odborným i osobní sporům, jak už bylo popsáno výše. Princip tohoto postoje, zcela se rozcházejícího s postupně vítězícím názorem „*univerzitní školy*“,⁹⁸ spočívá kupodivu v jinak progresivní metodě komparace nálezových souborů. Zjednodušeně řečeno: kamenné (hlazené) artefakty se objevují v nálezových celcích (ať už skutečných či domnělých) společně s předměty bronzovými a železnými, navíc podle historických zpráv byly užívány až do středověku, nemohou tedy nálezové celky s předměty pouze kamennými (a tím méně pak ojedinelé nálezy kamenných nástrojů) dokazovat existenci samostatné doby kamenné, protože jsou současné s celky smíšenými. Takové nálezy „*opět a opět všelike plané domněnky o rozličných dobách kulturních na základě kamene, bronzu a železa přesně od sebe oddělovaných naprosto vyvracují*.“ (Smolík 1881c, 549.) Žádná samostatná kamenná doba tedy nebyla. „*Název ten jest samými nálezy docela zvrácen a přiveden, ad absurdum*“.

Smolík vystupuje proti neolitu jakožto „*době leštěných nástrojů kamenných, která se považuje vůbec za pokračování doby palaeolitické a k jejímuž konci dlouhého trvání připouští se už nejstarší předměty bronzové*“ (Smolík 1883g, 308). Je ochoten uznávat jej na severu Evropy s megalitickými hrobkami (Smolík 1884d v referátu o práci H. Petersena z roku 1882), u nás však není dokázáno, že by leštěné nástroje pocházely už z doby tak dávné, jako výskyt nejstarších bronzů u nás (4.–3. stol. př. Kr.), nebo snad dokonce ještě starší, protože na Řivnáci i jinde se nacházejí spolu s předměty o 1000 i více let mladšími; jsou to křehké (často přeražené) nástroje, jaké se nemohly bez bronzů udržet tak dlouho, a ostatně jsou napodobeninami jednodušších nástrojů bronzových (kdyby tomu bylo naopak, muselo by se uznat, že podle českých kamenných nástrojů se i bronzы vyráběly v Čechách „*což si zajisté nikdo troufatí nebude*“).

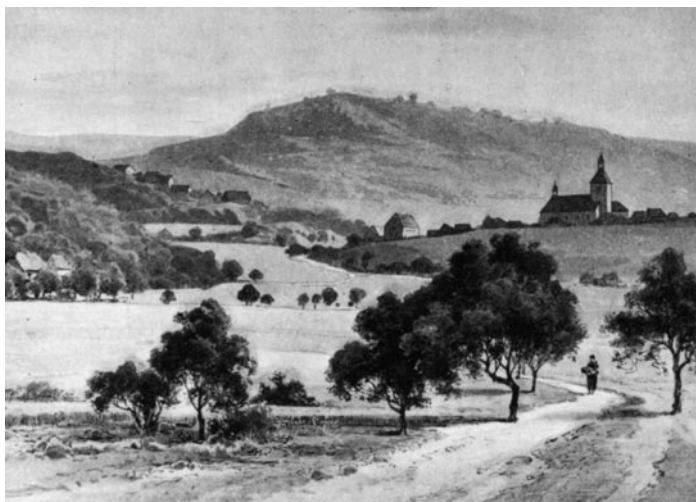
Smolík tedy uznává nanejvýše dělení na dobu **předkovovou** a **kovovou**, a pokud jde o kámen, je ochoten pouze k určitému relativně chronologickému ústupku: nevrtnané výrobky mohou být staré, ale vrtnané nejsou starší než železo potřebné k jejich výrobě.

Z dělení na dobu předkovovou a kovovou vyplývá už také Smolíkův poměr k pojmu **doby bronzové**, který považuje za stejně vágní jako neolit. „*Oba tyto stereotypní názvy jsou nad míru pohodlné, a přitom skutečný to, nechť dím, široký pytel, do něhož se sice mnoho vejde, avšak dosud nám nikdo nepověděl, co patří do spodu a co navrch, tím méně pak, jak se to má uprostřed. Dokud se týče naší vlasti, jsou oba ony názvy pouhá ‚šiboleta‘, jimiž v první řadě se klame ten, kdo užívá jich po cizích*.“ (Smolík 1886f, 332.)

Tento výrok podráždil oponenty, z nichž Ludvík Šnajdr mu vyčetl, že on sám „*činí z celé české prehistorie jediný pytel*“.⁹⁹ A později si Albín Stocký správně povšiml, že pro Smolíka je takovým pytle období nálezů z Hallstattu, k nimž Smolík skutečně často odkazuje a hledá v nich paralely – dokonce např. pro unikátní (středoeneolitický) skříňkový hrob z Velvar, kde Smolíkově ani výskyt rohatého ucha nebo kamenných broušených nástrojů výslovně nevádí ve srovnání s (nej)mladšími z hallstattských

98 Niederle 1894; Buchtela 1909; srov. týž 1915.

99 L. Šnajdr J. N. Woldřichovi, před 15. 4. 1887, koncept (MHMP-oas, fond J. A. Jíra, fasc. 85/1.)

Obr. 31. Vinařická hora u Kladna, na jejímž úpatí bylo nalezeno pohřebiště doby stěhování národů (kresba K. Liebschera, Ottovy „Čechy“ XI, 1903).

(o době železné už se prakticky nezmiňuje), spíše mu vyhovuje práce s kulturními okruhy založenými na paralelách s inventáři význačných, pozornost evropské archeologie poutajících lokalit Hallstattu a La Tène (její archeologický obsah popsal *Smolík 1888a*). Nebyl v tom sám, dokonce i jinak protichůdný Kliment Čermák mu napsal: „*Místo dob správněji věru uživateli okruh vzdělanosti Hallstadtský, La Těnský a p., jenže se toho zase nadužívá.*“¹⁰⁰

Pod pojmem Hallstatt se chápal archeologický obsah tamního pohřebiště, kladeného někdy do doby od 3. stol. př. Kr. do 2. stol. po Kr., jindy o něco dále nazpět, od 5. stol. př. Kr. do 1. stol. po Kr.; po publikaci lokality La Tène se objevilo datování Hallstattu do 9.–4. stol. př. Kr. a La Tène pak mezi 4.–konec 1. stol. př. Kr. S takovým posunem nazpět však *Smolík (1888a, 228–230)* nesouhlasil: v Čechách jsou předměty rázu laténského nejhojnější na Stradonicích společně s předměty doby římské (stojí za povšimnutí, že už *Smolík* rozpoznal v materiálu ze Stradonic „římskou“ složku) a spony či náramky rázu *duchcovského* byly užívány snad po několik století – vyskytují se nejen ve starších žárových hrobech (Kostomlaty n L.), v „hrobech kotlovitých“ s římskými mincemi, byly ještě ve Vinařicích (merovejské období), ale i v prostých řadových hrobech kostrových, obvykle kladených do pozdější doby pohanské (Žižkov u Prahy, Juliska u Podbaby). Takto *Smolík* dochází k závěru, že kultura „la Těnská“ začíná asi ve 2. stol. př. Kr. (kdy – pokud ne až v 1. stol. – končila kultura hallstattská) a laténské spony se užívaly ještě v době stěhování národů.¹⁰¹

To je ukázka, jak mylné a subjektivní mohly být výsledky srovnávací metody při nevelkém množství srovnávacího materiálu, přejímání nespolehlivých nálezových zpráv bez možnosti pramenné kritiky a při dosud nepropracované morfologii typů. Podobně je tomu i s uváděnými „prostými řadovými hroby kostrovými“, jež ve skutečnosti řadové nebyly a do raného středověku („nej/pozdější doby pohanské“) nepatřily – na Žižkově (*Beneš 1874*) stejně jako na Julisce (*Smolík 1882a, 121*) šlo o hroby laténské; *Smolík* patrně znal obě lokality jen z literatury a prostým srovnáním pohřebního ritu – polohy nznak – je spojil dohromady s tehdy už známými pohřebišti raného středověku do jednoho celku (chyba, na kterou sám poukázal v případě „skrčených koster“ – viz výše).

100 K. Čermák J. Smolíkovi, Čáslav 21. 2. 1887 (NM-oa, archiv nálezových zpráv, složka Čáslav).

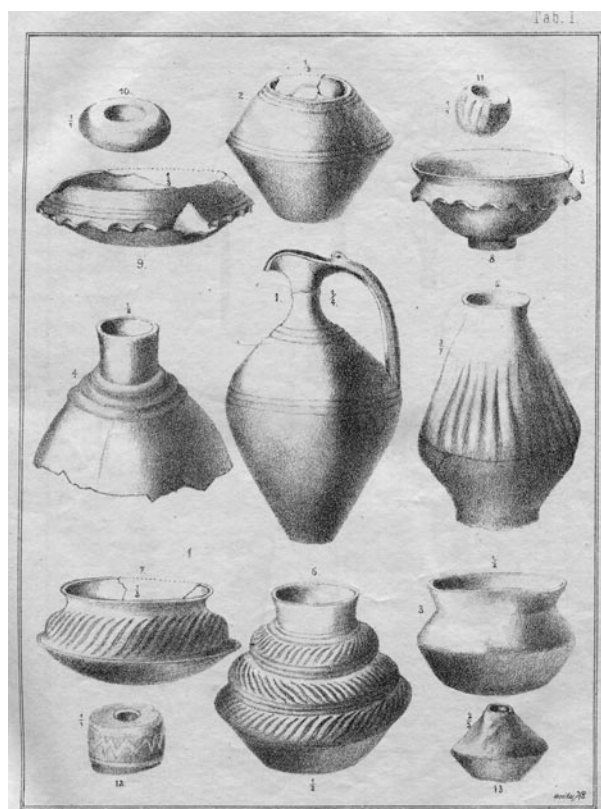
101 Vinařice na Kladensku byly prvním významným pohřebištem doby stěhování národů, zjištěným v Čechách; *Smolík (1878c)* správně porovnal stříbrné spony odtud s nálezy z jihoněmeckých řadových pohřebišť merovejského období, ale srovnání s duchcovskými sponami (snad kvůli železné sponě na tab. II:6) je ovšem mylné. (Pak uveřejnil ještě hrob z Úherců /*Smolík 1886dl*, u něhož správně poznal příbuznost s Vinařicemi, jež byly podle něj o něco starší – 7.–8. stol.)

Jinak ovšem byla archeologická náplň hrobů „nejpozdější doby pohanské či první křesťanské“ známa už od Vocelových časů. „Nádoby z hrobů okrášleny vně čarami vlnitými i kruhovými a na dýnku každé jest znaménko“, uvádí Smolík 1878j a soudí, že je „bude jistě zapotřebí ve sbírkách muzejních /.../ shledati a šíře o nich pojednati“, ale k tomu se pak nedostane – pravěk je mu bližší. Stejně tak, pokud jde o esovité záušnice: hned v prvním článku své redakce *Památek* slibuje k nim „v některém z příštích sešitů /.../ se vrátiti a dobu, kdy se vyráběly a kde, mnohem určitěji stanoviti“ (Vinařice – Smolík 1878c, 28), ale k tomu pak až na jeden kratší článek (Smolík 1884c) už nedošlo.

Když tedy porovnáme jeho „vstupní“ a „výstupní“ představu o pravěku Čech, vidíme, že na konci svého archeologického působení (Smolík 1893; *týž* 1898) už měl Smolík mnohem jasněji o pramenech poznání pravěku, ale svoji koncepci v zásadě nezměnil. Opět dělí pravěk na dvě části – nejstarší dobu předhistorickou (od konce 2. tis. do 7. stol. př. Kr.), kdy předkovové osídlení není u nás dokázáno (a to ani Woldřichovým paleolitickým výzkumem na Jenerálce), protože v hrobech se prý skoro vždy kamenné nástroje nacházejí společně s kovem, a na dobu kovovou. Tu dělil původně na dobu starších a mladších bronzů, přičemž ve starší fázi viděl vývojový sled tří forem hrobů od kostrových k žárovým (nemluví o mohylách). Nakonec přece jen přijal některé novější klasifikační pojmy a dobu kovovou dělil na období kultury hallstattské a počínající laténské (6.–1. stol. př. Kr.), dobu pronikání kultury laténské v období římských vlivů (1.–4. stol. po Kr.) a následující dobu pohanských Slovanů. Do doby hallstattské kultury kladl žárové mohyly v jižních a jihozápadních Čechách. (Podrobněji *Sklenář* 1984a, 62.)

Jen na okraj si připomeňme, že souběžně se objevil systém vytvořený přírodovědцем a archeologem Janem Nep. Woldřichem (*Woldřich* 1894; *týž* 1897; *Sklenář* 1984a, 63), dělicí český pravěk na dobu paleolitickou, mezolitickou, neolitickou a přechodní, bronzovou, halštatskou, laténskou, římskou a slovanskou – tedy prakticky stejně jako později „univerzitní škola“, jež tento systém zakotvila pro budoucnost až dodnes. Woldřich ovšem donedávna působil ve Vídni, stál mimo české poměry a nebyl zde tedy nikdo, kdo by vzal jeho myšlenky za své – určitě ne Smolík, pro kterého byl nepřítelem zejména ten, kdo „vznával“ neolit.

Dodejme ještě, že Smolík, ač vlastenec, nemluví obvykle a zvláště ne v romantickém duchu o **národěch**. Etnoarcheologické otázky ztratily v této fázi dominantní postavení, v raném antropologizujícím pozitivismu dokonce téměř vymizely, ale později se znovu dostávaly do sféry pozornosti. On sám se sice v obecné rovině shodoval s Vocelem, že archeologické aspekty nejstarší české historie, hovořící o Bójích, Markomanech a Češích, a zejména otázku, zda a kdo obýval Čechy před Bóji, mohou zodpovědět pouze hroby (Smolík 1874–77, 805–806), v praxi ale projevoval zdravou skepsi: „*Tak daleko archaeologie dosud nepostoupila, aby s každého přibroušeného kamene, hlazené kosti nebo střepu dovedla stanoviti věk, z kterého to neb ono pochází, tím méně aby z těch a podobných věcí ihned jmenován byl národ, kterému náležely. Toť jsou konce archaeologie vůbec, která však na ten čas jest teprv u svého počátku!*“ (Smolík 1878b, 12.) Byl však ochoten teoreticky uvažovat o řešení pomocí srovnávací archeologie: „*Shledáme-li, že též na jiných, třeba od sebe daleko vzdálených místech nejen takoveto nádoby nalezeny, nýbrž i /.../ uloženy byly, můžeme pak zcela bezpečně souditi 1. že jsou taková pohřebiště vesměs současná; 2. že na nich pohřbí-*

Obr. 32. Keramika z hrobů doby stěhování národů u Vinařic (tabulka ke Smolíkově zprávě, *Památky* XI, 1878).

váno druhdy dle určitého, dávnověkého a zděděného obyčeje a zvyku, kterého po případě 3. šetřil týž národ všude, nechť byl kdekolí usedlý.“ (Smolík 1881g, 620.)

Opakovaně pak charakterizoval nejmenované pravěké obyvatele či přímo „národy“ (ještě v duchu romantické archeologie) podle výbavy hrobů – výskyt mečů prozrazoval národ bojovný, srpy zase lid usedlý, rolnický, jenž „vedl život tichý a pracovitý“ (Smolík 1878g, 60), implicitně či otevřeně = slovanský. Tyto soudy byly stále oblíbené. Tak Ryzner (1880a, b) soudil, že u Únětic pohřbívali lidé usedlí, klidní, rolníci mírumilovní (ve všech hrobech se tu našla jen jediná dýka), lidé, kteří „nevšední pietou ku drahým zemřelým se vyznamenávali“, Smolík (1880g, 454) přičítá tytéž vlastnosti obyvatelům Slánské hory.

O tom, že shodný pohřební ritus znamená etnickou jednotu, byl stejně jako jeho současníci přesvědčen, zejména pokud šlo o pohřby pod mohylami: „*takové shodnosti při větším počtu hrobů by nebylo, kdyby mohly ty nenáležely témuž lidu.*“ (Smolík 1878g, 60.)

Určitý převrat v nazírání znamená Smolíkův výrok, dovádějící do důsledku přesvědčení o cizím původu bronzové industrie: hroby (resp. co se za hroby považovalo) byly donedávna jediným pramenem poznání domácí kultury, přitom ale v hrobech jsou jako milodary uloženy především importy, zatím co o skutečné práci obyvatelstva a o domácí výrobě lze získat poznatky téměř výhradně z hradišť (Smolík 1883a, 194). V praxi se to ale uplatnilo jen u keramiky, ostatní obecnější závěry v daném směru byly minimální.

Hroby s bohatšími milodary byly obvykle vykládány jako pohřby lidí bohatších nebo společensky významnějších, totéž platilo o vyšších a větších mohylách. V těchto otázkách ale Smolík oponuje běžnému mínění: první tezi zpočátku podmíněně uznává (Smolík 1878g, 60) vedle možnosti, že bohaté milodary nebyly u daného lidu zvykem, později s ní polemizuje při hodnocení mohyl na Plzeňsku (Smolík 1883p, 358). K velkým mohylám připomíná, že o takových „*se obyčejně soudí, že kryjí zbytky osob vznešených, avšak proskoumání jich nevedlo vždy k nálezům takovým*“ (Smolík 1878g) a spíše jde snad o nejstarší mohyly na pohřebišti, kdežto později klesala pieta a s ní i náročnost úpravy hrobu.

Shrnutí: Význam Josefa Smolíka pro vývoj české archeologie

Vývojová fáze české archeologie, kterou lze označit jako fázi raného či analytického pozitivismu, trvala jen krátkou dobu dvou dekád. Podle vzoru přírodních věd v ní převládl střízlivý a věcný, kumulativní a deskriptivní přístup ve snaze zajistit dostatek archeologicky zpracovaných a roztríděných pramenů; teprve pak bude podle ní možno přistoupit ke zpracování širší historické koncepce českého pravěku. „*Bude to ještě několik desítek let trvat nežli jasnější názory dobu předhistorickou srozumitelnější učiní, a proto pracujeme a lámejme kámen dál, stavbu provedou potomci – jestliže za něco přece stát budou.*“¹⁰²

Nejen typickým, ale přímo určujícím představitelem tohoto směru byl Josef Smolík.

– Jako **vedoucí osobnost** Archeologického sboru Musea království Českého (jediné odborné organizace tohoto oboru v Čechách) ve dvacetiletí 1874–1893 dokázal vyvést Sbor z deprese a nebezpečí rozpadu po smrti dominantního zakladatele J. E. Vocela a dát mu směr odpovídající době všeobecného dokončení přechodu od romantismu k pozitivismu v evropské archeologii, aniž by podlehl tendenci okolního německého vědeckého světa a vystřídal dosavadní historické zaměření české archeologie integrací do antropologie v dobovém pojetí.

Na druhé straně je pravda, že „*rychlejší tempo a hlubší práce se celkem do české archeologie nedostala*“ (Niederle 1892, 318), to obojí do ní vnesl teprve Smolíkův agilní nástupce J. L. Pič (o něm Sklenář 2025); činnost Smolíkova sboru představovala plynulou pozitivistickou práci spíše formálně sdružených jednotlivců, jejíž gradace – jasně vymezené úkoly a syntéza – byly odkládány na neurčito.

– Jako **vědecká osobnost** stál Smolík v čele první pozitivistické generace českých archeologů. Jako bytostný pozitivista se nezabýval koncepcemi ani syntézou poznatků, pokud nešlo o vnější podněty. Zosobňoval ducha doby v evropské archeologii, obracející se od syntézy k analýze, od tvorby velkorysých historických obrazů k faktografickému poznání, získávání, popisu a třídění materiálu. Právě to chápal jako „*úkol, který vyžaduje pilné práce. důkladných studií a zvláště chladnokrevné vytrvalosti a soud-*

102 F. X. Franc K. Čermákovi, /Kozel/ 12. 9. 1888 (LA PNP, f. K. Čermák, k. 1).

nosti vlastní, nabyté srovnáváním nálezů u nás objevených s podobnými“ v blízké cizině, „dokud se tůče doby nejstarší“ (Smolík 1874–77, 805).

Jeho archeologie zůstávala tradičně zakotvena v humanitní sféře, ale to neznamená, že by nedeceňoval potřebu přechodu k exaktní a metodické práci, čerpající ze sféry přírodních věd. V jeho zájmu o archeologii a numismatiku se osobní zaměření projevilo důrazem na systematickou analýzu nálezového fondu, do něhož zavedl nové kategorie (hromadné nálezy – depoty), obrátil pozornost k sídlištím a monograficky se věnoval vybraným druhům lokalit (hradiště) i nálezového materiálu (typy kamených a bronzových artefaktů).

Za nejpodstatnější vlastnost vědecké práce označoval objektivitu; byl potěšen, že se u nás „v *studiu doby předhistorické znenáhla všechno bezdůvodně a proto liché, věci samé nad míru škodlivě kombinování vytracuje, tak že všude objektivní pozorování a posuzování dostává vrch“ (Smolík 1878–81, 581).* Jako hlavní nástroj práce s prameny uznával a prosazoval srovnávací metodu, v níž navázal na Vocela a snažil se jí zjednat potřebné prostředky podrobným popisem a dostatkem ilustrací.

Zásadní chybou bylo, že (zčásti kvůli tradičnímu nedostatku pramenné kritiky a důvěře v převzaté informace) uvěřil některým německým archeologům, z různých důvodů shledávajícím důkazy proti „nordickému“ systému tří period, a proto zejména odmítajícím neolit (tehdy včetně eneolitu) jako samostatné vývojové období; to se odrazilo i v jeho pokusech o syntézu českého pravěku, pokud k nim byl okolnostmi donucen.

– Jako **terénní archeolog** se uplatnil jen omezeně, vykopávkám se věnoval jen výběrově (především mohylám) a v nutné míře bez skutečného zaujetí, cizí akce však navštěvoval častěji. Kladl důraz na systematickost výkopů, získávání uzavřených nálezových celků, řádný a podrobný popis (bohužel už méně na grafickou dokumentaci). Přes omezenost vlastních zkušeností se snažil opatřit svým současníkům potřebné návody k prokopávání některých typů objektů (zejména mohyl). Patří také k jeho zásluhám, že česká archeologie začala rozeznávat mezi žárovým hrobem a sídlištní jamou, dosud obvykle za hrob považovanou.

– Jako **redaktor Památek archaeologických a místopisných**, hlavního a dosud jediného tiskového orgánu české archeologie, v letech 1878–1884 proměnil tento časopis ve skutečný odborný archeologický list díky tomu, že narůstající odběratelské zázemí mu konečně dovolilo potlačit populárnější náplň druhé poloviny jeho názvu, která kdysi pomohla začínající časopis udržet při životě. Sám významně přispěl k jeho odborné náplni a zároveň se projevil jako pedagog, využívající každé příležitosti k připomínkám a doplňkům, metodickým pokynům a návodům, popisy a terminologií různých druhů artefaktů počínaje a interpretací historického vývoje konče. Jeho *Památky* byly pro české archeology metodickou i věcnou školou.

Nelze ale přehlédnout, že jeho oceňovaná „*solidnost a neoblomná láska k pravdě*“ se v redakční praxi negativně projevila tam, kde za jedinou pravdu považoval své názory a kvůli nesouhlasu s míněním jiných (zejména kvůli uznávání neolitu) uzavřel svým oponentům stránky *Památek* a donutil je hledat publikační možnosti v cizině.

Josef Smolík jako vůdce, či spíše první mezi rovnými v české archeologii 70. a 80. let 19. století, nedosáhl toho vlivu a významu, jaký si vydobily dominantní osobnosti jeho předchůdce Vocela nebo (v určité sféře) jeho následovníka Píče. Ale v těchto letech, kdy se archeologii plně věnoval, položil odborný a metodický základ české pozitivistické archeologie, jehož význam se projeví tehdy, až pozitivismus v nové, vítězné fázi (Buchtela – Niederle – Stocký) vstoupí do 20. století. Zápasu škol kolem přelomu století se už Smolík nezúčastnil – často bezohledné polemiky by ostatně jeho osobnímu založení nevyhovovaly.

Během Smolíkova působení vyrostla celá generace českých archeologů, oproštěná už (s jednou či dvěma výjimkami) od romantismu a nekritického nacionalismu, soustředěná na materiál a jeho popis, na budování sbírek vlastních i veřejných. Jí zanechal svůj hlavní odkaz, vystihující ducha pozitivismu: „*Zůstaňme při posuzování výskumů archaeologických objektivními a práce naše budou moci býti ovšem doplněny, avšak nikdy vyvráceny a jako nepotřebné stranou odstrčeny.*“ (Smolík 1884r.)

Naděje to byla poněkud neskromná, není mnoho prací ve vědě, které by nikdy nemohly být vyvráceny; jde spíše o to, aby nemohl být popřen jejich význam pro vývojové období, ve kterém vznikly a které

ovlivnily. V tom směru můžeme ocenit přání, které kdysi Smolík vyslovil v dopise Klimentu Čermákovi: „Což pak jsme my? Dnes zde, zejtra půjdeme k otcům, avšak to co jsme napsali pokolení příštím, mějž trvalou cenu.“¹⁰³

103 J. Smolík K. Čermákovi, b. m., b. d. (LA PNP, f. K. Čermák, k. 2).

Doba předhistorická od počátků do 9.–10. stol. po Kr.	Hroby	Starožitnosti	Historie
nejstarší doba předhistorická	nejsou – dosud žádné „peulvany“, „dolmeny“ či viklany (snad v okolí strakonickém, ale dosud pod nimi nekopáno)	osídlení dosud nezjištěno, nejsou zde jeskyně ani zbytky staveb na jehlách; tzv. „doba kamenná“ není doložena, stáří kamenných hlazených nástrojů nelze určit – některé jsou i mnohem mladší	národ nelze určit – byl by daleko starší než domnělý dosud kmen keltický
doba kovových předmětů	hroby (časově si blízké, všechny též pod mohylami): 1/ s celými kostrami (nejstarší), 2/ s obojím pohromadě v témž hrobě nebo v hrobech sousedících 3/ jen s popelnicemi (nejmladší, četné, trvaly několik století)	bronzы s ušlechtilou patinou, dokonalé výrobky zdobené (Hradiště u Písku, Rovná, Svijany) – vše importy vyrobené v Itálii (Etruskové), příp. v římském Noriku (okolí Hallstattu), obchodní stezky do Čech Později v hrobech a na hradištích i práce franské a domácí výrobky z kadlubů zde nalézáných, technicky i výzdobně primitivní	obchod až do pádu římské říše, pak převzali Frankové
	hroby popelnicové i s celými kostrami, později už jen kostry v řadách, hlavou k západu (Hředly, Nehasice, Ječovice)	v hrobech předměty stříbrné, železné, skleněné, bronzы hrubší, více olova a zinku), drsná patina – domácí práce, úpadek bronzové výroby; železné nářadí je rovněž domácím výrobkem (na hradištích)	do 11. stol. včetně, žeh postupně vystřídán celými kostrami
(Doba historická)			

Tab. 1. Schéma Smolíkova představy o pravěkém vývoji v Čechách na počátku jeho archeologické dráhy (Smolík 1878b).

Doba předhistorická od počátků do 9.–10. stol. po Kr.	Hroby	Starožitnosti	Historie
<i>nejstarší fáze</i> asi od 2. tis. do 8.–7. stol. př. Kr.	nejsou	„tzv. stanice diluviálního člověka“ v Lubné není dokladem jeho přítomnosti – chybí hroby Neolithické (předkovové) osídlení není dokázáno kamennými hlazenými nástroji (jde o importy donesené potulnými cizími obchodníky (později výroba i u nás). Výskyt 1/ v hrobech – téměř vždy už spolu s kovem, zčásti tedy i mnohem mladší; 2/ na polích – rozorané hromadné nálezy	před výskytem kovů nelze náš pravěk navázat na dějiny starověkého Středomoří
kultura <i>hallstattská</i> a počátky kultury <i>la-tèneské</i> (6.–1. stol. př. Kr.)	první hroby – žárové mohyly v j. a jz. Čechách (blízké bavorským – týž kmen?). Starší velké kamenné, mladší malé. Asi koncem hallstattské fáze skrčené kostry bez mohyl, a/ obložené kameny (Únětice), b/ bez nich (Bechlín, Lovosice)	bronzové výrobky a/ v hrobech, b/ v nálezech hromadných (depotech: Jince, Třtěno) – vše ale import z hallstattské oblasti (obchodní stezky, potulní obchodníci, ti příp. pak i vyráběli bronzы přímo u nás (kadluby). V hrobech /a/ zlato, bronz, dýky aj., jantar, malé tuhované nádoby (Únětice); /b/ větší nádoby, kamenné nástroje, bez kovu; při nich někdy starší kulturní jámy	
<i>římský vliv</i> , doznívání kultury hallstattské a pronikání kultury <i>la-tèneské</i> (1.–4. stol. po Kr.)	ploché hroby žárové, popelnicové s hojnou keramikou (hlavně tam, kde chybí kov). Kultura <i>la-tèneská</i> spíše v kostrových hrobech, v žárových bývá smíšená s římskou	římská kultura v hrobech, na hradištích i v depotech. Obchod přináší hojně římské výrobky bronzové, stříbrné a železné (spony, náramky, faléry). Římskou kulturu prostupuje <i>la-tèneská</i> (obě bývají smíšené – zejména Stradonice), jindy čistá <i>la-tèneská</i> (nejvíce Duchcov)	<i>doba římská</i> (římských císařů)
<i>slovanské počátky</i> (5.–8. stol. po Kr.)	v tomtož období skupina hrobů rázu merovejského (Frankové – dědici Říma)	milodary i keramika v hrobech jemnější, řemeslně hotovené, ozdoby zlaté, stříbrné, bronzové i železné, sklo keramika v nich plasticky zdobená, bez uch, sklo (doba <i>merovejská</i> , 448-752 po Kr.), zboží přichází do Čech obchodem	Slované přišli do Čech v 5. stol. po Kr., ne-li už dříve
<i>slovanská kultura</i> pohanská a přechodní	žárové mohyly, později natažené kostry v plochých hrobech, hlavou k západu (Sušice, Otmíče, St. Bydžov). Mohyly výjimečně – starší žárové (Chedrb), mladší kostrové (V. Petrovice)	nádoby s vlnicí a značkou na dně, esovitě záušnice, denárové mince. Některá hradiska trvají do křesťanské doby (Libušín, Tetín, Levý Hradec)	přechod ke křesťanství není v 11. stol. ještě ukončen
Doba historická			

Tab. 2. Schéma Smolíkovy představy o pravěkému vývoji v Čechách na konci jeho archeologické dráhy (Smolík 1893).

Doba	Hroby	Sídliště (hradiště, kulturní jámy)	Hromadné nálezy
neolithická od (?) do 1. pol. 2. tis. př. Kr.	kamenné výrobky se vyskytují v hrobech všech druhů a úprav (Sulejovice, Bošín, Libeň), často s kovy, nic nelze datovat jednoznačně do neolithu	osídlení není dokázáno, žádný nález kamenného hlazeného nástroje není prokazatelně neolithický; v jamách spolu se střepinami (píchané, voluty), ty se ale nacházejí též společně s kovy	sklady putujících výrobců a obchodníků z ciziny (Čistěves, Osice) pocházejí zřejmě už z doby znalosti kovů
bronzová (asi 1500– 1000 př.Kr.)		starší bronzы (nedokonalé) se u nás nevyskytují	
hallstattská (asi 1000– 400 př. Kr.)	první hroby v Čechách 1/ žárové mohyly v j. a jz. Čechách (blízké bavorským, odkud lid přišel). Nejstarší velké kamenné (Milavče), pak z hlíny a kamene (Husín), nejml. hlinité. Četné dokonalé bronzы, žel. zbraně, keramika. 2/ ploské žár. hroby do sv. Č. ze Slezska a Lužice Bronzы chudé, ker. rázu lužickoslez., ojedinele spony latěneské 3/ hroby se skrč. kostrami nově objev. na Pražsku, starší s kamennými deskami a bronzы (Únětice), mladší se smíšenými kulturami (Bylany)	prakticky všechna známá sídliště (popelité jámy) s rozmanitou keramikou, bronzы aj. v oblastech s hroby 2/ a 3/; sídliště v oblasti 1/ nejsou známa	většina hromadných nálezů v Čechách, ve všech 3 hrobových oblastech: a/ od potulných obchodníků (výrobky celé, téhož tvaru – Soběnice, Svijany, Jenišovice) i různé (Jince), b/ od potulných slévačů (poškozené kusy – Rýdeč, Radětice, Plešivec; kadluby – Zvoleněves, Vepřek)
latěneská (4. stol. př. Kr.–1.po Kr.)	hroby s kostrami – bronzы (duté polokoule, spony, kruhy, žel. zbraně, skleněné a lignitové náramky; datování mincemi od 1. st. př. do 1. po Kr.)	hlavně Stradonice (pozdní kult. latěneská a také kult. římská), jinak známo nedostatečně (ojedinělé jámy)	jediný nález – Duchcov
římského císařství (1.–5. stol. po Kr.)	hroby se spálenými těly v sev. polovině Čech (Dobřichov) popelnice keram. (na kruhu) i bronz., br. ozdoby, spony, žel. zbraně, hojné římské výrobky	opět hlavně Stradonice, jinak jen popelité jámy na několika lokalitách (zejména Tuklaty); lid bojovný pěší i jízdní, už usedlý, pevná stavení (klíče)	jediný nález – Holubice
stěhování se národů (5.–8. stol. po Kr.)	hroby s kostrami – nečetné mezi Prahou a Poohřím římský obchod končí, nový ráz franský či merovejský (Úherce, Vinařice, Podbaba)	nejsou známa	nejsou známy
konec doby pohanské (8.–9. stol.)	žárové hroby v mohylách, prosté, chudá výbava (jižní Čechy, Chedrbí)		
první doba křesťanská (9.–11. stol.)	řadové hroby s kostrami (Libice, Zákolany, Želenice, Sušice), kroužky s s-ovitým zakončením, žel. nářadí, keramika-vlnice, dat. denáry	hradiště (Levý Hradec, Butovice, Hostim, Bukovec) – některá trvají do křesťanské doby kulturní jámy v jejich okolí obsah obdobjí, prostý a chudý	

Tab. 3. Schéma Smolíkovy představy o pravěkém vývoji v Čechách po konci jeho archeologické dráhy (Smolík 1898).

Přílohy

Příloha 1

Smolík 1878b: Jak se soudí o předhistorické době jinde a u nás? Památky archaeologické a místopisné 11, 5–24. (Výňatky ze str. 11–24. Poznámky pod čarou odpovídají originálu.)

A jak medle můžeme souditi na *zjištěných* nálezů základech o předhistorické době své vlasti?

Pokud se týče nejstarší doby předhistorické, mají se u nás věci jinak než dále na západě. Neboť dosud nepodařilo se nalézt ani jeskyně ani zbytků stavby na jehlách, které by druhdy sloužily za bydla nejstarším obyvatelům této země, ovšem země nikoli omezené nynějšími hranicemi politickými, nýbrž pásu zemského v poríčí buď hořejšího toku Labe /.../ nebo v poríčí Vltavy rovněž se všemi řekami a jich přítoky. Avšak u nás dosud ani skutečných hrobů nalezeno nebylo, které by se podobaly oněm, jež na severu „peulvany“ nebo „dolmeny“ slují, a v nichž se obyčejně vedle celých koster někdy i na bobku sedících kromě hrubých hliněných nádob a kamenných nebo koštěných zbraní a nástrojů ničehož jiného zejména z kovu nevyskytuje. Známo sice, že v okolí strakonickém zjištěny byly takové balvany buď přes sebe položené, nebo o sobě ze země trčící,¹⁰⁴ avšak nebylo dosud pod nimi skoumáno, a dokud se toho nestane, nelze nikterak tvrditi, že balvany ty jsou skutečné hroby. Rovněž ani viklany, u nás zde i tam nalezené,¹⁰⁵ nemůžeme dotud za hroby považovati, dokud náležitě proskoumáno nebude alespoň jejich nejbližší okolí, když se snad pod ně dostatí nelze. Máme-li se vůbec v archaeologii dodělati časem určitých nezvratných výsledků, musíme se cvičiti nejprve v trpělivosti a v nepředpojaté soudnosti, kterou zcela objektivně pohlížíme na věci motykou a rýčem opatrně z útrob země na boží světlo vynesené, tedy počínati si vůbec musíme jako fysik neb lučebník při tom neb onom experimentu, kterému nejprve a především musíme umožniti zcela volný průběh a konečný výsledek přijmouti tak, jak skutečně se mu jeví, a nikoli nesmí vyváděti z něho to, čeho sám si přeje. Dosud se u nás podobné balvany a viklany vydávaly za možné hroby nejstarší, nejeden pak milovník domácích starožitností onu možnost měl za skutečnost, a přece na ten čas, jak shora uvedeno, o tom nijak určitě souditi nelze. Přáli bychom si, aby to hroby byly, neboť by jednak jimi důkaz podán byl, že už v šedém pravěku vlast naše obydlena byla národem daleko starším, než za jaký se má a míti může domnělý dosud kmen keltický, a jednak bedlivý, skoumavý pohled do těchto pradávných hrobů zajisté by nemálo objasnil dobu dosud temnou rouškou úplně zahalenou, dobu, kdy slunce osvěty ani prvními paprsky nepolíbilo žírné naše kraje.

Pochybujeme o tom, že by kdokoli se odvážil třeba z nemalého počtu zbraní a nástrojů kamenných hrubých i leštěných sem tam v naší vlasti jednotlivě vykopaných, jež Museum chová, souditi o tak zvané „kamenné“ době u nás. Neboť takové třeba nalezištěm zjištěné, nechtě o sobě nalezené nebo i s hliněnými nádobami dodané starší památky nedokazují ničehož o věku, z kteréhož skutečně původ svůj vzaly, poněvadž k stanovení té neb oné doby, do které by se nálež některý položití mohl, nedostačí pouze mlat nebo střep, nýbrž alespoň obsah celého hrobu se vším všudy, a ještě vydatněji několika hrobů pospolu vykopaných. Tak daleko archaeologie dosud nepostoupila, aby s každého přibroušeného kamene, hlazené kosti nebo střepu dovedla stanoviti *věk*, z kteréhož to neb ono pochází, tím méně aby z těch a podobných věcí ihned jmenován byl *národ*, kterému náležely. Toť jsou *konce* archaeologie vůbec, která však na ten čas jest teprv u svého *počátku*!

Z této nejstarší doby nemáme tedy u nás žádných, rozhodně přesvědčujících, současných památek.

Z následující doby, která označena jest už předměty kovovými, nalézáme zde hroby s rozličným obsahem. V jedněch totiž leží pouze celé kostry, na př. v hrobech u Rovné blíže Písku a u Chlumu č. vesnice Chlumské blíže Chudenic objevených,¹⁰⁶ v jiných složeny jsou jen popelnice. a ještě v jiných nalézají se popelnice spolu s kostrami nechtě už v téměř hrobě nebo v hrobech sousedících. Poněvadž předměty a milodary ve všech těchto hrobech objevené, zejména bronzové, podobou, technickým provedením, ušlechtilou patinou a p. tomu nasvědčující, že pocházejí z dob nikoli valně od sebe vzdálených, dlužno z toho souditi, že i rozličné tyto způsoby pohřbívání mrtvol co do času daleko se od sebe nerozcházejí. Na všechn způsob považujeme hroby s celými kostrami dokud se týče za nejstarší, k nim pak se řadí hroby s popelnicemi i kostrami (třeba kusými, jimž ta neb ona část schází t. j. byvší spálena do popelnice se položila, kdežto ostatní část těla vedle byla pochována, jak to nalézáme v hrobech hallstadtských¹⁰⁷) a teprv po těchto bychom položili úplně spalování mrtvol, tedy pouhé popelnice.¹⁰⁸

104 Pravěk 571; srovnej též 125,

105 Památky III, 299.

106 Pravěk 41, 42.

107 Das Grabfeld von Hallstadt ... v. Dr. Ed. Freih. v. Sacken.

108 Jen tak případně vzpomínáme, že Římané začali spalovati mrtvoly za císaře Marka Aurelia, kterýžto způsob

Tento poslední způsob pohřbívání trval u nás, soudíce dle velikého počtu popelnic, jež se po celé naší vlasti s rozličnými předměty kovovými a jinými vyskytují, po několik století. Kdežto dle mínění našeho nejstarší dosud u nás hroby s kostrami celými a spolu s bronzovými milodary té dokonalosti jak shůra uvedeno vyskytují se větším dílem o sobě jednotlivě, nalézáme už pouhé popelnice hromadně a často v řadách tak že z jedné řady dvě tvoří s jednou řadou druhé vrcholy trojúhelníku . . . . .¹⁰⁹ Možná, ano se pravdě podobá, že hroby nechť s kostrami nechť s popelnicemi, jež nyní o samotě a často s nasýpanou mohylou nalézáme, kryjí zbytky druhdy osob slavných, avšak tolik na jisto tvrditi můžeme, že lid, jenž své mrtvé pochovával hromadně nebo do řad na totéž posvátné proň místo, byl už značně pokročilý, chtěje tomu, aby nejen každý za živa, nýbrž i po smrti nalezal se v kruhu svých přátel, příbuzných a p.

A tak uplynulo zajisté mnoho století, kdy se mrtvoly největším dílem u nás spalovaly, až nadešla nová doba, která se v hrobech označuje předměty stříbrnými, železnými, skleněnými a též bronzovými, které však už mají zcela jiný ráz, a sice hrubší prvějších, skládají se z kovů, jež bychom v takovém množství marně hledali v bronzích starších (z mědi, poměrně málo cínu, více pak olova a zinku), mají drsnou patinu a jsou vůbec takového druhu, který zcela zřejmě naznačuje úplný úpadek výroby bronzů. V hrobech s takovými milodary nalézáme pak už opět popelnice i celé, kostry, až ještě v pozdějších už jen poslední a sice v řadách, položené obyčejně hlavou k západu, se vyskytují. Dvojí tento způsob pohřbívání, soudíce opět jen dle předmětů v hrobech takových objevených, vzal u nás počátek, když od západu první paprsky vysílalo křesťanství do naší vlasti, a v celé té době přechodní, která ještě ani v XI. století úplně ukončena nebyla, velmi pozvolna ustupovalo spalování mrtvol, až konečně pohřbívání celých těl stalo se všeobecným. A z této doby pak jsou u nás hroby v řadách, v čemž poznati možná starostlivou církev, která získavši sobě živé o to péči vedla, aby též mrtvé kolem sebe shromážděny měla. Do těchto časů klademe hroby u Hředel pod Džbánem, u Nehasic, Ječovic a j. objevené.¹¹⁰ K tomuto současnému kladení do hrobů mrtvol i popelnic, což se u nás dalo tedy ve dvou zcela rozličných, od sebe dalekých dobách, nutno jest míti zvláštní zřetel, neboť mimo to, jak ten neb onen hrob jest zroben, nelze nám často leč jen s předměty kovových a jiných v něm nalezených o tom souditi, náleží-li do prastaré neb už mnohem pozdější doby.

Tímto pozvolným rozvíjením doby předhistorické naší vlasti došli jsme svrchu k hrobům, dosud u nás nejstarším, a bude potřeba u nich se pozdržeti. V těchto, jak už podotknuto, vyskytují se buď vedle celé kostry, buď vedle popelnice, někdy i v této, bronzové předměty dokonalé, řemeslné práce /.../ ozdobeny okrasami lahodnými, technicky správně provedenými, které pokrývá ušlechtilá patina barvy malachitové. Ký div, že pozorovateli těchto němých svědků lidského v práci pokroku vůbec a v metalurgii zvláště namane se otázka: kdo byli ti, již v tak dávném, šedém věku, o němž uspokojivé zprávy žádný starší spisovatel nepodává, dovedli hotoviti takové kusy mistrovské?

Pohlédneme se prvě po těchto znamenitých předmětech v našem národním Museum. /... Popis: konvice z Hradiště u Písku, „turbaný“ z Rovné, „jinecké bronzý“, štítová spona z Brozáněk, „svijanské labutě“ / ... který as národ dovedl věci takových?

Povázíme-li, že každá výroba má svůj počátek, rozkvět a úpadek, mezi předměty však zde vyjmenovanými a mnohými jinými že nelze nikde pozorovati práci začátečnickou, nedokonalou, neb z části znetvořenou, /.../ tož zajisté nabudeme přesvědčení, že bronzová tato díla umělecká původ svůj vzala u jakéhos národu starého, jenž pouze dlouhověkým cvikem, nadán jsa mimo to zvláštní vymyšlivostí tvarů a okras, zjednal si takové zručnosti technické a podivuhodného vytříbeného vkusu. A rozhlédneme-li se pak buď skutečně po museích a sbírkách archaeologických jiných zemí, aneb proskoumáme-li bedlivě jen vyobrazení předmětů tam chovaných, tož shledáme, že snad není u nás jediného kusu (vyjma labutě svijanské) do této nejstarší doby náležejícího, který by nejen v střední Evropě, nýbrž na severu, západu a zejména jihu rovněž v hrobech pradávých nalezen a nyní tu neb tam u veliké vážnosti chován nebyl. Mimo to jest počet takových děl uměleckých u nás a jinde nalezených tak veliký, shoda pak všech, a nikoli jen v podobě, velikosti, tvaru, nýbrž i v okrasách a vůbec v celém technickém provedení tak nápadná a úplná, že nelze souditi jinak, nežli že vesměs všechny ty a takové předměty bronzové, mistrovské práce, pocházejí od jediného národu, který už v dávnověké minulosti nad jiné vynikal známostí směšovati kovy vůbec a vyráběti z nich k nejrozmanitějším účelům předměty uvedené. Že tento národ též jednou začal a učil se bronz směšovati, že tudíž také u něho výroba věcí bronzových měla počátek, o tom pochybovati nelze, avšak v té době, kdy jeho výrobky dostaly se téměř do všech zemí evropských, byl už v plném rozkvětu, což ovšem dokazuje o velikém jeho stáří. A za takový jednak prastarý, jednak metalurgie znalý národ

pohřbívání trval ještě za císaře Galliena (tedy celkem asi od r. 161–260.) Oba způsoby pak, totiž spalování a kladení celých mrtvol byly, nechť díme v módě, až do času císaře Konstantina Velikého (t. j. asi od r. 260–324), načež později opět byly mrtvolý pohřbívány celé (Archiv f. Anthropol. B. VII. 1874.)

109 Pohřebiště Rosické. Pam. IX. 154.

110 Pam. IV. 95; V. 285; hředelské byly teprv odkryty r. 1876.

už od pradávna kladen býval národ etruský, který v pravěku v Kampanii a staré Etrurii rozšířen byl. Dříve nežli Gallové do Itálie vtrhli (r. 389 př. Kr.), bydleli Etruskové též při řece Padu, a když nepřítel tuto krajinu pustošiti začal, uhnuli se do Toskánska a severně do hor, kde ještě přebývali okolo narození Krista. Ne-li dříve, tož zajisté při objevení se Gallů usadily se rodiny etruské v starém Noricum u bohatých dolů solných nedaleko nynějšího Hallstadtu, o němž tamější hroby s dostatek svědčí. /... *Doklady o bronzové výrobě Etrusků u Livia a Plinia.*/

Dostačí zajisté, abychom z uvedeného seznali, že nejstarší bronzové předměty u nás nalezené původ svůj vzaly buď v Itálii aneb Noricum a sice v okolí nynějšího Hallstadtu. V době pozdější, když s vítěznými voji římskými pošinul se celý obchod na západ (Rýn) a na sever (Dunaj), dostávaly se k nám bronzы, ovšem jiné, z těchto končin.

Zbývá ještě, abychom důminku svou o původu starších věcí bronzových, u nás objevených, dotvrdili jednak cestami obchodními, kterými k nám donášeny bývaly, a jednak nálezy samými. /... *Podrobný výklad o solné cestě z Hallstattu přes Šumavu a podle Vltavy, dokládanou nálezy „staroitalských“ bronzů v Povltaví (stezka linecká) až k Labi, odkud obchod pokračoval k severu, dále o stezkách k Otavě a dalších stezkách do Čech až po severovýchod.*/

/22/ Na konec tohoto posuzování starší doby předhistorické u nás nelze nám mlčením pominouti domněnku už několikrát uvedeného starožitníka Sadowského,¹¹¹ že totiž Etruskové několik století př. Kr. docházeli na baltické moře pro jantar skrz Čechy. Uvádíť zajisté, že Etruskové z Hallstadtska dostavše se přes Dunaj k nyn. Linci, odtud putovali k nyn. Jihlavě přes české hranice k nyn. Německému Brodu /... *atd.*/ Milerádi bychom k tomu ke všemu přisvědčili, poněvadž v tak veledůležitém spojení jihu se severem v době nejstarší teprv by naše vlast doznala velikého významu obchodního, avšak scházejí nám právě v oněch místech nálezy současných starších bronzů, kterých v těch končinách dosud úplně postrádáme. /.../

/23/ A takto při pozvolném rozvíjení doby předhistorické u nás, stanovením cest obchodních a posuzování předmětů bronzových, které v době té vedle mincí (ovšem nikoli němých, t. j. bez písma a na ten čas bez určitého významu) předním jsou vodítkem každého archaeologa, dospěli jsme nejen k době, kdy panství Římanů na Rýně i Dunaji za své vzalo, t. j. do konce IV. stol., nýbrž kdy i s Británií římský obchod docela pominul, což se klade rovněž jen souzeno dle římských mincí tamtéž hromadně nalezaných, do r. 450 po Kr. Dědicové římské kultury a můžeme říci též obchodu stali se jednak Frankové, jednak národové severní, u kterých tedy obou asi v dobách uvedených hledati dlužno též počátky domácí výroby předmětů bronzových i železných. A tyto počátky jsou skutečně na nich patrné, porovnáme-li je se staršími výrobky buď římskými, staroitalskými neb etruskými, a sice nikoli jen v hrubším provedení divokých, necht' díme, ornamentech složených buď z celých zvířat znetvořených aneb jen ze škaredých hlavic, nýbrž i v lučebním složení směsi bronzové vůbec. /.../

U nás pak v hrobech i mimo tyto na př. na Hradištích, setkáváme se též s prací franskou, avšak rovněž i s předměty takovými, které necht' svou jednoduchostí zevnější úpravy, necht' počátečnickou ornamentikou a vůbec celým svým primitivním rázem prozrazují celkem nízký stupeň techniky a z velké části už pocházejí z kadlubů, kterým podobných tu i tam zde nalezeno bylo.

/24/ Pravili jsme shora, že každá výroba má svůj počátek, že dostoupí svého vrcholu a zase klesá, až vymizí. Nuže počátku výroby bronzů u nás, jak prvé povědino, zjistiti nelze, neboť veškeré starší bronzы svědčí už o plném rozkvětu – úpadek však poznáváme v těchto posledních výrobcích, jichž kadluby zde vykopané pečlivě sbíráme, považující je za dílo domácí. Kadluby takové u nás vším právem pokládati můžeme za první, necht' díme, pionéry průmyslu kovového vůbec a obchodu zvláště. Bronzové pak předměty v nich ulité, které větším dílem jsou drobnější šperky, nejsou sice úhledné, nicméně nás přece opravňují k pronešení úsudku, že v dobách těch, když od západu osvěta nesená křesťanstvím mocnými vlnami – bohužel i krvavými – rozproudila se na východ, a rozličnými těmi stezkami pomezními prolínala do západních krajin naší vlasti, nalezla zde náš lid nikoli jen tak pokročilý, že veškeré železné nářadí hospodářské i domácí sám si robil (čehož důkazem jsou četná naše „Hradiště“), nýbrž už tak vnímavý a jí přístupný, že se už zkušeti jal svou dovedností i na věcech ozdobných které se vždy a všude považují za pouhý „luxus“. Na některých našich kadlubech slévaly se mimo ozdoby železné též stříbrné i zlaté, a sice takového rázu povšechného, že veškeré tyto tuzemské výrobky srovnávající je s jinými, spolu s nimi nalezenými, nelze nám zčásti položití leč do konců doby předhistorické.

---

111 Drógy handlowe. Tamtéž podotýká, že labutě svijanské jsou patrné stopy obchodu fenickéhož jihu k baltickému moři, avšak ničímž to neodůvodňuje. V archaeologii není vůbec ničehož snadnějšího jako výrok: „mám za to, že ...“ Avšak naproti tomu není ničehož nesnadnějšího nežli důkazu provésti o témž mínění.

Příloha 2

Smolík 1893: Praehistorie česká (heslo Čechy, Dějiny kulturní, část 1.)
Ottův slovník naučný. Šestý díl. 1893, 271–274.

Doba předhistorická, právě jako doba historická, začíná v každé zemi, krajině a p., zkrátka na každém místě zvlášť. Když Řím na rozhraní našeho letopočtu rozkazoval téměř celému tehdy známému světu, bylo ve střední Evropě ještě temno a když se v Gallii za Merovovců už šířilo křesťanství, a pozvolna sice avšak vítězně postupovalo k východu, panovala v Čechách ještě doba předhistorická a udržela se zde téměř do IX.–X. stol. Stopujeme-li pak minulost naší vlasti od této prvními paprsky historie poněkud osvětlené doby nazpět, tedy od známějších věcí k méně známým, a čerpáme-li ze tří hlavních pramenů, které se k jejímu poznání prýští, totiž z hrobů, bydlíšť čili hradišť a nálezů hromadných, přicházíme k těmto koncům: Ještě v XI. stol. po Kr. pochovávali naši předkové své nebožtíky mimo společně na hřbitovech též o sobě, v lesích a hájích, kladouce je do prosté země tak, že hlava mrtvolky směřovala k západu, nohy a tedy i obličej k východu. Dle staršího zvyku dávány do hrobu nádoby bezuché nepochybně s jídlem a pitím, na jejich povrchu vyryty čáry vlnité; vne na dně často vidíme vypouklý jakýs obrazec obyčejně geometrický. Milodarů shledáváme zde poskrovnu, nejčastěji na jednom konci do ~ zahnuté náušnice (záušnice) rozličné velikosti buď stříbrné, stříbrem plátované, bronzové nebo měděné, a někdy český denár Břetislava I. neb II., též Vratislava II., jenž po starodávné tradici přiložen byl k nebožtíkovi (aby zapraviti mohl převozného Charontovi na onen svět), jak zjištěno v hrobech u Starého Bydžova, v Sušici pod Svatoborem, u Otmyk blíž Hořovic a j. Obyčejně bývají hroby ty ploské, tedy na povrchu ničím neoznačené, a dosud málo jest známo hrobů s tímž obsahem, které jsou zemí nasypány čili mohyly, jako na př. u Velkých Petrovic blíž Nechanic, kde se vyskytl též denár Břetislava I. Starší těchto mohyl s celými kostrami jsou jiné se spálenými těly a rovněž s nádobami s vlnitým ornamentem, jaké objeveny byly u Chedrbí nedaleko Čáslavě, a svědectví vydávají o tom, že předkové naši těla nebožtíků též spalovali.

K těmto hrobům co do času položení můžeme rozličná bydlíště a hradiště v Čechách, z nichž nejedno původ svůj vzalo v době pohanské a obydlené dostalo se do doby křesťanské. Sem náleží zejména Vlastislav u Lovosic, Libušín u Smečna, Tetín u Berouna, Levý Hradec při Vltavě, který stál už r. 884, když Bořivoj I. zde zbudoval kostel ke cti sv. Klementa, a jehož předhradí obydleno bylo ještě v XI. stol. jak nalezené tam denáry Břetislava I. dosvědčují.

Sestoupíme-li hlouběji do století VIII.–V. po Kr., setkáváme se v hrobech též s takovými milodary, jež mají ráz *doby merovejské* (448–752). Staliť se Frankové dědici kultury římské a vtisknuvše výrobkům svým zvláštní ráz, donášeli je, jako jejich předchůdci, na východ. Úprava hrobů v tomto období neliší se od předešlých, avšak milodary i nádoby jsou nejen hojnější, nýbrž i úhlednější. První záležitosti v předmětech velkým dílem řemeslně pracovaných ano ozdobných, a to zlatých, stříbrných, bronzových a železných. Nádobky hliněné jsou velmi vkusné, mnohé s plastickými ornamenty, a vedle nich vyskytují se též skleněné pohárky, úhledné misky a korále, avšak též korále hliněné s barevnými vložkami, a jiné z jakési látky pryskyřičné, kostěné hřebeny, bronzové kroužky atd. Do této doby padl sice první paprsek historický, avšak sotva dopadl, již opět zmizel. Mám na zřeteli zprávu Fredegarovu, v níž k r. 630 zaznamenáno jméno krále Sama a zpráva o jeho vítězné bitvě u Vogastisburku, za který se pokládá hradiště řečené Úhošť jinak Burgberk u Kadaně. Francké starožitnosti u nedalekých Úhošťan a Pětipsů vykopané domněnku tuto platně podporují.

Sestupujeme-li hlouběji do předhistorické doby naší vlasti, přicházíme do doby římské čili lépe řečeno do *doby římských císařů*, jichž voje hnuly se od Rýna zpět během V. a od Dunaje koncem IV. stol. Za vítězným pochodem Julia Caesara do Gallie (r. 58 př. Kr.), právě jako za římskými pluky císaře Augusta k Dunaji (r. 12 po Kr.) hrnuli se římská obchodníci do zabraných zemí a zaplavili svými tovary nejen tyto, nýbrž zasilali je potulnými překupníky daleko za hranice římského panství. Tuto kulturu římskou shledáváme u nás v hrobech, na hradištích i v nálezech hromadných. Záležít ve všelikých výrobcích stříbrných, bronzových a železných, a setkáváme se s ní v podobě nejrozmanitějších spon, náramků, ozdobných desk okrouhlých (fallerae), přazek, nádob, závěsků, prstenů a ozdob vůbec. Hroby, v nichž nalézá se římská práce, jsou větším dílem ploské se spálenými těly, jejichž popel do hliněných nádob, často puklicí přikrytých, obyčejně baňatých, větších i menších, buď ornamentovaných nebo hladkých, tuhou natřených, šedých nebo červených. A kde bronzových artefaktů z jakýchkoli příčin nebožtíkům s dostatek dáno býti nemohlo, hleděli pozůstalí nedostatek ten nahraditi větším počtem hliněných nádobek, okřínů, misek, šálků a p., jichž buď v popelnici nebo kolem ní rozestavených nacházíme 10 a více. Do této doby římské vniká a mocně jí prostupuje jiná kultura, zvaná la-tèneská, kterou shledáváme v hrobech se spálenými těly rovněž jako s celými kostrami. Milodary v těch i oněch hrobech bývají často smíchány, tak že tam nalézáme artefakty obou kultur, zejména zbraně a ozdoby největším dílem železné, totiž dlouhé dvojsečné meče, puklice se štítů dřevěných, hroty od kopí, nože, zvláštního druhu spony z jednoho kusu drátu rozličné tloušťky uměle svinuté, a vedle toho bronzové spony římské, přesky, kruhy, železné nůžky ovčářským podobné a p. Železné zbraně bývají často zohýbány a třeba několikrát přehnuty. Bronzové milodary u celých koster

záležitosti mimo jiné ve sponách podobných oněm ze železného drátu svinutým, zvláště pak v kruzích s dutými polokoulemi, jež u mrtvoly buď na nohou (nad kotníky) nebo na ruku sledujeme; mimo to nalzáme tam pasy z článků (kroužků) železných i bronzových, na nichž obvykle bývá záponka bronzová s háčkem v podobě ptačího krčku. V takovýchto hrobech se spálenými těly bývají často popelnice buď hladké buď rázovitěho povrchu bez drobných okras, vedle nich však též nádoby drobnější. V hrobech se spálenými těly u Zlivi blíže Libáně, v Holubicích u Budče a j. převládá kultura římská, kdežto v takovýchtéž hrobech na př. u Dobřichova blíže Peček (na dráze) smíšená jest tato s kulturou la-tèneskou, která opět má vrch v hrobech s celými těly u Horních Kšel, Nového Bydžova, Stradonic u Peruce, v Pátku u Loun a j. Nikde však obě tyto kultury nejsou tak prostoupeny a promíchány jako na hradišti nad Stradonicemi u Berouna, a nikde v tak hojném počtu nebyly la-tèneské bronzové spony a náramky objeveny jako u Duchcova.

A překročíme-li rozhraní našeho letopočtu, a pustíme-li se ještě hlouběji, totiž do I.–VI. stol. př. Kr. setkáme se v hrobech naší vlasti s *počátky doby la-tèneské*, spolu však poznáváme rozsáhlou a nad míru bohatou *kulturu hallstattskou*, jejíž poslední, t. j. nejmladší výstřelky pozorovati lze ještě v hrobech z prvních století po Kr. Za doby hallstattské se u nás celkem mrtvoly spalovaly, a v jejich počátcích i později kladly se popelnice do hrobů, nad nimiž zbudována mohyla buď z kamenů nelicných a zemitou vrstvou přikrytých až do výše 2 i více metrů, nebo mohyla pasová, kde vrstva hlíny nasypaná nad hrobem zavalena byla vrstvou kamene, na který opět přišla hlína atd. do rozličné výšky; při zpodu mají tyto mohutné náhrobníky 5–14 m v průměru. Takové mohyly, soudíce dle obsahu a celé kořisti z nich, klademe na ten čas za nejstarší hroby vůbec naší vlasti. Táhnou se od západních hranic z Domažlicka v širokém pásu v poříčí levého břehu Vltavy na sever až ke Kladnu, a na jih až za České Budějovice po obou březích Vltavy a Malše. Mohyly zvláště na Domažlicku až ke Štáhlavům a Kyšicím u Rokycan nejen svým zevnějškem, kamenným jádrem a celou úpravou, nýbrž i svým obsahem a milodary nápadně se shodují s mohylami na sousední půdě bavorské, tak jako by pocházely tu i tam někdy od jednoho a téhož kmene. Nalzáme ovšem podobně zbudované mohyly též jinde v Čechách, na př. u Roztok blíže Prahy, ano až u Něm. Brodu a severovýchodně u Nahořan blíže Nového Města n. M., avšak jsou to dosud úkazy jednotlivé, u nichž na ten čas říci nelze, zdali a jak souvisí s oněmi četnými skupinami na západě. Uvedených mohyl vysokých a při zpodku širokých poměrně mladší jsou mnohem menší mohylky jiné, které v počtu několika set pohromadě jen jako kopečky kryjí zbytky spáleného těla na př. klabavské, ačkoli i v nich bývají milodary – třeba skrovné a drobnější – z doby hallstattské. – Této doby charakteristika vůbec záleží v artefaktech bronzových nad míru jemně a bohatě ornamentovaných, nechť to jsou puklice, kotouče, náramky, „turbany“, jehlice, pásy buď z bronzového plechu nebo článkované a emailované, členky a jiné ozdoby. Ze zbraní vynikají meče zvláště s bohatě okrášlenými jilci, hroty kopí, dýky, vkusně vykrojené nože s řapíkem, vše z bronzu; někdy jest pouze jilec meče bronzový a čepel železná. Nádoby bronzové budí pozornost lahodným svým tvarem a úhlednými okrasami rytými a puncovanými na povrchu; popelnice pak a menší nádoby hliněné, veskrze v ruku hnětené, překvapují řemeslným provedením a vkusným zevnějškem; bývají tuhované, ano černě lesklé, a na nich ozdoby geometrické někdy křídou vyplněné; též závitky ze zlatého drátu a úzké zlaté třásně byly v mohylách těch objeveny (na př. v Hladomří u Hradiště blíže Blovic).

Asi na konec doby hallstattské můžeme snad položit u nás hroby ploské, vyložené buď nelicnými kameny nebo plotnami z břidly, pískovce a p., v nichž leží těla skrčená asi tak, jako když člověk si lehne na bok a kolena přitáhne k hořejší části těla. Kostry ty bývají velice zetlelé, dlouholebé, a milodary jejich záležitosti ve větším počtu jantarových korálů, v jehlicích bronzových s úškem na hlavici, v náušnicích buď z drátu bronzového neb zlatého uměle svinutých, v náramcích, dýkách, šídlech a p. Nádoby malé tuhované vyskytují se zde jednotlivě. Takové kostry skrčené známe u nás též z hrobu v pouhé zemi vykopaných; leží buď na pravém nebo levém boku a není u nich ani stopy po milodarech kovových; pouze větší nádoby a nástroje kamenné hojněji v nich nalzáme. V nejbližším sousedství hrobů oněch i těchto bývají starší kulturní jámy. Ke kamenným hrobům toho druhu náležejí hroby u Čechoviček, Únětic, Zvoleněvsí a j., k ostatním pak hroby u Bechlína blíže Roudnice, u Dvorců blíže Prahy, u Lovosic a j.

Z téže doby hallstattské (ne-li ještě starší) známy jsou u nás *hromadné nálezy* předmětů bronzových, z nichž bohatstvím zvláště nález jinecký a křténovský u Loun; sem patří nález pálstavů pod Tuhoštěm u Švihova, jiný u Soběnic, u Jizerního Vtelna, u Čepů blíže Pardubic, u Chvojenců blíž Sezemic, asi 600 bronzových knoflíků a několik ozdobných desk z Libkovic u Roudnice, pak labutě svijanské a j.

Veškeré bronzové artefakty z této a předcházející doby římské byly k nám importovány cizími obchodníky. Tovary hallstattské poznali obyvatelé naší vlasti docházejíce pro sůl k Dunaji asi v ta místa, kde je nynější Linec, kam po řece Travné byla dovážena z Hallstattu. Nepochybně už tehdy bral se odtamtud solný obchod k Vltavě a podél této dále do naší vlasti po stezce později „linecká“ nazvané, jako jiným směrem stezkou řečenou „zlatá“ kolem nynějších Prachatic přicházelo se za obchodem k Dunaji do okolí nynějšího Pasova.

V době římské k oběma těmito stezkám zemským přibyla stezka „domažlická“ vedoucí k Řeznu (*Castra regina*). A když během času cizí ti obchodníci seznali, kdo se po jejich tovarech shání a rád je za obilí, skot i brav, vydělané

kůže, sýr, med vosk, tkaniny a snad i rýžované zlato vyměňuje: vydali se sami do naší země se svým zbožím, obcházeli s ním jednotlivá bydliště, směňovali je zde a opatřivše si při tom staré bronzové polámané a jinak už nepotřebné předměty, přepalovali je a v kadlubech, zde teprve zhotovených z toho nové artefakty slévali. O tom nás poučují *hromadné nálezy* bronzových předmětů celých a neopotřebovaných, jak shora připomenuto, dále nálezy bronzů polámaných a kousků rozmanitých okras, nástrojů a zbraní, z nichž téměř žádný jednotlivý kus celý sestavit nelze, jak toho důkazem nálezu u Bíliny, na Stráži u Radětic nedaleko Příbramě a j., konečně rozličné kadluby zejména zvoleněveské, které přímo poukazují na potulné obchodníky zvané „marchands fondeurs“.

Sestupujeme-li však ještě hlouběji do VII., VIII. atd. století př. Kr., opouštějí nás kovové artefakty, čímž úplně ztrácíme spojitost naší vlasti se zeměmi kulturními na jihovýchodě, zejména pak s oblastí Středozevního moře, která dosud se pokládá za kolébkou bronzové kultury. Setkáváme se sice u nás s rozličnými hlazenými předměty z kamene, jako s mlaty vrtanými, dláty, klíny, sekerami a p., a to nejen v někdejších bydlištích, na hradištích řídkěji v hrobech, nýbrž často i na polích po různu ve vrstvě hořejší málo jen centimetrů pod povrchem; avšak kromě tohoto případu posledního objevují se skoro všude jinde ony hlazené nástroje a zbraně ve společnosti předmětů kovových. Mimo to bývají často z takových hornin, kterých u nás jest buď velmi poskrovnu nebo jichž zde vůbec není, tak že se podobá pravdě, že větším dílem odjinud sem jako hledaný tovar přinášeny byly. Pokud se pak týče hlazených nástrojů, jež se na polích vyskytují téměř na povrchu, ač nepocházejí-li ze starých rozoraných bydlišť, pokládám je za zbytky „hromadných nálezů“ t. j. někdy sem uložených předmětů, které později pluhem byly zachyceny a po staletí sem tam roznášeny, čímž se mělká jejich poloha nyní vysvětluje. Poněvadž pak u nás na nejednom místě objevily se vedle kamenných mlatů též vývrtky (čípky z dřer), jinde i mlaty nedovrtané, hotoveny byly některé tyto předměty zajisté u nás a sice řemeslnými lidmi původně snad cizími, práce té dokonale znalými, kteří asi právě tak robili zde hlazené nástroje kamenné, jako oni „marchands fondeurs“ artefakty bronzové. Že se později chopili práce té i domácí obyvatelé, o tom není pochybnosti, ano jest jisto, že se zde jako jinde hotovily hlazené ty předměty dle potřeby i v dobách mnohem pozdějších, jak tomu nasvědčují i hroby a stará sídliště. Z toho tedy, že skutečně se u nás takové hlazené kamenné artefakty dosti hojně vyskytují, nemůžeme na ten čas uzavírat, že zde žili lidé kovu vůbec neznající, tedy už v době, která se „neolithickou“ nazývá a přibližně as do druhého tisíciletí př. Kr. klade. Neboť k závěrkům tak důležitým a dalekosáhlým neopravňují nás ani na př. hromadně nalezené úštipky pazourkové u Bukvice blíž Jičína, ani tak nazvaná stanice diluviálního člověka u Lubna blíž Rakovníka rovněž s hojnými pazourky spracovanými. a sice mimo jiné i proto, že se o vyrabitelích věcí těch, t. j. o jejich bydlištích a hrobech, zařízení oněch i těchto ničeho dosud neví. Konečný úsudek o tom budiž ponechán dalším výzkumům, kterých úlohou bude spolu rozřešení otázky: byla-li naše vlast už v tak hlubokých dobách vůbec obydlitelná čili nic.

Příloha 3

Smolik 1898: Domácí archaeologie předhistorická. In: Památník na oslavu padesátiletého panovníckého jubilea Jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I. Vědecký a umělecký rozvoj v národě českém 1848–1898. (Oddíl Ic. Dějepisectví.). Praha, 65–79. (Kromě úvodu o vývoji archeologie v Čechách, str. 65–66. Poznámky pod čarou odpovídají originálu. Zkratkové odkazy na literaturu – české, vídeňské a německé časopisy, Vocelovy a Píčovovy práce – uváděné téměř za každým úsekem, jsou vypuštěny.)

Jak už připomenuto, přidržel se Wocel ještě trojdílné soustavy nordické, kdežto o několik roků později buď dle hmoty, z níž předměty shotoveny jsou, neb dle epochálních nalezišť a srovnáním stejných typů artefaktů samých nabylo vrchu rozdělení na dobu:

A) neolithickou, B) bronzovou, C) hallstattskou, D) latěnskou, E) římského císařství (I. až V. stol.), F) stěhování se národů (merovejskou, V. až VIII. stol.), G) z konce pohanství (VIII. až IX. stol.) a H) počátku křesťanství (IX. až XI. stol.).

Žádná z těchto dob neskončila náhle, spíše pozorujeme všude nejen přechod z jedné do druhé, nýbrž můžeme trvání a opakování se některých předmětů zejména takových, jež si každý sám z kosti, kamene a p. vyrobiti mohl, sledovati i v několika po sobě jdoucích dobách.

Prameny, z nichž na základě dosavadních výzkumů čerpáno, jsou: *I. hroby, II. sídliště (hradiště, kulturní jámy) a III. hromadné nálezy.*

A) Doba neolithická.

Čistá doba neolithická v Čechách dosud prokázána není. Objevují se sice zde rozličné hlazené předměty z kamene, jako dláta, klíny, sekery, vrtané mlaty a p. a to nejen v hrobech, sídlištích a jamách, nýbrž i na polích porůznu v hořejší vrstvě nikoli hluboko pod povrchem, jakož i hromadně na témže místě; avšak jednak naleziště sama, jednak ostatní věci s nimi se často vyskytující, zejména kovové, nepřivádějí nás k úsudku, že by to vše náleželo do čisté doby neolithické.

I. Hroby.

Už veliká rozdílnost takových hrobů vespolek, neméně i způsob, jak bylo pohřbíváno tomu nedovolují, abychom inventáře jejich položili do téže doby vůbec, nechť ji nazýváme jakkoli. Neboť jednou vyskytují se věci hliněné, kamenné a kostěné při mrtvolách na znaku natažených v řadových hrobech buď neobložených, buď kamennými plotnami vyložených (Lhotka u Žatce), nebo při kostrách skrčených v hrobech skřínkových (Sulejovice, Bošín u Rožďalovic už s kouskem bronzu) též v hrobech nikoli v řadách, nýbrž v nepořádku rozložených s kostrami buď nataženými nebo skrčenými (Hospozín), ano i při kostře, jež v hrobě seděla (Solany), nemluvíce ani o hrobech žárových (u Libně, Kotlářky v Košířích), které shledány též vedle kosterných (u Lovosic).

II. Sídliště.

Podobně se to má s kulturními jamami, kde v popelité půdě mimo celé i kusé primitivní nástroje kostěné, rohové, kamenné a pazourkové objevují se střepiny často též s takovým ornamentem, jako v některém z uvedených hrobů, tak že současnost jedné s druhými upříti se nemůže. Povrch hliněných předmětů bývá ozdoben pupiky, zhusta přilepenými páskem řetízkovým, štípaným nebo šňůrovým, dvojitými čarami do zikzaku vedenými s výplní tečkovanou neb čarkovanou, též pásmem píchaných neb čarkovaných dlouhých ramen, jež z téhož místa pod okrajem nádoby vycházejíce čím dále tím více se rozstupují (ornament monnsheimský), řídkěji přichází voluta atd. (Kamenomost, Podbaba, Přemyšlení, Ročov, Divice, cihelny u Čáslavi a j.). Avšak i v jamách s takovýmto inventářem objevují se tu a tam předměty bronzové (Přemyšlení, cihelny u Čáslavi a j.).

III. Hromadné nálezy.

Pokud se týče hromadně nalezených nástrojů kamenných jako na př. v Čistevsi (u Sadové) v počtu asi 30 kusů pěkně hlazených dlát, seker, mlatů a p. nebo u Vosic (blíže Pardubic) výše 20 kusů z břidlice shotovených, tož samozřejmě, že bývalý jich hotovitel a majitel, nechť člověk cizí nebo domácí, sám pro sebe si jich v takové hojnosti nevyrobil, nýbrž spíše, aby s nimi obchod vedl asi tak, jako v době mnohem pozdější se svými tovary bronzovými obcházeli sídliště řemeslníků vyrábětelé a slévači (marchands fondeurs). Když jsou takovéto hromadné nálezy u nás zjištěny, můžeme pravděpodobně kamenné nástroje, jež při polní práci maně nacházíme, považovati za zbytky buď rozmetaného časem hromadného nálezu, buď pohřebiště nebo sídliště. Můžeme-li však obchod s těmito předměty položit až do doby čistě neolithické, která svým koncem se klade do první polovice druhého tisíciletí před Kr., o tom sluší pochybovati tím více, poněvadž vyskytují se často kamenné artefakty též z hornin, jichž u nás jest buď po skrovnu nebo vůbec není, což by ukazovalo na obchod zahraniční. Ostatně takové hromadné nálezy v zemích baltických nejsou žádnou vzácností (na př. v stetinském muzeu vyloženy jsou tři a v stralsundském pět, dle: Verhandlung der Berl. Gesellsch. für Anthropol. 1888, p. 117).

Na základě uvedeného podobá se spíše pravdě, že člověk, který v tak hluboké dávnověkosti do této země přišel, byl už kovu (bronzu) znalý, třeba ho pro vzácnost jako tovar importovaný z pravidla ani do hrobů nekladl ani při běžné práci domácí neužíval, nýbrž si největším dílem potřebné nástroje z kosti, parohu, kamene a pazourku (Bukvice) robil sám a je též do hrobů dával.

B) Doba bronzová.

Dle dosavadních zkušeností postrádáme v Čechách nejen čistou dobu neolithickou, nýbrž i starší dobu bronzovou, tak že naše nejstarší zjištěné hroby s milodary bronzovými spadají až do doby hallstattské. Pravda jest, že se u nás v hrobech, jako v Hallstattě, objeví ještě ten nebo onen milodar typu staršího, nežli který *rozhoduje* pro dobu hallstattskou. Avšak dobu každého hrobu, po případě celého pohřebiště, neurčuje artefakt typu nejstaršího, nýbrž ostatní s ním vydobyté artefakty mladší asi tak, jako při hromadném nálezu mincí stanoví nejmladší mince dobu jeho zakopání. Ostatně známo, že veškeré bronzové předměty, které se vůbec pokládají za starší, nalézáme u nás velice řemeslně a dokonale spracované, z čehož plyne, že bronzová kultura v té zemi, odkud se k nám importem dostaly, byla už tehda v stadiu velice pokročilém, ne-li na nejvyšším stupni, což se mohlo ovšem státi teprv během času. Pocházejí proto tyto za starší vůbec pokládané artefakty už z pozdější čili mladší doby bronzové, a poněvadž jiných nedokonale aneb dokonce primitivně shotovených výrobků, za stejných okolností nalezených, u nás není, máme za to, že k nám z počátku doby bronzové žádné přinášeny nebyly. Další důsledek všeho toho pak jest poznání, že *každá* země neprodělala *všechny* fáse doby předhistorické, nýbrž dle povahy její půdy a klimatických poměrů, že se na jednom místě usadil člověk dříve a na druhém později, tak že předhistorie právě jako historie v rozličných zemích začíná v rozličných dobách.

C) Doba Hallstattská.

I. Hroby.

I. Mohyly. Při západní hranici země České táhnou se mohyly v širokém pásu asi od Chotěšova přes Břasy ke Mži a jejím přítokům Klabavce, Radbuze, Úhlavě a Úslavě, odtud jižně od poříčí Otavy a Blanice k Netolicům, pak k Plavnu, Doudlebům a zpět k severu po obou březích Vltavy, její přítoků Malše, Lužnice se Smutnou až k ústí

Otavu, a dále na sever k Litavce (kde leží Komorsko a Kočvary) a přes Mži k Velké Dobré u Kladna. Tyto mohyly souvisí s jinými v Bavorsku, rovněž širokým pásem až k řece Lechu se prostírajícími, tak že se podobá pravdě, jako by v téže době předhistorické asi mezi Lechem a Vltavou usedlý byl národ, který stejným způsobem svým zesnulým mohyly byl sdělával. Nicméně v tom, jak nebožtík se dostal k poslednímu odpočinku, patrný jest veliký rozdíl mezi mohylami v obou zemích. Kdežto totiž v mohylách bavorských pohřbena jsou největším dílem *celá těla* a vedle nich bronzové artefakty doby starší, nacházíme v našich mohylách s jedinou snad jen výjimkou *těla spálená* s milodary, jež se hlásí jen z části k hallstattské době starší, většinou pak k téže době mladší ano i k počátku následující doby latěnské. Vzpomenutá jediná mohyla stanovena byla u Chotěšova blíž Jesenic, kde celá kostra ležela na znaku od severu k jihu. Můžeme tedy říci, že mohyly v Čechách se spálenými těly vzaly svůj počátek, když starší pohřbívání celých těl blížilo se už k svému konci. Na tento přechod ukazovaly by některé mohyly bavorské, v nichž shledána část těla spálená a druhá nespálená, kterýžto způsob dvojakého pohřbu u nás v mohylách dosud zjištěn nebyl.

Majíce tyto rozdíly v pohřbívání v mohylách bavorských a našich na zřeteli, nemůžeme souditi jinak, než že lidé, jichž popel uložen v našich mohylách, přišli sem od západu a sice tak, že byvše po dlouhou dobu usedlí v Bavorsku, během času tlačili se k východu, až přes nynější západní hranice země České, kde se usadili a rozšířili v tom širokém pásu, jak shora vylíčeno. Výstřelky mohyl těch sahají ojedinelé až k Roztokům na Vltavě; dále k východu jich není až se opět vyskytují u Nahořan blíž Nového Města na Metují, rovněž se spálenými těly a milodary z doby hallstattské, jako výstřelky současných mohyl slezských.

Pokud se týče složení mohyl, rozeznáváme tři způsoby. Popelnice se zbytky spáleného těla položila se do jamky, zasypala vrstvou hlíny a celá plocha okružní v průměru až 8 m pokryta kameny, na které naneseny jiné a srovnány do kužele asi 3 m vysokého. Mezery mezi kameny vyplněny okolní zemí, kterou též celá mohyla přikryta; u mnohých mohyl bývá kolem jamky kamenný věnec vyplněn hlinou a nad ním kužel jako prvé. Mohyly ty, dokonale zbudované, pokládají se za nejstarší (u Milaveč, Chrastavy, Luženice na Domažlicku, některé u Štáhlav, Velké Dobré a j.) – Jiný způsob složení záleží v tom, že na popelnici buď do jamky uloženou, nebo na povrchu půdy kameny obstavenou a přikrytou nasypána vrstva hlíny, na ni položena vrstva kamene (na p. břidlice), na který opět nanesena hlína atd. střídají se tyto dvě vrstvy do vrcholu kužele; celá mohyla přikryta pak zemí (na Husíně u Klatov).

V mohylách třetího způsobu bývá na půdici vrstva popela (až 10 cm mocná) promíchaného s nedopálenými kůstkami, patrně z hranice sem přinesenými; a teprv pod tím stojí v jamce na kamenné desce popelnice kameny obstavená a nádoby v ní i mimo ni; někdy nachází se popel prostě v jamce bez popelnice (Ostřetice u Klatov). Vše to jest pak zasypáno pouhou zemí do kužele, na jehož vrchol položeno několik větších kamenů, jež se během času do mohyly zabořily tak, že jest nyní nahoře proláklá. Takové hroby neodolaly zhoubě časové a s malou výjimkou jsou nyní rozlezlé, tvoříce nepatrné vydmutiny (pod „Velkou skalou“ na Klabavce a j.); pokládají se za nejmladší mohyly v době hallstattské. – Také se přihází, že v hořejší polovici kamenného kužele uhodí se na pozdější pohřeb, a sice buď na popelnici (hemerský revír u Bechyně) nebo na celou kostru (u Dejšiny, ležela od z. k v. jako u Velké Dobré). Též jsou známy dvě až tři kamenné mohyly pod jedním společným povlakem zemitým, tak zvané „dvojče“ (u Milaveč) a „trojče“ (v lese „Háji“ tamtéž). Mohyly nacházejí se obyčejně ve skupinách, nedaleko od sebe, a známe jich v Čechách na 2000 (pouze u Klabavy a Horomyslic snad 800).

V mohylách rozhodně převládají milodary bronzové, železných bývá poskrovnu a to jen zbraně (dvousečné meče a hroty od kopí). Bronzový inventář skládá se obyčejně: z mečů, pálstavů, dyk, hrotů od kopí a oštěpů, z náramků neuzavřených kruhového průřezu se zahrocenými konci, jiných širších s vyrytými geometrickými ornamenty, nebo s ryhami po celé délce nebo širče několikrát vedenými, náhrdelníky jsou šroubovitě stočené, na koncích hladké a do háčku zahnuté; ze záponek z drátu do dvou souvislých růžic v podobě osmičky svinutých, zvláště však z dlouhých pro tuto dobu význačných jehlic buď s táhlým hluboko ryhovaným krčkem, nebo s hlavíci ploskou, vydmutou, též pouze do spirálky zatočenou; zřídka zde bývají spony lité s tváří lidskou neb zvířecí a s patkou zpět ohnutou; nádoby vytlačenými ččkami a žeběrky okrášlené s přínýtovaným úškem; veliké duté kruhy z tepaného plechu, na povrchu rytými obrázky zdobené, prolamované široké přesky, delší závitky ztlouští brku z úzkého proužku plechu, falery rozličné velikosti s povrchem vkusnou rytbou pokrytým, koňská udidla, ozdobné knoflíky a j. Ze zlata objeveny spirály ze silného drátu, náušničky (Hradiště u Písku) a tenké proužky (Hladomří). – Nádoby hliněné jsou buď baňaté (též amfory) rozličné velikosti povrchu necht hladkého, necht drobnými polokoulema zvnitř vytlačenými nebo vyrytými dvojnásobnými krokviemi s výplní čarkovanou aneb šrafirovanou zdobeného, – buď to jsou úhledné džbánečky s dlouhým hrdlem a krátkým rozšířeným spodkem, vkusně ornamentované, aneb šálky s uchem a mísy *uvnitř* vyrytými geometrickými obrázky okrášlené. Mohyly zemité bývají zpravidla mnohem chudší na předměty bronzové, za to bohatší na hliněné nádoby rozličné velikosti. Z bronzu přicházejí další jehlice s kulatou hlavíčkou, úzké vykrojené nožičky, lunully s prolamovaným řapíkem a j. drobtiny ne vždy dostatečně zachovalé, nýbrž spíše odrobené. Hliněné nádoby, uložené v popelnici a mimo ni jsou buď hrnečky, šálky, nebo okřínky.

2. *Ploské hroby žárové.* Na východní straně země České v porčí Labe a jeho přítoků, zejména Orlice Divoké i Tiché, Kamenice (Chrudimky), Doubravy, Cidlina, Maliny až Jizery nacházejí se největším dílem v úrodné půdě rozsáhlá pohřebiště s ploskými hroby žárovými. Nejsouce ničím označeny objevy bývají náhodou, ačkoli původně najisto každý hrob nějak byl znatelný, poněvadž jest dosud každý o sobě a není povědomo, že by do hrobu staršího udělán byl hrob mladší. Hroby ty jsou jakoby pokračování podobných hrobů od severu z Lužice a severovýchodu ze Slezska k nám se táhnoucích na důkaz, že as nynější politické hranice země České v těch místech v době předhistorické žádného národnostního rozhraní netvořily asi tak, jak jsme to viděli na straně západní při mohylách. Jako výstřelky hrobů lužických známa jsou pohřebiště na severozápadu u Veselí nedaleko Ústí nad Labem, u Libochovan pod Litoměřicemi a blíž Cítolib u Loun v porčí Oharky.

Složení ploských žárových hrobů se vůbec od sebe valně neliší. V hloubce asi 40 cm až 1.20 m objeví se poměrně veliká popelnice, buď prostě v zemi postavená aneb kameny roubená, bez poklice aneb přikryta poklicí neb střepem. V ní kromě hlíny nalézá se popel a nedopálené kůstky z lidského těla někdy přikryté na plocho rozmáčknutou lebkou (Rosice u Pardubic) a skrovné milodary s několika menšími nádobkami. Kromě popelnice bývá zde často mísa, naplněná hlinou i popelem a v ní též jedna nebo dvě nádoby. Kolem těchto nádob větších rozestaveny jsou okřiny, šálky, osudí a p., z nichž někdy tři i čtyři vloženy jsou jeden do druhého. Bronzové milodary jsou zde vůbec chudé a železné ještě řidší.

Zvláště pozoruhodná jest v hrobech těch keramika, vynikající nejen rozmanitostí tvarů, nýbrž zvláště vkusnými a pečlivě provedenými ornamenty. Nádoby rázu lužickoslezského jsou v hořejší části téměř podoby válce, jenž se k dnu rozšiřuje v baňatý spodek; na rozhraní obou částí bývají dvě úška. Ornamentovány jsou takové nádoby, z nichž některé tuhované, pouze v největší baňatosti, a sice buď soustředními polokruhy dole otevřenými, jež od sebe oddělují skupiny širších čárek shůry dolů tažených. aneb kosmo vedenými ryhami. Jiné nádoby se širokým válcovým svrškem sůžují se as v poslední čtvrtině výšky k malému dýnku; větší z nich (popelnice) jsou hladké a bez úšek, kdežto velice úhledné malé takové nádoby jsou ornamentovány šrafirovanými trojúhelníky, čarami dokola a podélně, na celém spodku vedenými. Rovněž typické jsou nádoby podoby dvou skomolených kuželů, půdicemi k sobě obrácených. Krom toho rozmnožují inventář hrobů těch rozličné nádoby baňaté s úšky i bez nich, šálky široké a mělké s uchem přes okraj vystupujícím, nechtě hladké nebo s čarkovanou ozdobou, pak hrnce větší i menší s pupiky pod okrajem a s uchem neb zcela hladké a bez ucha, dětské řehtačky v podobě koule, lahvičky a j. Neobyčejné jsou malé pohárky rohu podobné (Ředice, Svijany), misky s nožkou (Plaňany) a mísy uvnitř čarkovaným a věncovým ornamentem opatřené (Dražkovice). – Z bronzových milodarů zde přicházejí zápony z drátu do dvou souvislých růžic v podobě osmičky svinutých (Svijany), obloučné jehlice s hlavicí kulatou, též jako makovička přizpůsobenou ploskou, vydmoutou se středem kuželovitě vytáhlým (Dražkovice), vroubkovanou nebo jen do očka zahnutou a p. Latěnská spona vyskytla se dvakrát na témž pohřebišti (Měník), otevřené náramky širší, na nichž krokve z čárek jsou složené, vyskytují se zřídka (Dražkovice), nýbrž spíše náramky buď lité průřezu kruhového s konci zahrocenými, buď ze silnějšího drátu s konci přes sebe sahajícími aneb z tenkého plechu; otevřené náhrdelníky šroubovitě stočené (ryhované) s konci hladkými do háčku zahnutými, trubičky ztlouští brku z drátu svinuté, malé spirálky na drátku navleknuté (naušnice), knoflíčky, šipky s tulejkou, šídla a p. – Ze železa bývají zde nože s rovným hřbetem, kruhy, uzdy a j. (Zárybník u Kouřimi). – Též ojedinělé kamenné předměty zde nalézáme, zejména pazourkové šipky a úštipy, škrabadlo (Ředice), část klínu, mlat pěkně vykrojený (Přední Ovenec) a malé provrtané destičky, nepochybně závěsky pro děti (Svijany).

Keramika v těchto hrobech valně se liší od oné v mohylách; snad jen mělké mísy zdobené uvnitř geometrickými obrazci by ukazovaly na jakési spojení. Nicméně máme přece závažné důvody, z nichž jakousi souvislost mezi hroby obojího druhu poznáváme. Sem náleží nejprve téměř úplné scházení fibulí, nechtě latěnských nechtě římských, o nichž známo, že, jakmile se k nám dostaly, nabyly velikého rozšíření a zůstavše dlouho v nepřetržitěm užívání přetrvaly nejednu kulturní dobu následující. Ony pouze dvě dosud známé fibule latěnské z hrobů měnických nás o tom poučují, že hroby ty dočkaly se ještě počátku jmenované doby sahající ostatním svým inventářem bronzovým do doby starší. Spojovacím článkem jest zápona z bronzového drátu svinutá ve dvě růžice v podobě osmičky, pak otevřené náhrdelníky šroubovitě stočené a delší i kratší jehlice buď na hořejším konci v délce několika centimetrů vroubkované, aneb s hlavicí kulatou, ploskou, do očka zahnutou a p., neméně otevřené náramky na koncích zahrocené, nožíky a šipky s tulejkou.

3. *Hroby se skrčenými kostrami.* Tyto zjištěny u nás teprv r. 1879 a sice blíž Únětic u Roztok na Vlt. (Čeněk Ryzner). Od té doby pozorovány na 30 pohřebištích, která se nacházejí as v čtyřmilovém okruhu kolem Prahy vyjma po jednom v Polabí: u Nymburka, Roudnice (Bechlín) a Lovosic, pak na Veliši u Jičína. Počet hrobů na témže pohřebišti bývá zpravidla malý. Na ten čas rozeznáváme dvojí složení.

a) Jedny hroby, a to as nejstarší svého druhu, jsou v řadách dosti pravidelných a tvoří skříny z kamenných ploten složené zděli 1.70 m a šíří 0.80 m. Mrtvola v hloubce as 0.70 m leží skrčená buď na pravém nebo levém boku s hlavou k jihu, nohama k severu (též jv. – sz.) nebo naopak. Hroby ty na povrchu označeny nejsou a přichází se na ně náhodou při hlubším orání jako na předešlé hroby žárové. Inventář hrobů takto složených skládá se

velkým dílem z určitých typických milodarů. Zboží hrncené zastoupeno zde zvláště nádobkami malými, které jsou většinou svérázné, bezuché, buď hladké nebo s pupíky při okraji, ne-li v největší baňatosti. Ryté ornamenty jsou zde neobyčejné. Pozoruhodný jest jejich okraj ostře sehnáný čili zříznutý, a málo jich s okrajem rozšířeným tak, aby pod ním byl profilovaný krček, v kterémž případě mívají úško při zaokrouhleném spodku (Únětice, Čičovice, Zvoleněves, Osluchov, Holubice, Dřínov Neprobilice a j.). Kromě toho zde bývají baňaté džbány s uchem při okraji (Osluchov, Holubice), poháry s táhlým válcovým hrdlem (Čičovice, Zvoleněves), šálky a baňaté hrnečky s uchem (Neprobilice) – vše bez rytých ornamentů. – Z artefaktů bronzových vyniká typická jehlice s mírně rozšířenou hlavičkou, z které vystupuje úško (únětická). Bývá v každém hrobě tohoto složení a dosud neobjevila se v žádném jiném, tak že jest vůdčí pro tyto hroby. Jiné jehlice mají nahoře buď kroužek, buď jest zde drát do očka zahnutý nebo rozklepaný do lopatičky na konci shroutené. Náramky lité jsou otevřené, hladké, s konci více méně zahrocenými; jiné vysoké buď z úzkého plechu do několika závitů stočené (Únětice, Neprobilice), aneb podoby delšího po délce rozříznutého válce hustě ryhovaného (Zvoleněves, Řisuty). Úhledné jsou malé svitky (naušnice) z drátu bronzového nebo zlatého, dvoj- nebo čtyřnásobného (Zvoleněves). Neobyčejně bohaté jsou hroby ty na jantar, z něhož zde nalezeny korále na celé šňůry, a mimo ně i celé čyřhrané kusy provrtané, které s trubičkami z bronzového drátu nebo plechového proužku ztlouští brku se střídající tvořily někdy velice vkusný náhrdelník (Únětice, Dřínov). Též bronzové perličky s válečky z kůstek ptačích nařezanými náležely as k téže ozdobě hrdla. Bronzová sídla zapuštěná do kostěné násadky, krátké dýky, ploské pálstavy, dláta a p. doplňují bronzový inventář (Brázdím, Řisuty, Osluchov a j.). Žádné fibule z jakékoli doby zde nebylo, ani milodarů železných, spíše po skrovnu předměty kamenné, zejména z pazourku (Čičovice).

b) Jiné hroby se skrčenými kostrami hláší se svým složením i celým inventářem ke kultuře jiné, která objevena na rozsáhlém pohřbišti bylanském u Českého Brodu. Hroby ty nejsou kameny obloženy, nýbrž v prosté zemi, až 4 m dlouhé a 2.5 m široké, při hloubce 0.8 m. Téměř v každém shledáno několik koster větších i menších (dětských). V jednon. p. ležela kostra skrčená na pravém boku, jiná rovně na znaku a při nich stála popelnice se zbytky spáleného těla mrtvolky třetí. V jiném hrobě scházely některé části kostry byvše spáleny a do popelnice uloženy. Skrčené kostry ležely buď od j. k s. nebo naopak, též od z. k v. a jedna na levém boku od v. k z. Z tohoto trojího způsobu pohřebního soudí se, že pohřebiště bylanské pochází dílem z rozhraní od spalování do pochovávání celých těl, a podává nám obraz na jedné straně pohřebního kultu dokonávajícího a jiného, jenž v obyčej přicházel. S tímto promíchaným složením hrobů těch souvisí i jejich inventář, který dokonce postrádá oně rázovitosti, jakou jsme pozorovali při hrobech předcházejících, přimykaje se patrně k obsahu mohyl a hrobů žárovných. Nádob rozličných, často tuhovaných, byla zde nemalá hojnost, zejména shledány baňaté popelnice (amfory), též podoby tykve, úhledné poháry s vysokým válcovým, vkusně ornamentovaným hořejškem a krátkým zaokrouhleným spodkem, šálky s uchy, okraj přesahujícími, mělké mísy buď hladké nebo uvnitř geometrickými obrazci zdobené, dětské řehtačky a pod. – Z bronzových artefaktů byly zde jehlice s kulatou hlavičkou neb s „labutím“ krčkem, ale žádná pro tyto hroby tak významná jehlice „únětická“, dále náhrdelník šroubovitě ryhovaný, pinceta, škrabátko a háček na kroužku navléknuté, jehelníček, náramky z tlouští silnějšího drátu buď zavřené nebo otevřené s bakulkami na koncích, koňské udidlo, duté knoflíky s pupíkem uprostřed a s očky po obvodě a p. Ze zlata nalezen svitek z dvojnásobného drátu (prsten). – Mimo železné kruhy (náramky), kotouče ze silného drátu, nože s vykrojeným hřbetem a udidla objeveny ve velkém množství provrtané zuby zvířecí (též v Přemyšlení), pak korály jantarové i kamenné, nožíky z pazourku, kamenná dláta, klínky, sekérka s otvorem a – lignitový náramek, tak význačný pro dobu latěnskou. – Jak ze všeho vysvítá, stýká se na pohřebišti bylanském několik kultur předhistorických, což se zdá ukazovati k tomu, že mezi hroby, kameny nevyložené, dostaly se během času sídelní jámy s obyvateli novými tak, že dnes nelze už na jisto určit, kam až sahá hrob a kde začíná jáma.

II. Sídlíště.

Na popelité jámy vůbec uhází se náhodou dosti často, ale určit dobu, do které ty neb ony z nich náležejí, stíženo jest zejména tím, že jejich obsah není tak průhledný jako inventář hrobů. Jámy ty mimo celé neb poškozené artefakty kostěné, kamenné a p. bývají největší, dílem vyplněny zemí, popelem střepy a zvířecími kostmi, což vše je promícháno až na dno, kde se často objeví opálené kameny – někdejší ohniště. Z pouhých střepin stanoviti dobu jich původu a trvání jest velmi nesnadno, poněvadž se zde starší oblíbené ornamenty udržely as po dlouhou řadu let, ano jich v domácnosti ještě užíváno, když už mladší byly „v modě“. Totéž se může říci o nástrojích kostěných a kamenných, poněvadž si je každý mohl zhotoviti sám, a také zhotovil i v době, kdy kovové věci nebyly už žádnou novinkou. Nejprůhlednější můžeme souditi přibližně o stáří toho neb onoho sídlíště z předmětů bronzových a železných, přiběříme-li k nim zvláště ornamentiku nádob i střepin, a porovnáme-li vše s *obsahem prozkoumaných hrobů*.

Na základě uvedeného položili bychom as do doby hallstattské dosud známá sídlíště, v nichž shledán následující inventář.

Střepy s píchaným ornamentem, přesleny staršího tvaru, pazourkové nožíky, vrtané nástroje kamenné a z jeleního parohu, zvířecí zuby s dírkou a *bronzové šípky s tulejkou* (Radim). – Tuhované střepy s trojúhelníky šrafi-

rovanými, střepy s nalípnutým štípaným ornamentem, též s uchem buď k okraji neb přes něj sahajícím, džbánky s pichanou páskou a několika takovými páskami shůry dolů vedenými, *bronzová spona člunkovitá*, charakteristická pro bologneské pohřebiště a *bronzová jehlice* (Voděřady). – Hladké šálky s úškem, misky s okrajem šňurovým, střepy necht s páskovým ornamentem čarkovaným, necht s krokviemi šrafirovanými nebo prázdnými, kamenné a kostěné nástroje, kadluby, brusle a p. mimo *bronzové jehlice s hlavicí kuželovitou, do lopatky rozklepanou, do úška zahnutou, dlouhou válcovou hluboko ryhovanou, nákrčník šroubovitě ryhovaný* a p. (Brožánky pod Mělníkem). – Střepy nebo nádoby s rohatým uchem (*ansa cornuta*), s nalepenými válečky, s krokviemi vyplněnými, s pupíky silně vysedlými, s ozdobou mřížkovanou buď vnitř nebo vně, přesleny, hliněné lžíce, kamenné a kostěné nástroje, kladiva z parohu, a při tom *bronzové jehlice únětické, též s hlavičkou do rourky stočenou, udice* a p. mimo železné šipky s tulejkou. Tato směsice všelikých artefaktů z rozličné hmoty důkazem jest dlouhého trvání dotyčných sídlišť (Řivnác u Roztok, Slánská hora). – Se střepinami jak uvedeno ornamentovanými a s některými předměty vyjmenovanými vyskytly se též bronzové dýky a jantarové i bronzové korálky (Dřínov, Brázdím). Jako zvláštnost slouží poznamenati, že na některých sídlištích (Radim, Knovíz) v popelitých jamách s podobným jinak obsahem složeny byly skrčené kostry, ano i lidské kosti rozštípané (Knovíz), kteréžto záhady dosud objasněny nejsou.

Poměrně malý počet dosud zjištěných sídlišť z doby hallstattské vysvětluje se poněkud tím, že na ten čas známo není, kde sídlili ti, kteří odpočívají v mohylách.

III. Hromadné nálezy.

Hromadné nálezy u nás udály se ve větším počtu v oblasti mohyl na straně západní a jižní, zejména v poříčí Mže a její přítoků, pak v poříčí hořejší Vltavy na Budějovicku a Písecku. Ojedinele vyskytnuly se též na Sázavě (Rataje), pak v poříčí Labe a jeho přítoků, počínajíce na Pardubicku (Nízké Chvojence, Čepy) rozstříknuty jsou při větších mezerách v Polabí až do Litoměřicka (Jenšovice, Soběnice), zejména při Oharce (Stochov u Podbořan, Soběchleby, Křtěno).

Největší počet hromadných nálezů u nás učiněných spadá do doby hallstattské. Předměty *zlaté* hotoveny jsou vesměs z drátu rozličné tloušti obyčejně dvojnásobného a do několika závitů buď jako náramek aneb jako prsten stočeného (Lžovice, Nová Ves u Kolína, Veltruby, Šárka, Lhota Liblinská). Z drátu jednoduchého známy jsou trubičky hustě svinuté ztlouští brku rozličné délky, jakož i svitky z drátu silnějšího (Lžovice, Zdice).

Pokud se týče artefaktů *bronzových* rozeznáváme hromadné nálezy po potulných obchodnících a jiné po potulných slévačích.

O prvních soudíme, že zboží sem přinesli „na prodej“ nezanášejíce se snad ani sami spravováním věcí poškozených, ani sléváním nebo vůbec hotovením předmětů nových. Těmto obchodníkům přisuzovány bývají hromadné nálezy, v nichž jsou téměř veškeré artefakty celé, neopotřebované, tedy nové, jak byly z dílny kteréš do obchodu dány. Tyto bývají někdy veskrz *stejně*, na př. ploské pálstavy s okrajem mírně vysedlým (Soběnice), velké hladké kruhy otevřené s konci do očka zahnutými (Hospozín); hladká žebra (Březí u Trhových Svinů); labutě (Svijany u Turnova); pálstavy s lalokem a úškem (pod horou Tomachovem u Korunního Poříčí); otevřené náramky s úhlednými rytými ornamenty (Lžovice u Týnce n. L.) a j. V jiných nálezech byly pohromadě celé předměty *rozmanitého* tvaru, na př. meče a plné těžké kruhy buď uzavřené nebo „přeseknuté“, jež máme za koňské pochvy (Rymaň blíž Unhoště); náramky ze silného drátu několikrát svinuté, srpy a pálstavy (Kosmonosy), hladké velké kruhy očky na koncích, pálstavy ploské i s okrajem mírně vysedlým (Stochov u Podbořan); srpy, dláta a velké kruhy šroubovitě ryhované (Běřín u Jinonic); velké ozdobné desky (falery), celt, srpek, velké otevřené kruhy a vysoké náramky spirálové ze silného drátu (Jizerní Vtelno u Ml. Boleslavi); malá amfora z plechu vytepaná s vytlačenými pod okrajem ččkami, pálstavy s lalokem v dolní části, udidla, dlouhé spirály z plechu vytepané, od tenkých konců k středu se rozšiřující s vyrytými na povrchu čarkami, plné těžké kruhy (jako v Rymani), srpy a malé kroužky (Křtěno č. Trstěná u Loun), úzká táhlá dláta, pálstavy a nože (Smedrová u Blovic), šálky z plechu vytepané, řadami čček zdobené s dýnkem malým a úškem přinýtovaným, dvě štítové obrovské spony, puklice, náramky uprostřed z drátu do ellipsy vytepané a na koncích do růžic svinuté, dlouhé spirály a j. (Jenšovice u Mělníka) atd.

Tyto hromadné nálezy se zachovalým zbožím bronzovým mají v archeologii předhistorické velikou důležitost, poněvadž v každém z nich jsou veškeré artefakty *současné*. V tomto směru jsou mnohem spolehlivější, nežli hroby, kam se kladly též milodary v té neb oné rodině třeba po dlouhou dobu chované, tak že mezi ostatními vy-padají jako archaismy. Naopak jest velice zajímavá a poučná vyhledávati v kořisti hrobové takové milodary, jež se shodují s artefakty z nálezů hromadných, poněvadž tímto srovnáním poznáváme současnost jedněch s druhými. Tak na př. krátké pálstavy z hromadného nálezů u kostelíka sv. Matěje v Šárce vyskytly se v hrobech se skrčenými kostrami v Brázdími, tamtéž náramek z úzkého pruhu plechu do několika závitů stočený, jakož i trubičky z drátu svinuté shledány v hrobech únětických; pálstavy soběnické byly u skrčených koster na Slánské hoře; malé, ellipsoidní, otevřené náramky z hromadných nálezů u Krupé a Nezvěstic objeveny v hrobech u Holubic a v Dřínově; tenké otevřené náramky podél žebnaté s konci rozšířenými a úzké delší dýky z hromadného nálezů u Minic vyskytly se v mohylkách u Řepče blíž Týna n. Vl. atd.

Hromadné nálezy bronzové, které považujeme za dědictví po *potulných slévačích* (marchands fondeurs) skládají se z předmětů nejen zohýbaných a kusých, nýbrž spíše venkoncem ze samých kusů a kousků, z nichž celek kterýkoli sestavit nemožno. Bývají tam kusy srpů, hrotů od kopí, ulomené růžice ze silnějšího drátu nebo úzkého plechu, hlavice jehel buď dlouhé, hluboko ryhované, nebo kulaté s krčkem vroubkovaným, též široké ploché, části náramků litých, hmotných, povrchu buď čarkovaného, hladkého, příčně žebnatého a p.; kusy těžkých pálstavů s laloky, mečů, dýk, nožů, šroubovitě ryhovaných náhrdelníků, falery, bronzové krušce a p. (Rydec na Litoměřicku, Radetice u Příbrami, Pleš Liblínská u Radnic, Horní Cerekvice, Maškovice, Paseka u Písku, Soběchleby u Podbořan, Starý Bydžov a j.)

Těchto kusů a kousků mimo krušce používáno za material ku slévání artefaktů nových, k čemuž bylo ovšem zapotřebí *kadlubů*. Dokud se týče předmětů velkých, na př. mečů, hmotných kruhů a p. byly tyto as slévány v kadlubech buď hliněných nebo v písku formovaných, kdežto věci menší hotoveny v kadlubech kamenných (z pískovce) jaké se též u nás na několika místech objevily na důkaz, že nejedny bronzové artefakty zde na místě slity byly. Sem náleží 21 kusů ze Zvoleněvsí, z nichž 12 tvoří po dvou 6 kadlubů celých, kdežto z ostatních zachována vždy jen jedna polovice. Slévaly se v nich jehlice s vývalkem pod krčkem, kladívka a dláta s tulejí, pálstavy s laloky, nože s řapíkem, a menší i větší kroužky. Z Hostomic u Bíliny známy jsou 3 různé polovice, dvě na srpy a třetí na pálstav s laloky; ze sídliště u Vepřku blíž Mělníka vydobyty dva kadluby celé na slévání lunull č. břitev a kroužků, mimo to jedna polovice formována na kroužky a druhá na jehlici s plochou hlavici a zároveň na sekérku zvanou „valaška“. V sídlišti u Brozánků pod Mělníkem vyskytly se dvě polovice kadluby, a sice jedna na šipky s tulejkou a druhá na kroužky atd.

D) Doba latěnská.

Na stanici latěnskou v severním cípu neufchatelského jezera upozornil nejprve Ferd. Keller r. 1858, nicméně čilejší zkoumání zde nastalo teprve r. 1875, až v letech 80tých Viktor Gross z Neuvillu celou stanici bagrováním vykořistil. Usouzeno správně, že artefakty latěnské, většinou železné, mladší jsou hallstattských a starší římských. Poněvadž svého času přední znalec hallstattské kultury v. Sacken (Das Grabfeld von Hallstatt, 1866) položil její počátek do druhé polovice prvního tisíciletí př. Kr. a její konec do doby prvních císařů římských – s čímž tehdejší archaeologové souhlasili – bylo zapotřebí pro dobu latěnskou udělati místo mezi dobou hallstattskou a římských císařů. Za tím koncem stlačena doba hallstattská níže, tak že nyní jest jí vymezeno trvání as od let 1000 do 400 př. Kr., a doba latěnská položena od 4. stol. př. Kr. do 1. stol. po Kr. Z téže příčiny couvla doba bronzová svým počátkem až do 15. stol. př. Kr., kdy končila doba neolitická. Že toto datování každé doby o sobě není určité, netřeba podotýkati, a proto všechny uvedené doby až do počátku našeho letopočtu pokládati sluší za doby archaeologické, t. j. doby rozličných hmot, forem, ornamentů a p., dle kterých známek se té neb oné kultuře přidělují.

Naleziště s kulturou latěnskou v Čechách shledána dosud v počtu větším v obvodě as na tři míle kolem Prahy (Žižkov, Juliska, Podbaba, Letky, Přemyšlení, Záběhllice, Modřany, Horní Kšely, Libeznice a j.), pak při Labi (Nymburk, Kostomlaty, Štítary, Kly j.), při Cidlině (Nový Bydžov, Zábřdovice), Chrudimce (Bylany u Chrudimi), v porůčí Doubravky (Třebešice) a hojněji při Oharce (Klapé, Libochovice, Cítoliby, Dubany, Dolany), či Bělé (Duchcov) a j.

I. Hroby s kostrami.

V této době se mrtvoly pohřbívaly celé. V starších hrobech bývají kostry obloženy kameny ležící na znaku od s. k j.; v mladších hrobech kamenů není a kostra leží od z. k v. Ačkoli známe dost veliký počet pohřebišť, nemáme dosud u nich žádoucího přehledu jako n. p. u hrobů předcházejících, poněvadž přichází na jednom místě hrobů těch jen několik, any se častěji vyskytují ojedinelé.

Inventář záleží z artefaktů bronzových, železných, skleněných a lignitových. Z milodarů *bronzových* vynikají kruhy s dutými polokoulemi v počtu 6 až 9 povrchu buď hladkého nebo úhlednými hrbolky ozdobeného. Skládají se ze dvou nestejných dílů, které jednoduchou a důmyslnou praktikou v celek se skládají. Pro svoji velikou váhu (až do 400 gr.) nebyly navlékány na ruce, nýbrž na nohy (nad kotníky), jak na kostrách samých bylo zjištěno. Jiné kruhy, po případě náramky též starší doby latěnské jsou vně hustě posázeny „půlkorály“, menšími i většími, jež se někdy na témže kruhu i střídají. Sem náležejí též kruhy s menšími polokoulemi, jež jsou uvnitř stužené bronzovou obroučkou (Kly u Mělníka, Břví, Štítary, Letky, Nový Bydžov a j.). Zhusta přicházejí velké kruhy ztlouští brku s plochým knoflíkem na každém konci (Podlešín, Záběhllice, Nové Dvory, Čakovice a j.). Celkem mladší jsou náramky duchcovské a jiné s drobnými jakoby navlečenými korálky (Veltěže), nebo ze silnějšího drátu svinuté tak, že na každém konci jest spirálka, která se po náramku může posunovati, čímž tento možná súziti neb rozšířiti (Velké Žernoseky). Jehlice s hlavičkami rozličného tvaru, kterých tak hojně užíváno v době hallstattské, přicházejí zde ojedinelé jako zbytky z doby starší (Libčevy). Na místo jich objevují se spony (fibule), jichž spodní část přehnuta zpět k oblouku a rozmanitě ornamentovaná. Z těchto nových spinadel, správně se soudí, že lidé v době latěnské jinaký nosili oděv, nežli v době předcházející. Vzácným inventářem těchto hrobů

bývají pasy, které nejsou z plechu vytepané a pěknou rytbou ozdobené jako pasy hallstattské, nýbrž se skládají z rozličných článků, vesměs bronzovými kroužky spojených – v podobě sloupků uprostřed silnějších, neb krátkým břevnem přepažených, též emailovaných (Libčeves, Stradonice u Peruce). Na místě sloupků bývají zde řetízky buď dva bronzové vedle sebe (Horní Kšely), buď tři železné (Zábrdovice, Nový Bydžov). Háky na nich mívají podobu buď zvířecí hlavy s ušima a táhlým krkem (Libčeves, Horní Kšely) nebo ptačí hlavy s dlouhým zobákem (Zábrdovice). – Ze železa objevují se kromě otevřených kruhů a spon, rovněž s patkou zpět přehnutou, pádné meče dvousečné zdělí 60–70 cm. někdy ještě v pošvě ze železného plechu s vykrojeným nákončím. Charakteristická jejich známka jest, že meč i pošva hned pod jílcem jsou nahoru obloučně vyříznuty (Letky, Veltěže, Horní Kšely, Přemyšlení, Stradonice u Peruce a j.)

Častěji než meče nacházíme v hrobech železné hroty s tulejí od kopí a oštěpů, též štíhlého tvaru s úzkým listem (Kouřim, Letky, Nesuchyně, Horní Kšely, Vokovice a j.). – *Skleněné* náramky uzavřené, barvy buď tmavomodré nebo světlezelené jsou uvnitř hladké, vně vypouklé, někdy po celé délce profilované nebo sklenými nitmi potažené (Libčeves, Stradonice u Peruce). – Jantarové korále bývají řídky, spíše se najdou korále z jakési žluté hmoty, na povrchu modrými očky v bílém poli zdobené (Podmokly u Zbiroha, Zlonice, Lochov u Jičína). – *Lignitové* nechtě náramky nechtě kroužky, vždy hladkého povrchu jsou pro tuto dobu velice významné (Libčeves, Nový Bydžov, Šlapanice, Břví, Horní Kšely a j.). – Keramika z této doby známa nejméně, poněvadž u koster velmi zřídka objeví se hliněná nádoba jako n. p. v Libčevsi jediná vysoká pod hrdlem baňatá a ke dnu se úzící; neměla ani ucha ani okras.

Dlužno zaznamenati hroby na dvou místech z doby latěnské, které jsou poněkud určitěji datovány *mincemi*. V hrobech žižkovských totiž uhodilo se na dvě stříbrné mince a na jednu zlatou, jež se považují za gallské, a kladou do času od 1. stol. před Kr. až do 1. stol. po Kr. V kostomlatském hrobě (u Nymburka) nalezen denar císaře Nervy (96–98), z čehož bezpečně souditi můžeme, že hrob ten nebyl sdělán před r. 96, nýbrž později. Možná že uplynulo několik desetiletí, nežli denar ten obchodem s jinými předměty dostal se k Labi, z čehož jde, že vniknutím kultury římské do Čech nebyly latěnské artefakty odtud vytlačeny, nýbrž užíváno jich současně s římskými, až tyto časem nabyvše vrchu zdomácněly. Na porovnání budiž uvedeno, že v Glichenberku ve Štýrsku nalezeny bronzové kruhy s dutými polokoulemi s denarem císaře Nerona (54–58; Arch. f. Kunde österr. Geschichtsquellen XI. 123).

II. Sídliště.

Nejdůležitější sídliště s pozdní kulturou latěnskou (a římskou) jest Hradiště stradonické nad Mží. Na tisíce artefaktů zlatých, stříbrných, bronzových a (nejvíce) železných, celých, kusých i nedodělaných, mimo celou řadu různých nástrojů ku shotovení jich potřebných nasvědčuje tomu, že zde bývalo v oněch dobách slavné centrum tovární výroby všech těch věcí rozmanitého druhu za účely domácimi, průmyslovými i válečnými spracovaných. Rozsáhlá ložiska popole mohutnosti 4 až 5 m. a vydobyté z nich kosti zvířecí (kuchyňské odpadky) váhy několika set metrických centů zřetelně hlásají, že Hradiště snad po několik století bylo hustě obydleno. Význam jeho bude teprv náležitě oceněn, až veškeré zachované tamější artefakty budou podrobeny důkladnému studiu. – Jinak známe kulturní jámy z latěnské doby dosud nedostatečně, zejména proto, že při veliké vzácnosti nádob hrobových schází nám potřebná znalost nejen jich tvarů, nýbrž i ornamentů, abychom dle nich poznati mohli, náležejí-li střepy v jamách do této doby čili nic. Dosud klademe sem jámy popelité u Vchynic, kde objevena část bronzového kruhu s dutými polokoulemi, pak jámy u Voděrad, kde mezi střepinami se štípanou nálepkou nebo uvnitř mřížovým ornamentem opatřenými nalezena část náramku z modrého skla. Též některé jámy přemyšlenské obsahem svým se sem hlásí, a možná dost že nejedny zlomky latěnských kruhů, jež se v Museu už od několika desetiletí nacházejí, rovněž vydobyté z kulturních jam, které tehda mylně za hroby pokládány (n. p. z Libochovic a Třebošic část s třemi dutými polokoulemi, z Těčiněvsí s pěti, ze Soběnic zlámaný velký kruh s ploskými kotouči na koncích a j.).

III. Hromadný nález.

Z latěnské doby znám dosud jediný nález hromadný, jenž se udál r. 1882 bezprostředně u obrovského pramenu blíž Duchcova. V bronzovém kotli nalezeno mnoho set spon, náramků a prstenů (mimo hrot od kopí, dýku a část skleněného náramku). *Spony* jsou vesměs zhotoveny z jednoho kusu silného, bronzového drátu rozličné tloušťky, který byv v oblouku buď sesílen, aneb na plocho sklepan a vkusnou rytbou opatřen, vytažen jest nahoře do péra o několika závitech a prodloužen dolů do jehlice. Tato zapadá do žlábků v místě, kde spodek spony zahnutý jest zpět do pěkně modelované hlavičky podoby rýhovaného válečku, makovičky, kužele neb do okrouhlého rámečku, jenž se mohl vyplniti sklem, korálem a p. – *Náramky* jsou buď ze silnějšího drátu, otevřené, hladkého povrchu s konci buď zahrocenými, zaokrouhlenými nebo s kulatými hlavičkami pěkně rýhovanými; jiné jsou široké plechové s vytlačenými ččkami a p. nebo z úzkého proužku plechu hadovitě stočené a j. *Prsteny* zde byly buď uzavřené z bronz. plechu nebo otevřené z drátu rozličné tloušťky.

E) Doba římského císařství..

(I. – V. stol.)

Římská kultura jeví se u nás v *hrobech se spálenými těly* zejména v okolí pražském (Vinohrady, Vysočany, Modřany, Dobřichovice, Kněževes u Okoře, Holubice a j.), pak při Labi (Budiměřice a Kostomlaty u Nymburka, Dobřichov na Výravce, Obříství, Dušníky u Mělníka, Černoves u Roudnice, Záluží a Hrdly u Litoměřic), při Bělé (Lysce, Jeníkov, Duchcov), v poříčí Oharky (Pátek, Louny, Panenský Týnec, Bitozeves, Radovesnice, Pětipsy, Vintířov), v poříčí Mže (Zdice a Lisovice), též v Slatině a Černuci u Velvar, v Zlivi u Libáně, Kropáčově Vrutici u Mladé Boleslavi, Liběři u Jílového a j.

I. Hroby s kostrami.

V hrobě bývá zpravidla pouze jedna popelnice v prosté zemi, kameny neobložebná a bez poklice. Jsoucí okolní zemí zasypána chová v sobě nedopálené lidské kůstky bez popele, tak že pouze tyto na hranici byly sebrány, očistěny a sem uloženy. Milodary, na nichž někdy patrný jsou stopy žáru, bývají buď v popelnici aneb vedle ní. Železné meče, hroty od kopí a oštěpů, nůžky, větší nože a p. jsou zúmyslně zpřehýbány, neb na kusy rozlámány. Charakteristika hrobů těch jest, že tam scházejí náramky téměř vůbec, jakož i že bronzové jehlice vyskytují se v počtu nepatrném, za to nejsou řídky kostěné do vlasů. Spony jiného tvaru nežli latěnské objevují se hojně a sice stříbrné, bronzové i železné, též pincety nejsou vzácné. Jako nové artefakty rozmnožují zde inventář bronzové i železné ostruhy, dlouhé štíhlé bronzové přesky s ozubcem vedle přesek obyčejných, ozdobné závěsky, zejména však vkusné bronzové pánve s dlouhou násadou, cisty s uchem a popelnice bez ucha mimo vzácné bronzové a železné klíče.

Veškerý obsah těchto hrobů svou rozmanitostí a účelností tomu nasvědčuje, že tehdejší lid měl nejdny potřeby nejen v své domácnosti (pánve, cedníky, „cisty“, nůžky a j.), k ozdobě a čistotě svého těla (ostruhy, dlouhé přesky, závěsky, hřebeny, pincety, škrabátka a j.), o nichž předešli obyvatelé této země ani nevěděli. Nýbrž že obýval už pevná stavení, která se mohla uzavíratí na klíč, a v příbytku svém měl už skříně a schránky rovněž opatřené zámekem. V inventáři tom jeví se nám zcela jiný kulturní život v domácnosti a mimo ni, nežli v uvedených shora dobách starších, což poznáme ještě více, prohlédneme-li si trochu předměty samy. Popelnice hliněné z největší části už na hrncířském kole – které jest samo původu římského – vykroužené jsou velké, baňaté nádoby se širokým okrajem, mírně sraženým krčkem a poměrně malým dýnkem, některé jsou bezuché, jiné opatřeny při okraji malými úsky, v nichž někdy navléknut kroužek. Povrch mívají černošedý, tmavý, též nahnědlý i dvojbarevný: světlejší i tmavší. Ornamentovány bývají též vzácným řeckým meandrem necht jednoduchým, necht se protínajícím, který tedy as po 1000 letech opět do módy přišel. Na jiných vidíme dosti hluboké rýhy na spodní části buď shora dolů neb šikmo vedené (podobně jako na některých popelnicích a nádobách v žárových hrobech z doby Hallstattské), též trojúhelníky dokola rýsované a šrafirované, několikařádkové oblouky jakýmsi zubatým přístrojem zdola nahoru po celé výšce nádoby hustě vedle sebe vyryté atd. Velice poučný a vzácný přehled veškeré této keramiky římské poskytují popelnice ze žárových hrobů na Píchoře a na Třebické u Dobřichova v Museu král Českého.

Popelnice bronzové jsou hladké, bez uch, kdežto „cisty“ při čárkovaném okraji mají po dvou očkách, v nichž navléknuto ucho s konci labutím krkům podobnými (Píchořa, Dušníky, Zliv, Nymburk, Zdice, Liběř, Lisovice). „Cisty“ z Píchoře a (měděná) z Lisovic stojí na třech nožkách. Bronzové pánve a cedníky (celé, kusé i smačkané) mají dlouhé a poměrně široké držadlo vkusně ornamentované, na němž někdy tovarnická firma vyražena (Zliv, Liběř, Vrutice Kropáčova); řídkší jsou bronzové mísy (Radovesice, Zliv) a džbánky (Zliv). – Spony (fibule) vyskytují se téměř v každém hrobě a sice buď stříbrné, bronzové nebo železné. Spony stříbrné jsou krátké, silné, s mírným obloukem a se spodkem jakoby sříznutým (Zliv, Píchořa); bronzové téže podoby bývají delší, někdy z oblouku nahoře vystupuje háček přiklepnutý na oblouček péra; na jiných jest oblouk užší, vyledlý a spodek trochu prohnutý a p. Mladší spony bronzové mají široký, kalounu podobný oblouk po délce rýhovaný, který prostupuje buď ploskou kotouč nebo kosočtverec; jejich péro jest v neuzavřeném válečku jako v pouzdru a p. Jehlice spon vůbec zapadá do žlábků buď hladkého, prolamovaného (stupínkovité) nebo několikahránného. As nejmladší odrůda jest čtyřhranná ploténka, též obloučně na všech stranách vykrojená, na jejíž rubu umístěna jehlice v šar-nýru (bróže). Spony železné mívají oblouk hodně vyledlý, nahoře široký a krátký spodek, který někdy zakončuje knoflíkem. – Kostěné jehlice do vlasů s hlavičkou buď do kuželky pěkně vysoustruhovanou nebo vkusně vroubkovanou jsou pod krčkem někdy silnější a opět vroubkovány (Třebická, Píchořa, Lisovice). – Železné jehlice mají prostou hlavičku (Záluží). – Závěsky s úškem (joujoux) z bronzu nebo ze železa jsou drobné okrasy v podobě n. p. lvíčka na destičce nataženého, slzy, vědérka, zámečku, medailonu a p. Sem náležejí korále buď jantarové, buď skleněné barvy modré a zelené, žárem často znetvářené, aneb s jakés tvrdé dosud neurčené hmoty shora dolu žlábkované. (Třebická, Píchořa, Vysočany u Prahy, Slatina a j.), rovněž i škrabátka, pincety, bronzové a železné (Třebická, Lisovice, Liběř). – Velice úhledné jsou dlouhé bronzové přesky s ozubem a dvojnásobnou destičkou na druhém konci, která k pasu byla připevněna; vedle nich se zhusta vyskytují přesky obyčejné s ozubem rozličné délky (Třebická, Píchořa, Záluží, Vrutice Kropáčova, Obříství, Zliv, Kněževes, Nymburk, Vinohrady, Louny). Pasy

a kožené opasky ovšem ztrouchnivěly, nicméně zbyly z nich táhlé, úzké, kuželovité rourky z bronzového plechu, které někdy zdobily konec koženého opasku na proužky rozřezané; na každý proužek navlečena byla taková rourka a zachycena dole uzlíkem, tak že všechny jako trásně dolů splývaly, jak to dosud vidíme na opascích tyrolských (Třebická). – Kromě železných nožů, zejména menších s obloučným břitem (tak zvaných břitev), často se objevujících (Záluží, Nymburk, Vysočany, Liběň, Černoves, Třebická, Píchora a j.), známy jsou z hrobů těch železných nůžky rozličné velikosti (Radovesice, Nymburk, Černoves a j.) a klíče, větší ode dveří a menší od skřenek (Dobřichovice, Vysočany). – Nemalý počet železných zbraní a ostruh podává důkaz, že v době té žil zde lid bojovný, a sice nikoliv jen pěší, nýbrž i jízdní. Sem náleží železné meče buď o dvou břitech nebo o jednom zděli 62–70 cm s dlouhým řapem (11–23 cm), který vystupuje z čepele vodorovně sříznuté; některé jsou v pošvách ze železného plechu s nákončím bronzovým. Hroty od kopí a oštěpů, s tulejí, jsou štíhlé listovité, někdy okřídlené rozličné délky, rovněž i šípy (Radovesice, Lisovice, Slatina, Píchora, Třebická, Liběň, Nymburk). – S dřevěných někdy štítů zachovaly se pouze železné puklice, z jichž středu vystupuje tupý hrot (Vysočany, Třebická, Píchora, Liběň). Ostruhy s kuželovitým nebo obyčejným bodcem bývají zpravidla železné, zřídka bronzové.

II. Sídliště.

Sem náleží Hradiště stradonické, jak z předu bylo připomenuto. Kulturní jámy s inventářem římským dosud zjištěny v okolí Dobřichova nedaleko pohřebiště na Třebické a Píchoře. Zde v cukrovaru plaňanském uhozeno v jamách na celé nádoby černošklého povrchu též s ozdobou meandrovou; byly buď bezuché nebo o dvou úškách pod okrajem. – U blízkého Broučkova z popelitých jam vydobyty střepy s píchanými krokviemi a meandrem. – Rozsáhlejší sídliště objeveno u Tuklat blíž Českého Brodu, v němž shledány spony římské, krátké stříbrné jehlice s hlavičkou, též bronzové a kostěné s vroubkovaným krčkem, pinceta, bronzové úško od nádoby a železné sídlo. Střepiny byly zdobeny buď píchaným meandrem, krokviemi do sebe vloženými nebo dubkovanou nálepkou a p. Též pece na tavení železa byly pozorovány. – U Holubic z popelitých jam kromě střepin vydobyty krátké bronzové jehlice, římská spona, část železného nože a kostěné sídlo. – V Slatině kromě střepin rozličně zdobených vyskytl se v takové jámě též kostěný římský hřeben.

III. Hromadný nález.

Dosud známe jediný nález hromadný artefaktů římských, celých i kusých. Udál se v Holubicích nedaleko staroslavné Budče, kde vyorán bronzový kotlík původně o dvou uchách a v něm ze stříbra: dvě rukojeti snad od pánví, římská spona se silným obloukem nahoře pod pérem nedaleko každého kraje proříznutým; z bronzu zde byly: zlomky ze dvou nádob, dvě stejná a dvě rozličná ucha od nádob, okrouhlé kování snad s rohu na pití, jakýs podkladek a dvě římské spony se silným obloukem, v jehož hořejší části při obou okrajích jest dírka.

F) Doba stěhování se národů.

(V. – VIII. stol.)

Asi v druhé polovici V. století byl římský obchod s naší vlastní dějinnými událostmi ne-li nadobro přerušen, tedy valně obmezen, až během času docela přestal. Poznáváme to z inventáře hrobů do této doby náležejících, který nám sice připomíná kulturu římskou, avšak jen tak, že byla vzorem vyrabitelům mladším, hledícím ji napodobiti; jest ovšem veliký rozdíl mezi artefakty staršími a těmito pozmeněnými zbytky kultury římské, jak se nám jeví na př. v stříbrných, bronzových i železných sponách, které se pohromadě vyskytují s domácí keramikou docela novou (Vinařice). Nicméně i toto napodobování časem přestalo, a od západu přinášeny k nám výrobky jiného slohu a provedení, vůbec jiného rázu, který znám jest jako franský čili merovejský (Uherce, Podbaba).

U porovnání s minulostí jest inventář této doby na artefakty samy a jejich počet vůbec chudý. Postrádáme v něm nejen rozličné šperky, např. náramky a kruhy vůbec, nejen předměty potřebné v domácnosti a při řemesle, jaké jsme poznali v dobách starších, nýbrž zpravidla též sečné zbraně; hroty od kopí a oštěpů, jakož i puklice se štítů jsou zde řídkou výjimkou.

Pohřebiště s příslušnou kulturou známa jsou u nás dosud v počtu skrovném, zejména kolem Prahy: Michle, Podbaba, Libeň, Dolínky, a na Slánsku: Zvoleněves, Vinařice, Uherce a Pátek u Loun. – Sídliště a hromadné nálezy z doby té dosud známy nejsou.

Hroby s kostrami

Kostrы leží na znaku od západu k východu majíce ruce těsně podle těla obyčejně v prosté zemi, jen někdy obloženy jsou řídké kameny. Objevy u nich milodary *zlaté*, totiž drobné články z náhrdelníku na míru dovedné filigraní práce. Každý má silné úško a vytepán jest z tenounké ploténky buď do podoby kruhu nebo troj- neb čtyřúhelníku. Na každém trojúhelném článku jsou vytlačeny čočky s vroubeným okrajem, v článku čtyřúhelném a kruhovém jsou čočky při obvodě, mimo to v posledním dotýkají se uprostřed tři rýhované obloučky. – Ze *stříbrných* milodarů vynikají spony, někdy pozlacené. Skládají se vesměs ze dvou částí, totiž z vypouklého oblouku dutého, několikrát přepaženého stříbrnými drátky vroubkovanými, na rubní straně zahnutými. Oblouk jest nahoře protažen v tenký proužek do trubičky svinutý a nýtkem upevněný, v níž se nachází péro jako samostatná

část druhá ze stříbrného drátku, jenž prodloužen v jehlici, zapadající do žlábků (Vinařice). Jiné spony velkých rozměrů srovnávají se s uvedeným druhem co do dutého oblouku a přepažených drátků, mají však nahoře vkusně ornamentovanou půlkruhovou desku, zasazenou ve zvláštním rámcí, který nahoře a na obou koncích ozdoben třemi výstupky v podobě žaludů; spodek této velice úhledné a řemeslně složené spony protahuje se v pětiúhelník, jenž však na rubu žlábků pro jehlici nemá (Uherce). Od těchto se rozlišují spony s plným vysedlým obloukem, který dole zakončuje buď v kosočtverec, v kruh nebo i ve zvířecí hlavu, nad obloukem vystupuje štítek rozličné podoby, někdy s knoflíkem a na jeho rubní straně stojí kolmo pajkou spojená destička jedna nebo dvě, každá s dirkou, skrz kterou procházel drát, z něhož svinulo se péro protažené dolů do jehlice (Vinařice). Takové dvoudílné spony mívají též místo oblouku ploský svršek v podobě ptáka se silným zobákem, nebo ze stříbrného plechu vystřiženého čtyřnohého zvířete s hlavou zpět obrácenou, též jsou známy plechové kotouče vyplněné soustřednými vytlačenými kruhy, někdy barevným sklem zdobenými, a spojené pajkou na rubní straně se stříbrným proužkem, na němž závitkové péro (Vinařice, Pátek, Podbaba, Dolinek). – Spony buď nahoře se štítkem, za nímž se nachází péro, aneb spony podoby ptáka bývají též *bronzové* (Libeň, Podbaba, Zvoleněves, Michle). – Ze stříbra známy jsou záponky od pasů nepochybně tkaných v podobě ~, na každém konci rýhované (Uherce). – Kostěné hřebeny jednořádkové bývají též úhledně ornamentovány vtačenými kroužky se středem (Vinařice, Podbaba). – Korále bývají zde buď jantarové, buď skleněné světlomodré nebo tmavozelené, též kamenné žlábkované, černošklé i hnědé, nebo hlinité v podobě vědérek s barevnými ozdobami (Vinařice). S nimi pohromadě vyskytl se i větší počet koleček s dírkou k navléknutí z jakési dosud neurčené hmoty barvy žlutočervené, a někdy též podlouhlé korále z kazivce, blede zelené nebo fialové do několika hran přibroušené (facetované; Zvoleněves). – Nikoli zřídka přichází se v těchto hrobech na *skleněné* misky hlubší, na jejichž spodní části buď malé žlábky, prolákliny nebo důlky; též skleněné pohárky a nádoby se širokým okrajem a úzkým spodem byly zde nalezeny (Vinařice, Uherce). – Ze *železa* bývají zde nože poměrně nejčastěji a obyčejné přesky (též bronzové), zřídka puklice se štítů, hroty a okřídlené střely s tulejkou, jednou též v toulu (Podbaba). – Keramika jest v té době velice úhledná a nová, sestávající ze džbánů s hubičkou ušlechtilého tvaru, z nádobek s úzkým hrdlem pod nímž též několik s-ovitě rýhovaných vývalků od sebe oddělených a stupňovitě od menšího k většímu postupujících až do nejširší baňatosti, kde začíná krátký, hladký spodek, misky s nožkou i bez ní mají uprostřed dokola vysedlou hranu zubovitě vykrojenou atd. (Vinařice, Uherce).

G) Z konce doby pohanské.

(VIII. až IX. stol.)

Hroby žárové v mohylách.

Uplynulo mnoho století nežli v Čechách opět mrtvá těla byla spalována a nad zbytky jich nasypávány mohyly. Tyto jsou už samy sebou i obsahem svým prosté a chudičké. Byvše zbudovány z pouhé země okolní kryjí málo kdy popelnici, nýbrž spíše hromádku popele a nedopálených kůstek, někdy kameny jako stříškou přikrytých a bývají z pravidla bez milodarů, výmínečně tu a tam se vyskytne železná šipka s řápkem neb tulejkou. Kdyby se v nich nebyly našly střepiny z nádob, na hrncířském kole kroužených, s okrajem šikmo vystupujícím, ozdobené vlnicí jednoduchou neb několika násobnou a p., věru že bychom z té hromádky popele nepoznali, do které doby přináležejí. Počet jejich dosud jest skrovný nepochybně proto, že hlinitá mohyla záhy se rozlezla a časem při sdělávání půdy se zemí byla srovnána neobrátivši k sobě pozornost, ani když pluh hrob vyvrátil, poněvadž nic pozoruhodného z něho na světlo nepřišlo.

Takové mohyly ještě nejlépe zachovaly se v lesích a byly prozkoumány u Želče, Rybové Lhoty, Oudraže (v lese „Palice“), „v Háji“ u Poněšic, u Ostrolom-Újezda, v Lomce a Boru u Libějic, v Chedrbí (v Dubině), u Bechyně „na Blatě“ a „u Sovy“, u Neslavi, Dobré Vody a jinde.¹¹²

H) První doba křesťanská.

(IX. až XI. stol.)

Známo, že ještě Břetislav I. a pražský biskup Šebíř při vyzdvižení těla sv. Vojtěcha v Hnězdně (r. 1039) zakazovali po přísných tresty pochovávat mrtvé v polích a hájích, nýbrž ukládati je „na hřbitově věřících“ (Emler, Prameny II., 74). Jak byly tyto „hřbitovy věřících“ označeny, známo není; kolem kaplic a kostelů bylo nejprve pohřbíváno na hradech, tedy na nynějších starých hradištích, které z doby pohanské přešly obydlené do doby křesťanské (Vyšehrad, Levý Hradec, Tetín, Budeč, Netolice a j.)

¹¹² Kosma se zmiňuje o mohyle Kázíně tehdy ještě zachovalé, která „od obyvatel země na památku panovnice velice vysoko nanesená na břehu řeky Mže, vedle cesty, kudy se chodí do krajin župy bechyňské přes horu řečenou Osek“ (Emler, Prameny II. 8.)

Pohřebiště, jak nyní je shledáváme, rozkládají se v úrodné půdě na rovině i mnoho arů držíci, vedle sebe v řadách. Hroby zevně ničím označeny nejsou; nicméně nebylo pozorováno, že by jeden hrob protínal druhý, z čehož soudíme, že původně byl každý znatelný a sice rovem, as mohutnějším, než jaký dnes obyčejem. Vidíme to dosud na takových zachovalých řadových hrobech, jež se nacházejí v hájích, jako na př. v farském lese u Velkých Petrovic na Hořicku, kde každý hrob kryje zemitá vrstva, delší než širší (3–4 nebo 4–6 m zděli a 2–3 neb 3–4 m zšíří. Pohřebiště ta četně jsou známa ze středních, jižních a východních Čech.

I. Řadové hroby s kostrami.

V hrobech těch leží mrtvola na znaku od z. k v., ruce podél těla, zřídka kdy kameny obložená (Volence) nýbrž spíše buď kamennou deskou přikrytá (Bystrice u Libáně, sv. Vojtěch naproti Staré Kouřimi, Nučice u Dušník a j.), nebo v celých rakvích ze 6 prken zbitých (někdy schází víko); též v korytech ze pně stromu vydlabaných, zpravidla však v prosté zemi majíc někdy pod sebou prkno (Hrádek v Praze, Libice, Velim, Zakolany v cukrovaru i na Katovce, Otmiky, Želenice, Písek u Chlumce nad Cidlinou, Sušice, Řepov u Ml. Boleslavi a j.). Pozorovány též dva hroby nad sebou, vrstvou hlíny od sebe oddělené (Volence, Vokovice u Slaného). Jako pozoruhodnou zvláštnost sluší stanovit, že mezi těmito hroby vyskytly se také kostry skrčené od s. k j. (Želenice, Libice). Nejedny z hrobů těch jsou datovány českými denary, které jakožto mince domácí udávají zde mnohem určitěji dobu pohřbu, nežli v hrobech z minulých dob nalezené mince galské a římské. Takový denar byl v době pohřbu v oběhu, a proto lze jej pokládati téměř za datum „úmrtního lístku“. Obyčejně se vyskytuje u kostry denar jeden, pouze dokud známo v Libici na místě nynějšího nádraží u mrtvoly v hrobě kamennými deskami vyloženém a přikrytém nalezeno 10 denarů z doby Boleslava II., ražených před r. 994. Též panovníka denar objeven též v Řepově, a z dob následujících známy jsou tyto: Břetislava I. (Velké Petrovice), Svytlahna II. (Želenice), Vratislava II. jako vévody (Otmiky, Levý Hradec, Sušice) a Vladislava I. (Chrudim).

V inventáři hrobů těch v značném počtu prozkoumaných byla z ozdob pouze jednou zlatá náušnička v podobě drobného hrozníčku na tenkém drátku (Levý Hradec). Nejhojněji přicházejí otevřené kroužky s s-ovitým koncem, které po jednom noseny as jako náušnice. Vyskytují se však u mrtvol též pod lebkou v počtu rozličném, a na nich pozorovány zbytky nechť kůže nebo tkaniva, z čehož se soudí, že bývaly v celé řadě připevněny na zadní části hlavy od jednoho ucha k druhému (záušnice). Stříbrné takové kroužky jsou hmotnější bronzových a malého průměru (Spikaly, Libšice, Želenice, Tušovice, Netovice, Písek u Chlumce n. C. a j.). Jiné jsou bronzového jádra a pouze stříbrnou ploténkou plátované (Libeň, Beroun, Sušice pod Svatoborem, Ječovice na Slánsku a j.); zřídka bývají cínové (Sušice). Nejhojněji přicházejí s-ovité kroužky z bronzového drátu, silnějšího i slabšího, průměru menšího i většího, kteréžto poslední mají oba konce zahnuté a mohly býti noseny jako náramky (Vysoký Újezd u Neveklova, Chrudim, Žabonosy, Řeporyje, Bystrice u Libáně a j.). Na porovnání budiž uvedeno, že takové stříbrné kroužky byly v nálezů denarů Oldřicha a Břetislava I. (Želčany u Plzně) a ještě Bořivoje II. a Svatopluka (Zadražany u Chlumce n. C.). – Úzké čelenky pletené z tenounkého bronzového drátu jsou v hrobech těch asi nejmladší (Rakovník, Levý Hradec, Zderaz v Praze, Kokovice a j.). – Prsteny otevřené v podobě obrouček na povrchu čárkovaných přicházejí zřídka (Chotiněves, Tetín, Libice). Často se zde vyskytují korále a perle, v největším počtu skleněné, barvy bílé, žluté a modré, jsou též v sloupcích, tedy nerozřezané (Otmiky). S nimi bývají pohromadě korále jantarové kulaté, válcové a hraněné, pak z jakés neznámé na ten čas hmoty nespalné, v lomu černošklé, pak z kazivce podlouhlé (Tušovice, Panenská u Prahy, Zakolany, Otmiky, Želenice, Libice, Levý Hradec a j.)

Z předmětů v domácnosti potřebných bývají zde mimo hliněné přesleny, kostěná šídla a roubíky často železné nože s řapíkem (Želenice, Netovice, Libice, Písek u Chlumce n. C. a j.), nůžky, podobné jako v dřívějších dobách ovčářským (Želenice, Libice), železné obroučky a háky (ucha) s okovů a vědérek dřevěných, někdy z části zachovaných (Zakolany, Libice, Želenice), sekérky (Žabonosy, Levý Hradec) a očílky s křesacím kamenem u rukou kostry (Želenice). – Hliněné nádoby u hlavy neb mezi lýtky umístěné jsou vesměs menší, na kruhu hnětené, obyčejně bezuché, s okrajem šikmo vystupujícím a zdobený v hořejší polovici buď ryhami dokola vedenými, vlnicemi, tečkovanými čarami neb větvičkovým vzorkem; často bývá vně na dýnku jakýs vypouklý obrazec nechť přímočarý, kruhový nebo smíšený (Zakolany, Čáslav, Chrudim a j.). Na porovnání budiž stanoveno, že takový obrazec (kruh dvěma kolnými průměry rozdělený) nalezal se ještě na bezuché nádobce naplněné denary, v níž byly nejmladší krále Přemysla Otakara I.

II. Sídliště.

Z doby této nacházíme sídliště zvláště na hradištích, která obydlena dočkala se počátků doby křesťanské. Známe jich mnoho, ale prozkoumáno bylo jich dosud příliš málo (Levý Hradec, Butovice, u Hostimi, u Horšova Týna, Bukovec u Plzně). V jich okolí a jinde uhází se na četné jámy kulturní s podobným obsahem, který jest však celkem jednoduchý a chudý. Z řídka zde bývají celé malé nádoby po hrnčířsku kroužené, nýbrž největším dílem střepiny ozdobené buď vlnicí, mělkými ryhami nebo ornamentem větvičkovým, též v řádkách píchaným i čárkovaným; často i více vzorků bývá pohromadě. Dýnka mívají rozličné vypouklé obrazce na rubní straně. – Z okras přicházejí zde s-ovité kroužky spíše bronzové nežli stříbrné, bronzové obroučky na prst, přesky a krásné jehlice s hlavičkou, k nimž i kadlubek tu a tam se nahodí (Levý Hradec); kostěné hřebeny dvouřadové mají řídké

zuby po jedné a husté po druhé straně. – Z domácích potřeb a nástrojů shledány hliněné lžíce cedníky, kostěné roubíky, šídla, hrnčířská, ryhovadla, násadky a brusle, střenky od nožů, ozdobené vytlačenými kolečky se středem, opukové i hliněné přesleny a p. – Ze železa jsou srpy, dláta, nůžky, šídla, nože s řápkem rozličné délky, udice, sekérky a kladiva mimo ostruhy, šipky, plitky a malé podkůvky. – Mince dosud známo vyskytly se pouze na dvou místech, a sice denary Břetislava I. (37 kusů) na Levém Hradci a denar Vratislava II. na hradišti u Horšova Týna.

Josef Smolík.

Literatura

1. Dílčí bibliografie Smolíkových prací

(*archeologie* – pravěk a raný středověk; *numismatika* – pravěk, starověk, denárové období; *muzeologie, muzea a výstavy*)¹¹³

- Smolík, J. 1867:* Příspěvek k poznání starořímských mincí. PA 7, 1866–67, 443–449.
 – (*Sm.*) 1871: Pohanské pohřebiště u vesnice Rosic blíž Pardubic. PA 9, 1871–73, 154–156.
 – 1874–77: Archaeologický sbor Musea král. Českého. PA 10, 1874–77, 169–171, 390–393, 593–596, 805–811.
 – 1877: Oprava a vysvětlení. PA 10, 1874–77, 765–770.
 – 1878a: Slovo od redaktora. PA 11, 1878–81, 1–4.
 – 1878b: Jak se soudí o předhistorické době jinde a u nás? PA 11, 1878–81, 5–24.
 – 1878c: Hroby u Vinařic. PA 11, 1878–81, 23–28.
 – (*Red.*) 1878d: Hroby v řadách u Hředel pod Džbánem. PA 11, 1878–81, 47.
 – (*Sm.*) 1878e: Hroby u Litoměřic. PA 11, 1878–81, 47–48.
 – (*Sm.*) 1878f: Pohanské pohřebiště. PA 11, 1878–81, 48.
 – 1878g: O mohylách zejména ejpovických. PA 11, 1878–81, 49–60.
 – 1878h: Z hrobů u Brozánků pod Mělníkem. PA 11, 1878–81, 67–74.
 – (*Red.*) 1878i: Hrob u Plíškovic. PA 11, 1878–81, 87.
 – (*Red.*) 1878j: Hroby u Zákolan. PA 11, 1878–81, 89.
 – 1878–81: Archaeologický sbor Musea král. Českého. PA 11, 1878–81, 43–47, 135–140, 177–180, 269–273, 367–371, 469–474, 581–584, 677–681.
 – (*Sm.*) 1879a: REC – Dudík, B.: Předkřesťanská pohřebiště na Moravě. Časopis Matice moravské 7, 1875, 9–21.
 – PA 11, 1878–81, 95–96.
 – 1879b: O nálezech českých mincí. PA 11, 1878–81, 97–110.
 – 1879c: Slovo o zakládání archaeologických spolků. PA 11, 1878–81, 125–128.
 – (*Red.*) 1879d: Mohyly u Milaveč. PA 11, 1878–81, 141–142.
 – (*Sm.*) 1879e: Hroby obyvatelů jezerních staveb ve Švýcarech. PA 11, 1878–81, 142–144.
 – 1879f: O bronzových mečích a dykách, nalezených v Čechách. PA 11, 1878–81, 145–162.
 – (*Red.*) 1879g: Etruské bronzky. PA 11, 1878–81, 239–240.
 – 1879h: Úvod. PA 11, 1878–81, 241–242.¹¹⁴
 – 1879i: Obětní kameny a jejich domnělý význam. PA 11, 1878–81, 245–254.
 – 1879j: O bronzových srpech, nalezených v Čechách. PA 11, 1878–81, 253–262.
 – 1879k: Sbirka Holwegova. PA 11, 1878–81, 273–274.
 – (*Red.*) 1879m: Z hrobů u Malých Čičovic. PA 11, 1878–81, 274–275.
 – (*Red.*) 1879n: Nálezy podél potoku Klabavky. PA 11, 1878–81, 275–276.
 – (*Red.*) 1879p: Výstava starožitností, památností a přírodnin v Hradci Králové. PA 11, 1878–81, 280–281.

¹¹³ V Památkách archeologických ve Smolíkově období nejsou číslovány stránky, ale sloupce (2 na stránku), proto se některé údaje o stránkovém rozsahu překrývají.

¹¹⁴ K čl. Richlý, J. 1879: Popsání a vyobrazení některých obětních kamenů v Čechách. PA 11, 1878–81, 241–246.

- (Red.) 1879q: Výstava starožitností pořádaná jednotou „Jarboj“ v Jaroměři. PA 11, 1878–81, 282.
- (Red.) 1879r: Vysvětlení tabulky XIII. a XIV. PA 11, 1878–81, 306–308.
- 1880a: O mincovnictví v západních zemích vůbec a základech českého mincovnictví PA 11, 1878–81, 307–320, 391–410, 433–442.
- 1880b: Obchod s jantarem v pravěku. PA 11, 1878–81, 325–330.
- (Red.) 1880c: REC – Osborne, W.: Ein Fund aus der jüngeren Steinzeit in Böhmen. Sitzungsberichte der naturwissenschaftlichen Gesellschaft Isis in Dresden 1879, 37–45. – PA 11, 1878–81, 334–336.
- 1880d: Kdo psali o nálezech z doby předhistorické v Čechách ve století XVI. až XVIII.? PA 11, 1878–81, 337–354. (Stručnější verze: *Smolík 1882j*.)
- (Red.) 1880e: Vysvětlení tabulky XV. a XVI. PA 11, 1878–81, 365–368.
- (Red.) 1880f: Dvě Hradiště PA 11, 1878–81, 432.
- 1880g: Něco o Hradištích, zvláště o Hradišti na slanské Hoře. PA 11, 1878–81, 443–454.
- (–d–) 1880h: Při sjezdu českých lékařů a přírodozpytců. PA 11, 1878–81, 430–431.
- 1880i: Nálezy denarů mimo zemi českou. PA 11, 1878–81, 474–477.
- 1881a: Slovanské hroby v Horním Bavorsku. PA 11, 1878–81, 481–496.
- 1881b: O bronzových pálstavech a celtech, nalezených v Čechách. PA 11, 1878–81, 495–510.
- 1881c: O hrubších kamenných nástrojích vůbec a vrtaných zvláště, nalezených v Čechách. PA 11, 1878–81, 541–556.
- (–r) 1881d: Mohyly v Bavořích. PA 11, 1878–81, 590.
- (Red.) 1881e: První zpráva městského musea v Plzni. PA 11, 1878–81, 591–592.
- 1881f: Nález českých denarův a jejich rozbor. PA 11, 1878–81, 593–612, 641–654.
- 1881g: Hroby u stanice „Korunka-Jelení“. PA 11, 1878–81, 613–624.
- (Sm.) 1881h: Domácí nálezy českých denarů. PA 11, 1878–81, 633–635.
- (Sm.) 1881i: Řadové hroby. PA 11, 1878–81, 638–630.
- 1881j: Z různých nálezů v Čechách. PA 11, 1878–81, 659–666.
- 1882a: Mohyly v Čechách a jejich obsah. PA 12, 1882–84, 1–6.
- (red. a zčásti aut.) 1882–84: Mohyly v Čechách a jejich obsah. PA 12, 1882–84, 1882–84, 1–14, 153–166, 289–300, 343–369, 384–390.
- 1882b: Mohyly v Čechách a jejich obsah I. Mohyly v Hladomří mezi Blovicí, Hradištěm a Chocenici. PA 12, 1882–84, 7–14.
- 1882c: Dvě česká pohřebiště z XI. století. PA 12, 1882–84, 19–26.
- 1882d: Odbor anthropologicko-archaeologický při II. sjezdu lékařů a přírodozpytců českých v Praze. PA 12, 1882–84, 83–95.
- 1882e: Bronzy Duchcovské. Článek druhý. PA 12, 1882–84, 115–122.
- (Anonym – Red.) 1882f: Hromadný nález bronzů u Čepů. PA 12, 1882–84, 142–143.
- 1882g: Mohyly v Čechách a jejich obsah II. Mohyly u Hořejšího Metelska. PA 12, 1882–84, 153–160.
- 1882h: Mohyly v Čechách a jejich obsah IV. Mohyly u Milaveč. PA 12, 1882–84, 162–165.
- 1882j: Archaeologie. In: Raýman, B. – Maixner, E. – Bauše, B. (red.), Památník druhého sjezdu českých lékařův a přírodozpytcův 1882. Praha, 132–141.
- 1882–84: Archaeologický sbor Musea král. Českého. PA 12, 1882–84, 41–44, 137–140, 187–190, 229–234, 321–330, 379–382, 419–423, 469–474, 553–558.
- 1883a: Prameny předhistorické archaeologie naší vlasti. PA 12, 1882–84, 193–202.
- 1883b: Hromadné nálezy v Čechách. PA 12, 1882–84, 201–210.
- (Red.) 1883c: Mohyly v Čechách s celými kostrami. PA 12, 1882–84, 235–238.
- (R.) 1883d: Cín v době předhistorické. PA 12, 1882–84, 239.
- 1883e: /bez názvu/. PA 12, 1882–84, 244–248.
- (R.) 1883f: Předhistorická pec na vypalování hliněných nádob. PA 12, 1882–84, 288.
- 1883g: Úvaha o předhistorickém Hradišti na Řivnáci. PA 12, 1882–84, 303–316.
- (–o–) 1883h: Jámy se zbytky kulturními. PA 12, 1882–84, 330–331.

- (-r.) 1883i: Vůz v mohyle u Ludwigsburgu. PA 12, 1882–84, 331–332.
- (-Js.) 1883j: Kamenné báby. PA 12, 1882–84, 332.
- 1883k: Hliniště v Bylanech. PA 12, 1882–84, 333.
- (-d-) 1883m: O Germanech a Slovanech se stanoviska kraniologického. PA 12, 1882–84, 333–335.
- (Sm.) 1883n: Střepiny v hrobech. PA 12, 1882–84, 336.
- 1883p: Mohyly v Čechách a jejich obsah V. Mohyly v okolí řeky Klabavky. Tabulka XV. a XVI. PA 12, 1882–84, 343–358.
- (-ce.) 1883r: Přehledný obsah tabulky XV. a XVI. PA 12, 1882–84, 369–372.
- 1884a: Mohyly v Čechách a jejich obsah VIII. Mohyla blíž Milaveč. PA 12, 1882–84, 385–390.
- 1884b: Bronzové vozíky. PA 12, 1882–84, 389–400.
- (Red.) 1884c: Kroužky s esovitým koncem. PA 12, 1882–84, 425–427.
- (-d-) 1884d: O hrobech z doby kamenné v Dánsku a Skandinavii. PA 12, 1882–84, 428–430.
- 1884e: Hromadné nálezy v Čechách. PA 12, 1882–84, 433–446.
- 1884f: Dodatek redakce.¹¹⁵ PA 12, 1882–84, 460–461.
- (Red.) 1884g: Přehledný obsah tab. XX. PA 12, 1882–84, 462–464.
- 1884h: Denár Břetislava I. PA 12, 1882–84, 480.
- 1884ch: Nález českých denárů a jejich rozbor. PA 12, 1882–84, 481–512.
- 1884i: Z hrobů u Horních Kšel. PA 12, 1882–84, 523–534.
- 1884j: Bronzové kruhy s dutými polokoulemi. PA 12, 1882–84, 545–554.
- (-o-) 1884k: Bohatý hrob. PA 12, 1882–84, 558.
- (—) 1884m: Národové dlouholebí a krátkolebí. PA 12, 1882–84, 558.
- (R-) 1884n: Jak se chrání železné starožitnosti před rozpadnutím? PA 12, 1882–84, 558–559.
- 1884o: Hromadný nález. PA 12, 1882–84, 559.
- 1884p: Polévané nádobí hliněné. PA 12, 1882–84, 559–560.
- 1884q: Keltické hroby v Elsasku. PA 12, 1882–84, 560–562.
- 1884r: Slovo redaktora. PA 12, 1882–84, 569–570.
- 1884s: R: Mittheilungen der k. k. Central-Commission /.../. PA 12, 1882–84, 431–432.
- 1885–86: Archaeologický sbor Musea král. Českého. PA 13, 1885–86, 37–43, 233–238, 379–384.
- 1886a: Kadluby na slévání bronzových předmětů, nalezené ve Zvoleněvsi. PA 13, 1885–86, 193–208.
- 1886b: Dodatek.¹¹⁶ PA 13, 1885–86, 222–224.
- 1886c: Nález denarů českých a česko–moravských u Rakvic na Moravě. PA 13, 1885–86, 269–310.
- 1886d: Úherecký hrob. PA 13, 1885–86, 321–326.
- (Sm.) 1886e: Pozůstalost potulného obchodníka z doby předhistorické. PA 13, 1885–86, 331.
- 1886f: Kadluby na slévání předmětů bronzových. PA 13, 1885–86, 331–332.
- 1886g: Mohyly na Husíně u Klatov. PA 13, 1885–86, 333.
- 1886h: České denary v nálezech zahraničních. PA 13, 1885–86, 185–190.
- 1887–89: Archaeologický sbor Musea král. Českého. PA 14, 1887–89, 205–208, 315–318, 415–419. 659–664.
- 1888a: La Tène. PA 14, 1887–89, 217–230.
- 1888b: Z hrobů u Libčevsi. PA 14, 1887–89, 363–372.
- 1890: Kamenný hrob u Velvar. PA 15, 1890–92, 209–218.
- 1890–92: Archaeologický sbor Musea král. Českého. PA 15, 1890–92, 179–185, 467–471. 777–781.
- 1891: Hroby se skrčenými kostrami ve Zvoleněvsi. PA 15, 1890–92, 411–432.
- (Sm.) 1893: Praehistorie česká. In: Ottův Slovník naučný 6, 271–274.
- 1894: Pražské groše a jejich díly (1300–1547). RČA 3, č. 3.

115 Ke čl. Otakara Červinky Dvě naleziště starožitností u Vrutice Kropáčovy, t. 457–460.

116 Ke čl. F. Legera Mohyly Podtuhoštské, t. 217–222.

- 1896a: O dvou nálezech českých denarů. PA 17, 1896–97, 65–68.
- 1896b: O třech klíčích, nalezených u Dobřichovic. PA 17, 1896–97, 223–232.
- 1896c: Denary údělných knížat na Moravě. (XI. a XII. stol.). RČA 5, č. 2.
- 1897: Nález denarů v Chrášťanech u Českého Brodu, 1897
- 1898: Domácí archaeologie předhistorická. In: Památník na oslavu padesátiletého panovnického jubilea Jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I. Vědecký a umělecký rozvoj v národě českém 1848–1898. (Oddíl Ic. Dějepisectví.). Praha, 65–79.
- 1898a: Domácí numismatika. Tamtéž, 80–86.
- 1899: Denary Boleslava I., Boleslava II., Boleslava III. a Vladivoje. RČA 7, č. 2.
- 1903: Nález denarů v Ostroměři. PA 20, 1902–03, 509–526.
- 1906: Zlaté mince s domnělým opisem ΠΕΓΝΑΖΕ. RČA 13, č. 35.

2. Ostatní autoři

- Anonym (Emler, J.) 1871:* Schůze Archaeologického sboru Musea království Českého. PA 9, 1871–73, 151–154.
- Anonym 1883:* Josef Smolík. Světozor 17, č. 6, 61, 66–67.
- Anonym /Neruda, J./ 1885:* Josef Smolík. Humoristické listy 27, č. 27, 215–216.
- Anonym /Voss, A./ 1888:* Merkbuch, Alterthümer aufzugraben und aufzubewahren. Eine Anleitung für das Verfahren beim Aufgraben sowie zum Konserviren vor- und frühgeschichtlicher Alterthümer. Berlin.
- Anonym 1915:* b. tit. Český časopis historický 21, 449–450.
- Adámek, K. 1914:* Koupě sbírek Bergrových Museu král. Českého. ČNM 88, 57–64.
- Bečvářová, M. 2002:* Eukleidovy Základy, jejich vydání a překlady. Praha.
- Bečvářová, M. 2007:* Josef Smolík (1832–1915). Praha.
- Bečvářová, M. 2021:* Josef Smolík – matematik ve službách archeologie. In: Pokorná, M. – Charvát, P. (edd.), Archeologie v národním obrození – Národní obrození v archeologii. Praha, 117–137.
- Beneš, F. X. 1874:* Starožitnosti nalezené v Žižkově. PA 10, 1874–77, 68–78.
- Berger, Š. 1877:* O nálezu mincí a starožitností /.../, Pokrok 9, č. 219 (9. 8.), 5.
- Berger, Š. 1882:* Bronzy Duchcovské. PA 12, 1882–84, 71–79, 109–115, tab. III–V.
- Berger, Š. 1888:* Depôtfunde und Gußstätten aus der Bronze–Periode in Böhmen. MCC NF 14, 161–168.
- Böhm, J. 1954:* Sto let „Památek archeologických“. PA 45, 1–34.
- Buchtela, K. 1899:* Vorgeschichte Böhmens I. Nordböhmen bis zur Zeit um Christi Geburt. Věstník slovanských starožitností III. (příloha).
- Buchtela, K. 1909:* O otázce vzniku neolithu v Čechách a na Moravě. Pravěk 5, 33–34.
- Buchtela, K. 1915:* O cílech a dosavadních výsledcích badání předhistorického v Čechách. Národopisný věstník českoslovanský 10, 23–29.
- Buňat, K. 1898:* Předhistorie. In: Památník na oslavu padesátiletého panovnického jubilea Jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I. Vědecký a umělecký rozvoj v národě českém. Praha, 38–40.
- Čech, S. 1899:* Druhý květ. Praha.
- Čermák, K. 1879:* Zpráva o „Včele Čáslavské“. PA 11, 1878–81, 235–238.
- Čermák, K. 1884:* Jámy se zbytky kulturními v Čáslavi. PA 12, 1882–84, 423–424.
- Čermák, K. 1887:* Pravěk lidstva evropského. Doba kamene. Praha.
- Čermák, K. 1898:* Starožitnosti dob kovů v Evropě. Praha.
- Černý A. B. 1909:* Václav Schmidt. ČSPSČ XVII, 1909, 129.
- Čujanová-Jílková, E. 1983:* Sto let od výkopu mohyly s bronzovým vozíkem u Milavčí. In: VI. výroční zpráva Okresního archivu Domažlice za rok 1982. Horšovský Týn, 59–65.
- Čujanová-Jílková, E. 1986:* František Lang a archeologický výzkum na Domažlicku před sto lety. In: VIII. výroční zpráva Okresního archivu Domažlice 1984–5. Horšovský Týn, 67–74.
- Domečka, L. 1912:* Josef Smolík. Pravěk 8, 114–117.
- Droberjar, E. 1999:* Dobřichov-Piňhora. Ein Brandgräberfeld aus der älteren römischen Kaiserzeit in Böhmen. (Ein Beitrag zur Kenntnis des Marbod-Reichs). Fontes archaeologici Pragenses 23. Pragae.

- Emler, J. 1894:* Přednesení jednatele ve valném shromáždění Společnosti Musea království Českého dne 20. ledna 1894. ČNM 68, 3–49.
- Ernée, M. 2013:* Památky archeologické – po 160 letech stále na rozcestí. Český lid 100, 27–50.
- Fabian, V. 1910:* Praehistorická sbírka archaeologická v zemském museu. Národní listy 50, č. 105 (17. 4.), s. 9.
- Filip, J. 1953:* Ludvík Šnajdr – průkopník české vědy archeologické. In: Zdeňku Nejedlému Československá akademie věd. Praha, 648–652.
- Filip, J. 1969:* Enzyklopädisches Handbuch zur Ur- und Frühgeschichte Europas II. Praha.
- Filip, J. 1978:* Dosavadní pokusy o syntézu českého pravěku. In: Pleiner, R. a kol., Pravěké dějiny Čech. Praha, 9–18.
- Franc, F.X. 1890:* Štáhlauer Ausgrabungen – Přehled nalezišť v oblasti Mže, Radbuzy, Úhlavy a Klabavy (rukopis, ed. V. Šaldová, Praha 1988).
- Frič, A. 1878:* Cesta do Škotska. Vesmír 7, (1. část) 117–119.
- Frič, A. 1883:* České museum a jeho úloha. Osvěta 1883, 97–110.
- Hásek, I. 1980:* Únětická kultura ve středoevropské archeologii posledního století. ČNM–H 149, 121–150.
- Hlava, M. 2024a:* První století Památek archeologických (1854–1948/1950). PA 115, 9–44.
- Hlaváček, I. (red.) 1989:* Josef Emler (1836–1899). Praha.
- Hlinka, B. – Radoměský, P. 1975:* Peníze, poklady, padělky. Praha.
- Hostaš, K. 1884:* Hrob habartický. PA 12, 1882–84, 564–566.
- Husáková, J. 2014:* Počátky zájmu o starožitné památky (zejména archeologické) na Pardubicku. Východočeský sborník historický 25, 47–86.
- Jelínek, B. 1885:* Ueber Schutz- und Wehrbauten aus der vorgeschichtlichen und aelteren geschichtlichen Zeit, mit besonderer Rücksicht auf Böhmen. Prag.
- Josek, O. 1922:* Život a dílo Josefa Kalouska. Praha.
- Kalousek, J. 1874:* Slovo od redaktora. PA 10, 1874–77, 1–4.
- Křikava, F. V. 1883:* Mohyly v okolí řeky Klabavy. PA 12, 1882–84, 289–300.
- Lang, F. 1897:* Mohyly Milavečské a Chrastavické. PA 17, 625–634.
- Leminger, E. 1886:* Hradiště nad mlýnem Cimburkem u Kutné Hory. PA 13, 1885–86, 241–254.
- Macháček, F. 1909:* Městské historické museum v Plzni, jeho vývoj a jeho úkoly. Sborník Městského historického musea v Plzni 1. 3–45.
- Montelius, O. 1875:* Sur les poignées des épées et des poignards en bronze. In: Compte rendu du Congrès de Stockholm 1874, 886 a 899. (Knižně: Stockholm 1875.)
- Moucha, V. 1999:* Václav Schmidt. Slanský obzor 6, 115–124.
- Mrňávek, J. 1883:* Dr. Karel Václav Seydler. Pernštýn 4, 1883, č. 69 (29. 8.).
- Mrňávek, J. 1884:* Dr. Karel Václav Seydler. Výroční zpráva c. k. české vyšší školy reálné v Pardubicích, zpráva 8, 1–11. (Totéž: roč. 4, 29. 8. 1883.)
- Nejedlý, Z. 1915:* Za prof. Jos. Smolíkem. Národní politika 33, č. 257, 16. 9., 1–2.
- Nejedlý, Z. 1916:* Josef Smolík. Věstník České akademie císaře Františka Josefa I. pro vědy, slovesnost a umění 26, 153–171.
- Nemeškal, L. 1968:* Numismatické oddělení Národního musea 1818–1968. Numismatické listy 23, 1–11.
- Neruda, J. 1954:* Podobizny III. Praha.
- Neustupný, J. 1949:* Pravěké oddělení. In: Skalský, G. (red.) 1949, 69–86.
- Niederle, L. 1892:* Několik slov o pěstování české archaeologie. Český lid 1, 317–331.
- Niederle, L. 1894a:* O mladší době kamenné v Čechách. Český lid 3, 257–275, 353–359. (Též sep. Praha 1894 pod názvem Příspěvky k anthropologii zemí českých II.)
- Niederle, L. b. d.:* Dějiny archaeologie předhistorické v Čechách. (Rukopis – Archiv Akademie věd ČR, fond L. Niederle, kart. 7.)
- Nohejlová-Prátová, E. 1949:* Numismatické oddělení. In: Skalský, G. (red.) 1949, 105–118.
- Nohejlová-Prátová, E. – Šimek, E. 1971:* Dvě století vědecké numismatiky v českých zemích (1771–1971). Praha.
- Olshausen, O. 1885:* Die Nomenclatur der Bronzcelte. VBAG 1885, 364–368.

- Osborne, W. 1879:* Ein Fund aus der jüngeren Steinzeit in Böhmen, Sitzungsberichte /.../ Isis 1879, 37–45.
- Pavel, J. 1975:* Dějiny památkové péče v českých zemích v 19. století. Sborník archivních prací 25, 143–193.
- Pekař, J. 1899:* Josef Emler. ČSPSČ 7, 22–24.
- Pekař, J. 1916:* Josef Kalousek. Český časopis historický 22, 1–16.
- Petráň, Z. – Radoměřský, P. 1996:* Encyklopedie české numismatiky. Praha.
- Petráň, Z. – Radoměřský, P. 2001:* Ilustrovaná encyklopedie české, moravské a slezské numismatiky. Praha.
- Píč, J. L. 1890–92:* Bojové, Markomani a Češi dle svědectví historického a archeologického. PA 15, 1890–92, 1890–92, 193–210, 257–276, 305–318, 431–438, 521–528, 597–604, 655–658, 727–764.
- Podlaha, A. (P) 1915:* † Josef Smolík. PA 27, 189–190.
- Pudil, J. 1876:* Hroby u Strupčic, Bíliny a Lyskovic. PA 10, 1874–77, 431–436.
- Richlý, J. 1879:* Popsání a vyobrazení některých obětních kamenů v Čechách. PA 11, 1878–81, 241–246.
- Richlý, J. 1894:* Die Bronzezeit in Böhmen. Wien.
- Rougemont, F. v. 1869:* Die Bronzezeit oder die Semiten im Occident. Ein Beitrag zur Geschichte des hohen Alterthums. Gütersloh.
- Ryant, J. 2018:* Hodnocení Josefa Smolíka z roku 1915. Numismatické listy 73, č. 1–2, 97–100.
- Ryzner, Č. 1880a:* Řadové hroby blíž Únětic. PA 11, 1878–81, 289–306.
- Ryzner, Č. 1880b:* Řadové hroby blíž Únětic. Skupení druhé. PA 11, 1878–81, 353–366.
- Ryzner, Č. 1883:* Řivnáč, předhistorické hradiště u Levého Hradce. PA 12, 1882–84, 1882–84, 209–216, 241–248, 299–302.
- Ryzner, Č. 1884:* Z pohřebiště přemyšlenského. PA 12, 1882–84, 453–458.
- Řehák, J. J. 1880:* První tříletí archeologického sboru „Vocela“ v Hoře Kutné a v okolí. PA 11, 1878–81, 371–375.
- Sacken, E. von 1865:* Leitfaden zur Kunde des heidnischen Alterthums. Wien.
- Sadowski, J. N. 1876:* Drogi handlowe greckie i rzymskie przez porzecza Odry, Wisły, Dniepru i Niemna do wybrzeży Morza Bałtyckiego. Pamiętnik Akademii Umiejętności w Krakowie, Filol. i Hist.–fil. 3. Kraków, 1–88.
- Sadowski, J. N. 1877:* Die Handelsstrassen der Griechen und Römer durch das Flussgebiet der Oder, Weichsel, des Dniepr und Niemen an die Gestade des Baltischen Meeres. Jena.
- Sedláček, A. 1924:* Paměti z mého života. Praha.
- Schulz, V. 1884:* Jámy u Přemyšlení. PA 14, 1887–89, 517–527.
- Skalský, G. 1925:* Památce prof. Jos. Smolíka (12. září 1915), Numismatický časopis československý 1, 85–87.
- Skalský, G. red. 1949:* Národní muzeum 1818–1948. Praha.
- Sklenář, K. 1968:* Archeologický sbor Národního muzea. In: Burian, M. – Špét, J. (red.), 150 let Národního muzea v Praze. Praha, 91–101.
- Sklenář, K. 1981:* Památky archeologické 1854–1930 – bibliografický rejstřík časopisu. ZČSSA 21 (2 sv.).
- Sklenář, K. 1984a:* Vývoj poznání pravěku a rané doby dějinné v českých zemích. In: Bouzek, J. – Buchvaldek, M. – Kostomitsopoulos, P. – Sklenář, K., Dějiny archeologie II. Praha, 7–70.
- Sklenář, K. 1984b:* Vznik prehistorického oddělení Národního muzea v roce 1893. ČNM–H 153, 128–145.
- Sklenář, K. 1988:* Archeologie v počátcích Společnosti přátel starožitností. Sborník Kruhu přátel Muzea hl. m. Prahy 1, 7–19.
- Sklenář, K. 1993a:* Družina profesora Píče. Národní muzeum a zlatý věk neprofesionální archeologie v Čechách. SbNM 47, seš. 3–4, 1–50.
- Sklenář, K. 1994:* One hundred and forty years of an archaeological magazine: the problem of true tradition. PA 85, 7–17.
- Sklenář, K. 2000:* Archeologie a pohanský věk. Praha.
- Sklenář, K. 2001:* Slovník nejstarší české archeologické terminologie do roku 1870. Zprávy České archeologické společnosti – Suppl. 46. Praha.
- Sklenář, K. 2005:* Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů. Praha.
- Sklenář, K. 2006:* Berger, Emanuel Štěpán, in: Vošahlíková, P. (ed.), Biografický slovník českých zemí, sv. 4. Praha, 424.

- Sklenář, K. 2007:* Jan Karel Hraše a Josef Smolík. První velký odborný spor mezi českými archeology. Náchodsko od minulosti k dnešku 5 (Sborník příspěvků ke stoletému výročí úmrtí Jana Karla Hraše). Náchod, 115–139.
- Sklenář, K. 2010:* „Velikolepé obětiště a pohřebiště pohanské“ (Přemyšlení: nekrolog význačné lokality 19. století). *Archeologie ve středních Čechách* 14, 7–28.
- Sklenář, K. 2011a:* Pravěké a raně středověké nálezy v Čechách do roku 1870. Pramenná základna romantického období české archeologie. *Fontes archaeologici Pragenses* 36. Pragae.
- Sklenář, K. 2011b:* Josef Ladislav Pič jako redaktor Památek archeologických (K stému výročí jeho úmrtí). *PA* 102, 5–20.
- Sklenář, K. 2011c:* Význam „Včely Čáslavské“ v počátcích českého regionálního muzejnictví. In: Nováková, D. (ed.), *Muzejní spolky včera a dnes*, Čáslav, 9–13.
- Sklenář, K. 2012:* Hradiště jako předmět studia v počátcích české archeologie. *Archeologie ve středních Čechách* 16, 497–611.
- Sklenář, K. 2013:* Z historie archeologických sjezdů (K stému výročí archeologického sjezdu v Praze 1912). *ZČAS–Suppl.* 88. Praha.
- Sklenář, K. 2014a:* Pravěká a raně středověká archeologie v dějinách Národního muzea. *Fontes archaeologici Pragenses* 40. Pragae.
- Sklenář, K. 2014b:* „Stará myšlenka“. K 170. výročí třídobé periodizace v české archeologii. *AR* 66, 203–242.
- Sklenář, K. 2014c:* Břetislav Jelínek – „poslední romantik“ české archeologie. *Archaeologica Pragensia* 22, 9–166.
- Sklenář, K. 2015:* Neuveřejněná zpráva Klimenta Čermáka o výzkumu na čáslavském Hrádku 1886. *Archeologie ve středních Čechách* 19, 449–477.
- Sklenář, K. 2016:* Terénní výzkum v archeologii 19. století. *Archeologie ve středních Čechách* 20, 473–554.
- Sklenář, K. 2017:* Archeologie v Čechách v období analytického pozitivismu (1868–1892). Od Vocelova „Pravěku“ po střetnutí muzejní a univerzitní školy. *Fontes archaeologici Pragenses* 44. Pragae.
- Sklenář, K. 2020:* Archeologie v Čechách v období romantismu (1802–1868). Od Josefa Dobrovského po Jana Erazima Vocela. *Fontes archaeologici Pragenses* 47. Pragae.
- Sklenář, K. 2021:* František Xav. Benes (1816–1888) – opomíjená osobnost středočeské archeologie. *Archeologie ve středních Čechách* 25, 391–482.
- Sklenář, K. 2023a:* Jan Erazim Vocel. Život a dílo zakladatele české archeologické vědy. Praha.
- Sklenář, K. 2023b:* Emanuel Štěpán Berger – archeolog Berounska a Českého krasu. *Český kras* 49, 57–67.
- Sklenář, K. 2025:* Josef Ladislav Pič a česká archeologie mezi 19. a 20. stoletím. Praha.
- Sklenář, K. – Bělíčová, M. 1993:* Josef Smolík – osobní fond. Praha. (Archiv NM, rozmnož.)
- Slavík, J. 1887:* Prof. Jan Bohuslav Miltner. *Světozor* 21, 204, 205.
- Stocký, A. 1926:* Pravěk země české I. Věk kamenný. Praha.
- Stulík, F. 1878:* Mohyly plavské v Budějovsku. *PA* 11, 63–68.
- Šimák, J. V. 1916:* Za Josefem Kalouskem. Vzpomínka. *ČNM* 90, 7–21.
- Šimek, E. 1982:* Jubileum průkopníka vědeckého studia numismatiky. Josef Smolík (1832–1915). *Numismatické listy* 37, příloha k č. 5–6.
- Šlechtová, A. – Levora, J. 2004:* Členové České akademie věd a umění 1890–1952. Praha.
- Šnajdr, L. 1877:* Starožitnosti Kostomlatské. *PA* 10, 1874–77, 1874–77, 647–650.
- Šnajdr, L. 1891:* Počátkové předhistorického místopisu země České a některé úvahy odtud vycházející. *Pardubice*.
- Šnajdr, L. 1911:* Paměti konservátora Ludvíka Šnajdra. *Pravěk* 7, 54–64. (Sep. Kojetín 1911).
- Špět, J. 1996:* Josef Emler jako redaktor Časopisu Národního muzea. *ČNM–H* 165, 41–45.
- Tošnerová, M. 2014:* Štěpán Berger (1844–1897). Sběratel starožitností ze Svatého Jana pod Skalou. *Minulosti Berounska* 17, 195–215.
- Turek, R. 1955:* Sto let „Památek archeologických“. A. Prehistorie, numismatika a historické topografie. *ČNM–H* 124, 98–100.
- Turek, R. 1966:* Pražská studia slovanské archeologie v době Lubora Niederla. *ČNM–H* 135, 160–165.
- Wenzig, J. – Krejčí, J. 1859:* Die Umgebungen Prags. Prag. (2. vyd.)

Wocel, J. E. 1868: Pravěk země České. Praha.

Woldřich, J. N. 1880: Diluviální člověk ve střední Evropě. PA 11, 1878–81, 385–388.

Woldřich, J. N. 1894: Zur Vorgeschichte Böhmens. In: Die österreichisch- ungarische Monarchie in Wort und Bild, Bd. Böhmen I. Wien, 205–228. (Sep.: Wien 1894.)

Woldřich, J. N. 1897: O přechodních dobách předhistorických. ČSPSČ 5, 1–7, 41–46.

Zibrt, Č. 1891: Z výstavy retrospektivní. Světozor 25, 338–339, 351, 378–379, 498, 547–549, 618–619.

Zibrt, Č. 1894: Retrospektivní výstava. In: Kafka, J. (red.), Jubilejní výstava zemská království Českého v Praze 1891. Praha, 604–619.

Zibrt, Č. 1908: Prof. Dr. Josef Kalousek. Český lid 17, 339–351, 440–452.

Zkratky:

a/ archivy:

AAVČR – Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, Praha; **AMP** – Archiv hl. města Prahy; **ANM** – Archiv NM, Praha; **ANM-oa** – ANM, fond Oddělení archeologie; **AS** – ANM, f. Archeologický sbor; **AUK** – Archiv Univerzity Karlovy, Praha; **AUK-Píč** – AUK, fak. filosofická, osobní spisy, kart. 49, J. L. Píč; **LAPNP** – Literární archiv Památníku národního písemnictví, Praha; **MHMP-oas** – Muzeum hl. m. Prahy, oddělení archeologických sbírek; **NA** – Národní archiv, Praha; **RNM** – ANM, fond Registratura NM; **Soka** – Státní okresní archiv; **SOA** – Státní oblastní archiv.

b/ periodika:

CBDAG – Correspondenz-Blatt der deutschen Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte; **ČNM** – Časopis Národního muzea (do r. 1922 Časopis Musea království Českého); **ČNM-H** – ČNM, oddíl duchovněvědný, řada historická (podnázev během vydávání různý); **ČNM-P** – ČNM, oddíl přírodovědný; **ČSPS** – Časopis Společnosti přátel starožitností; **ČSPSČ** – Časopis Společnosti přátel starožitností českých v Praze; **ČVSMO** – Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci; **JbCC** – Jahrbuch der Central-Commission (od r. 1903 Zentral-Kommission) für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale; **MAGW** – Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien; **MCC** – Mittheilungen der Central-Commission (od r. 1903 Zentral-Kommission) für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale; **MNEC** – Mittheilungen des Nordböhmisches Excursions-Clubs; **MVP** – Muzejní a vlastivědná práce; **PA** – Památky archeologické (do roku 1912 Památky archaeologické a místopisné); **RČA** – Rozpravy České akademie císaře Františka Josefa I. pro vědy, slovesnost a umění, třída I.; **SbAGW** – Sitzungsberichte der Anthropologischen Gesellschaft in Wien; **SbIsis** – Sitzungs-Berichte der naturwissenschaftlichen Gesellschaft Isis in Dresden; **SbNM** – Sborník Národního muzea v Praze (řada A-Historie, pokud neuvedeno jinak); **SPFFBU** – Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity; **VBAG** – Verhandlungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte; **VKČSN** – Věstník Královské české společnosti nauk; **ZČAS** – Zprávy České archeologické společnosti; **ZČSSA** – Zprávy Československé společnosti archeologické při ČSAV. Číslování ročníků, svazků atd. je sjednoceno na arabské číslice.

c/ ostatní:

b. č. – bez čísla; **b. m.** – bez místa vydání; **b. tit.** – bez titulu; **č.** – číslo; **čj.** – číslo jednací; **ČAVU** – Česká akademie císaře Františka Josefa I. pro vědy, slovesnost a umění, Praha; **f.** – fond; **fasc.** – fascikl; **ič.** – inventární číslo; **k.** – karton, krabice; **kcp.** – koncept; **KČSN** – Královská česká společnost nauk, Praha; **MKČ** – Museum království Českého, Praha; **NF** – neue Folge; **NM** – Národní muzeum, Praha;¹¹⁷ **NŘ** – nová řada; **oa** – oddělení archeologie (NM); **oas** – oddělení archeologických sbírek (MHMP); **PM** – Polabské muzeum, Poděbrady; **R:** – recenze, referát (kromě textů s vlastním titulem); **rkp.** – rukopis; **sep.** – separát samostatně vydaný; **SPSČ** – Společnost přátel starožitností českých v Praze; **sv.** – svazek.

117 NM v době Píčova působení užívalo název Museum království Českého; v textu této práce se pro stručnost užívá obvykle jen Muzeum (s velkým M), jak ostatně bývalo zvykem v době, o níž jde.

Josef Smolík and his significance for the development of Czech archaeology

Josef Smolík (1832–1915) was at the forefront of Czech archaeology in the 1870s and 1880s, but today his image is somewhat obscured by the prominent figures of his predecessor J. E. Vocel and his successor J. L. Pič. Nevertheless, he was of considerable importance for the development of his field.

His education was atypical. He studied mathematics and physics at Prague University (1852–56) and then taught these subjects at secondary schools; in addition, he devoted himself to numismatics and, initially, also to the history of mathematics. For his work on this topic, he was elected a member of the Royal Czech Society of Sciences in Prague (1865; later, in 1897, he also became a member of the Czech Academy of Sciences and Arts). In 1870, he encountered archaeological finds for the first time near the East Bohemian town of Pardubice, where he worked. Their transfer to the National Museum in Prague (the then Museum of the Kingdom of Bohemia) brought him to the Archaeological Committee, a part of the Museum, at that time the only institution of archaeology in Bohemia, whose leading figure, Professor Jan Erazim Vocel, died a year later. His loss plunged the Committee into a crisis, which ended with Smolík taking over the management of the Committee as its secretary in 1874. The direct result of the consolidation of the Committee after Smolík took office was a revival of activity and growing interest among archaeology enthusiasts.

Between 1878 and 1884, Smolík edited the Committee's journal *Památky archeologické a místopisné* (Archaeological and Topographical Monuments), which under his leadership focused primarily on prehistoric archaeology, but also systematically introduced numismatics. During these years, very important discoveries were published here, according to which new prehistoric cultures were named (Únětice – an Early Bronze Age burial ground, Řivnáč – Eneolithic hilltop settlement, Milavče – Late Bronze Age burial mounds) or mass finds (especially the „Duchcov treasure“ of La Tène brooches). Research on Bronze Age burial mounds was published systematically. However, the disagreement of some archaeologists with his emphasis on prehistory and his exclusion of opponents who disagreed with his views apparently contributed to Smolík's resignation as editor in 1884.

Thanks to Smolík, the first congresses of Czech archaeologists were held as a section of congresses of Czech natural scientists and physicians in Prague in 1880 and 1882, with international participation from Slavic countries.

At that time, however, Smolík – after becoming the curator of the National Museum's numismatic collection in 1881 – gradually began to return to his original interest. In 1893, he resigned from the management of the Archaeological Committee and definitively left archaeology, in which the influence of his successor in the Committee and in the editorial office of *Památky*, the younger and more energetic Josef Ladislav Pič (1847–1911), had meanwhile prevailed.

As an archaeologist, Smolík fully represented the new positivist approach that dominated European archaeology after the end of Romanticism. His mathematical education reinforced his penchant for analysis and systematics; he was renowned for his cool and sober judgment, sticking to facts and disapproving of bolder assumptions. His approach precisely matched the requirements of the emerging positivism. On the other hand, however, he persisted in his conception of archaeology as a historical science, and Czech archaeology as a whole did not succumb to the influence of neighboring Germany, where archaeology was integrated into the broader field of anthropology.

It is remarkable how thoroughly Smolík entered a field that was new to him in the early 1870s and gained an overview of its source base. The circumstances of his arrival in archaeology meant that Smolík was left to his own devices in building his scientific position. Because he was also an essential teacher, he came to an often justified but eventually absolutized conviction about his own truth, which he felt compelled to teach others. This was particularly evident in the pages of *Památky*, where he took every opportunity to provide methodological guidelines and instructions; he specified the requirements for proper field research (although he himself rarely conducted excavations), preferred the publication of new finds and sites, introduced new groups of sources (mainly depots), and presented types and categories of industry in monographs. His *Památky* served as a methodological and factual school for Czech archaeologists. On the other hand, however, deviations from Smolík's professional opinions excluded some of his

important contemporaries from the possibility of publishing in the only Czech journal in the field and forced them to seek refuge in foreign journals.

Given that megaliths and caves with archaeological finds were unknown in Bohemia, and attempts to find „pile“ („lake“) settlements were unsuccessful, graves and fortified settlements (hillforts) were considered the main sources of archaeological information until then. Smolík focused his excavations primarily on Bronze (and Hallstatt) Age burial mounds, but he also studied hillforts and their classification (in 1877, he was one of the first to rescue finds at the newly discovered Celtic oppidum near Stradonice). However, he was also the first to systematically introduce open settlements and dwellings into Czech archaeology (thanks to his research on Eneolithic hilltop settlements) and definitively ended the traditional misinterpretation of settlement pits as cremation graves. However, his findings were still complicated by the traditional idea that all finds at a site form a whole and belong to one and the same period (culture). Therefore, he also accepted some uncritical reports of joint finds of stone and metal artifacts and followed some German archaeologists (L. Lindenschmit, C. Hostmann) in denying the existence of a separate Stone Age (Neolithic) and, subsequently, the „Nordic“ system of three periods. In this, he disagreed with some other leading Czech archaeologists, whom he therefore prevented from publishing in *Památky*.

Another of his significant achievements was the introduction of the category of mass finds. This term, limited at the time to „treasures“ of bronze products, was also being introduced in German archaeology at the time. Finds, often interpreted as cremation graves, began to be understood as finds complexes and as warehouses of traveling merchants or metalworkers thanks to Smolík (who published them systematically in *Památky*). Smolík accepted the general interpretation at the time that all bronze products came to the north through trade from Italy, and it was only the discovery of casting molds in Bohemia that convinced him of the possibility of domestic production.

When it came to finds, Smolík paid systematic attention to individual types: he published lists of them in *Památky* (especially from the collections of the National Museum), accompanied by descriptions, terminology, methods of production, archaeological evaluations, and clear illustrative tables; he processed stone polished artifacts, bronze axes, swords and daggers, and sickles in this way. This was not yet typology; Smolík was led to this work by the comparative method he used and promoted; this was linked to the need to publish as much material as possible in pictorial form. Smolík also used published finds from nearby foreign countries for comparison, but he traveled little to museums.

At the end of his archaeological career, he created (as an encyclopedia entry) a brief synthesis of his ideas about the prehistoric development of Bohemia. He rejected the division into the Stone, Bronze, and Iron Ages, accepting instead the division into the pre-metal and metal ages, with the entire Bohemian prehistory falling into the second of them. He recognized the Paleolithic in a general sense, but due to the lack of conclusive findings, he believed that Bohemia was not inhabited at that time; he recognized the Neolithic in megalithic areas, but not in Bohemia, where stone and bronze products are supposed to be contemporary. According to him, the younger prehistory is determined by two cultural circles – the older Hallstatt and the younger La Tène, to which he adds most of the prehistoric finds in Bohemia; the latter includes Stradonice, in whose material Smolík recognized the younger part, already relating to the Roman Empire. The archaeological content of the Slavic early Middle Ages was already recognized by Vocel, However, Smolík's publication on the burial ground near Vinařice filled the previous time gap with the first significant site from the Migration Period.

The nations, so important in Romantic archaeology, receded into the background in positivist archaeology, and Smolík did not concern himself with them either. Although he acknowledged that older written history mentions the Celtic Boii, Germanic Marcomanni, and Slavic Czechs in Bohemia, he refused to attribute archaeological finds to them (except for the latter in the early Middle Ages) because archaeology is still unable to link finds to nations. However, in keeping with the spirit of his time, he was convinced that identical burial rites signified ethnic unity.

Josef Smolík entered archaeology at a relatively advanced age and worked in it for only twenty years (alongside numismatics), but during that time he left a significant mark. This period coincided with the developmental phase of early positivism, which rejected premature conclusions and focused on acquiring, describing, and systematizing finds. As a mathematician and educator, Smolík was, thanks to his personal qualities, an ideal representative of this era, which required analytical, precise, and methodical work, in

which he emphasized accuracy, systematicity, and objectivity, and constantly sought (especially as editor of *Památky*) to educate his contemporaries in this direction. As a leader, or rather first among equals in Czech archaeology in the 1870s and 1880s, he did not achieve the influence and significance of the dominant figures of his predecessor Vocel or (in a certain sphere) his successor Pič. But during these years, when he devoted himself fully to archaeology, a whole generation of Czech archaeologists grew up, already freed (with one or two exceptions) from romanticism and uncritical nationalism, focusing on the material and its description, and on building its own and public collections. Smolík laid the professional and methodological foundations of Czech positivist archaeology, the significance of which would become apparent when positivism entered the 20th century in a new, victorious phase, characterized by the names Lubor Niederle, Karel Buchtela, and Albín Stocký.

Translated by *deepL* and the author

- Fig. 1.** Josef Smolík in his younger years (portrait drawing by Fr. Bíza, *Světobzor* 1883).
- Fig. 2.** Letter from J. E. Vocel to Smolík regarding his election as a member of the Archaeological Society (November 30, 1870).
- Fig. 3.** Josef Emler (1836–1899), chairman of the Archaeological Society.
- Fig. 4.** Kliment Čermák (1852–1917), archaeologist and writer, secretary and later chairman of the Věela Čáslavská association.
- Fig. 5.** From the archaeological notes of Josef Smolík.
- Fig. 6.** Manuscript of Smolík's article on the burial ground with crouched skeletons in Zvoleněves (1891).
- Fig. 7.** Josef Kalousek (1838–1915), editor of *Památky archaeologické a místopisné* (Archaeological and Topographical Monuments) in 1874–77.
- Fig. 8.** The first issue of the first of two volumes of *Památky*, edited by Smolík (XI, 1878–81): cover, title page, and Smolík's introductory essay.
- Fig. 9.** Table with finds from the burial mound near Milavče (with the remains of a bronze cart that has not yet been reconstructed) in *Památky* 1879.
- Fig. 10.** Čeněk Ryzner's report on the burial ground near Únětice in *Památky* 1880.
- Fig. 11.** Jan Karel Hraše (1840–1907), archaeologist and writer working in the Náchod region.
- Fig. 12.** Ludvík Šnajdr (1839–1913), sugar factory chemist and archaeologist.
- Fig. 13.** František Xav. Franc (1838–1910), castle gardener, later museum curator, and archaeologist in the Pilsen region.
- Fig. 14.** Josef Smolík in his later years in the only known photograph.
- Fig. 15.** Letter from Jan Felcman to J. Smolík about finds in Zákolany and the surrounding area, November 9, 1881.
- Fig. 16.** Minutes from the meeting of the Archaeological Society on November 24, 1893 (Smolík resigns from his position as secretary).
- Fig. 17.** List of members of the Society, compiled by Smolík and handed over to the new secretary J. L. Pič (1893).
- Fig. 18.** A period cartoon postcard depicting a table company in Choděra's restaurant in Prague (1899).
- Fig. 19.** House No. 6 on Na Zderaze Street in Prague's New Town, where Josef Smolík lived and died in 1915.
- Fig. 20.** The grave of Josef Smolík and his family at Olšany Cemetery in Prague.
- Fig. 21.** Smolík's treatise on the sources of prehistory in Bohemia (*Památky* XII, 1883).
- Fig. 22.** The largest burial mound at the Milavče burial ground (photo by the author, 1991).
- Fig. 23.** Photograph of grave no. 2 at the Únětice culture burial ground in Kamýk near Prague, taken and sent to Smolík by Václav Schmidt.
- Fig. 24.** Slánská hora during Smolík's time, in a drawing by K. Liebscher (Otto's „*Čechy*“ XI, 1903).
- Fig. 25.** The Eneolithic hilltop settlement of Řivnáč (right) and the early medieval fortified settlement of Levý Hradec (left). (*Wenzig – Krejčí* 1859).
- Fig. 26.** View of the northern slope of Hradiště by Stradonice (left), where the hoard of Celtic gold coins was discovered (drawing by A. Liebscher, 1895).

Fig. 27. Table of ceramic finds accompanying Č. Ryzner's report on excavations at Řivnáč near Roztoky (*Památky* XII, 1883).

Fig. 28. „Sacrificial stones with bowls“ near Landštejn, discovered and described by J. Richlý (*Památky* XI, 1879).

Fig. 29. Table accompanying Smolík's article on bronze axes (*Památky* XI, 1881).

Fig. 30. Smolík's treatise on bronze swords and daggers in Bojemia (*Památky* XI, 1879).

Fig. 31. Vinařická hora near Kladno, at the foot of which a burial ground from the Migration Period was found (drawing by K. Liebscher, Otto's „*Čechy*“ XI, 1903).

Fig. 32. Pottery from graves from the Migration Period near Vinařice (table accompanying Smolík's report, *Památky* XI, 1878).

Tab. 1. Smolík's idea about prehistoric development in Bohemia *at the beginning* of his archaeological career (*Smolík 1878b*).

Tab. 2. Smolík's idea about prehistoric development in Bohemia *at the end* of his archaeological career (*Smolík 1893*).

Tab. 3. Smolík's idea about prehistoric development in Bohemia *after the end* of his archaeological career (*Smolík 1898*).

